

Uppdrag med förhinder
Bemötande av familjer med migrationsbakgrund inom den sociala
barnvården

Ing-Marie Johansson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INST FÖR SOCIALT ARBETE

Skriftserien 2012:2
Institutionen för socialt arbete
Göteborgs universitet

©Ing-Marie Johansson
Tryck: Ineko AB, Göteborg 2012

ISBN 978-91-86796-85-3
ISSN 1401-5781

Abstract

Title: **Mission with obstacles.** Treatment of families with migration background within the child protection organisation

Author: Ing-Marie Johansson

Key words: Child protection, ethnicity, ethnic minority background, culture, migration, teen-agers, social worker, trust, power, discretion, accountability, empowerment, social work

Distribution: University of Gothenburg, Department of Social Work, Box 720, S-405 30 Göteborg.

ISBN: 978-91-86796-85-3

ISSN: 1401-5781

Internet: <http://hdl.handle.net/2077/28840>

This thesis examines the impact of ethnic minority background in child protection. The main objective is to discuss the social and economical situation of migrant children placed in out-of-home care. Additionally it discusses how children and their family members view treatment they receive in the human services organisations in general and especially in child protection.

The research combines a quantitative and a qualitative approach and three different data sets are used to achieve the aim of the thesis. The quantitative study is based on data from several national registers for ten entire birth cohorts ($n > 1$ million) and examines the representation of first generation immigrant children among first time entries into out-of-home care (foster/residential care) at ages 7-12 and 13-17. The second is a qualitative study based on in-depth interviews with seven young men aged 14-22 in out-of-home placements or with a recent history of out-of-home care in, with social workers in charge and with social pedagogy staff. Four adult carers volunteered for an interview. Altogether 25 interviews were performed. The third data set draws on material from joint Nordic (Nordplus) master courses that were arranged in order to promote a more inclusive and empowering way of working with children and families in child welfare.

The thesis investigates the relationship between power and trust in child protection where the aim is to change problematic situations for disadvantaged children. To achieve that, trustful relationship between family members and social workers are of crucial importance. Trust is an essential element on a societal as well as on a relational level. However, establishing a trustful relationship means that the family members have to put themselves in a state of vulnerability as they are dependent on the goodwill of the social worker. Thus the social worker needs ample time in general, especially in relation to service users with ethnic minority background as they might have experiences from distrust and deceit in previous encounters with civil servants in Sweden or elsewhere. Another important element in the establishment of trustful relationships is discretion. The Swedish social services act is vaguely expressed and allows a high level of discretion. However the level of discretion is dependent on allocated resources and a supportive climate in the organisation.

The thesis concludes that conditions on a structural level have a major impact on people's lives and the socio-economical background of the families are of greater significance than ethnic background in placements in out-of-home care. Still, the social workers in my research study do not emphasize the importance of structural conditions in the life of the ethnic minority families. Being a political organisation, child protection is guided by legislation and a set of governmentally sanctioned perspectives and theories. In this complex context the social workers act in two ways. Either they treat all service users equally irrespective of cultural background or they apply an ethnically sensitive approach.

The common denominator of the positive narratives of the family members is reciprocal trust between family members and social workers. The young men and their families stress the importance of trustful, sensitive and confirming relationships within the child protection context. A trustful and reciprocal treatment can possibly contribute to a better integration in the Swedish society by creating opportunities for exchanging information about each other's cultures and views.

Social work with children and families with ethnic minority background brings the competence of the social workers to a head. Besides the need of solid general knowledge in social work there is also a need for knowledge of the cultural background and experiences of the families. The latter kind of knowledge is often obtained in a good working relationship with the family.

Publikationslista

- I. Vinnerljung, Bo, Franzén, Eva, Gustafsson, Björn, Johansson, Ing-Marie (2008) Out-of-home care among immigrant children in Sweden: a national cohort study. *International Journal of Social Welfare*, 17, pp. 301-311.
- II. Johansson, Ing-Marie (2011) The multicultural paradox: The challenge of accomodating both power and trust in child protection. *International Social Work*, vol. 54, pp. 535-550.
- III. Johansson, Ing-Marie (2012) Betydelsen av kunskap och tillit i socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund. Inskickad till *Socialvetenskaplig Tidskrift*.
- IV. Johansson, Ing-Marie, Sewpaul, Vishanthie, Horverak, Sveinung, Schjelderup, Liv, Omre, Cecilie, Brønholdt, Lis (2008) Empowerment and globalisation in a Nordic social work context. *International Journal of Social Welfare*, 17, pp. 260-268.

Tack

Jag är innerligt tacksam mot alla som har varit till hjälp och stöd i avhandlingsarbetet. Först och främst vill jag tacka mina informanter; ungdomarna, deras anhöriga, socialsekreterare och kontaktpersoner som generöst har delat med sig av kunskaper och erfarenheter. Utan er medverkan hade det inte blivit någon avhandling. Andra personer som också har varit ovärderliga i avhandlingsarbetet är mina handledare, Björn Gustafsson och Ulla-Carin Hedin. Tack ska ni ha! Avhandlingen innehåller fyra artiklar och i två av dessa har jag haft medförfattare. I artikel I har jag arbetat tillsammans med Bo Vinnerljung, Eva Franzén och Björn Gustafsson. Bo Vinnerljung och Eva Franzén medverkade också till att Socialstyrelsens register kunde användas i forskningsstudien. Tusen tack för gott samarbete. I artikel IV samarbetade jag med kollegor från Norden samt från Sydafrika. Tusen tack för många goda stunder och gott samarbete: Liv Schjelderup, Cecilie Omre, Sveinung Horverak, Lis Brønholdt samt Vishantie Sewpaul.

Tack, Gunvor Andersson, som gav mig mycket värdefulla och kloka synpunkter på slutseminariet. På samma sätt vill jag tacka min läsgrupp, Margareta Bäck-Wiklund och Ingrid Höjer som har bistått med viktiga kunskaper, synpunkter och uppmuntrande stöd. Tack ska ni ha!

Jag vill också tacka alla mina kollegor på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Ni är många som har följt mitt avhandlingsarbete och vi har haft många intressanta diskussioner genom åren. Jag vill särskilt tacka min korridorgranne, Helena Johansson, som förutom att ha läst och kommenterat delar av avhandlingen även har bidragit med intressanta teoretiska diskussioner. Tack Helena! En annan inspiratör och glädjespridare var min kollega och rumskamrat sedan många år, Viveca Ekdahl-Lindgren, som idag tyvärr inte längre finns bland oss.

En annan viktig person är Birgitta Stangertz som har gjort layout och språklig granskning i avhandlingsarbetets slutskede. Tack Birgitta! Jag vill också tacka för den hjälp jag har fått av administrativt och tekniskt kunnig personal på institutionen, ingen nämnd och ingen glömd. Tack!

Jag vill också på detta sätt rikta ett stort tack till Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap (FAS) som genom ett generöst ekonomiskt bidrag möjliggjorde genomförande och bearbetning av intervjustudien.

Till sist vill jag särskilt tacka de allra viktigaste personerna i mitt liv – Gunnar, Björn och Anja – tack för allt från språkgranskning till fikasällskap!

Göteborg i mars 2012

Ing-Marie Johansson

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar	3
1.2	Avgränsningar	4
1.3	Terminologi med komplikationer	4
1.4	Etnicitet	5
1.5	Disposition	6
2	Tidigare forskning	9
2.1	Socialt arbete med familjer med migrationserfarenhet	9
2.2	Personer med migrationsbakgrund, deras socioekonomiska förhållanden och etniska bakgrund	9
2.3	Nordisk forskning och nordiska texter om socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund	10
2.4	Övrig forskning om socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund	12
2.5	Utvecklingen av förhållningssätt och arbetsmetoder med hänsyn till kulturell bakgrund	13
3	Socialarbetarens roll, uppdrag och makt i den sociala barnvården	17
3.1	Människobehandlande organisationer	18
3.2	Handlingsutrymme och tillit	18
3.3	Begreppet makt i människobehandlande organisationer	19
3.4	Yrkesrollens olika dilemma	20
3.5	Socialarbetarens ansvar och uppdrag	21
3.6	Makt och medverkan	22
4	Material och metoder	25
4.1	Registerstudien	25
4.2	Beskrivning av Socialstyrelsens register över insatser för barn och unga	26
4.3	Intervjustudien	26
4.4	Introduktion av studien samt urval	27
4.5	Intervjun som teknik och process	27
4.6	Process, innehåll och analys	28
4.7	Transkribering och hantering av intervjumaterialet	29
4.8	Tolkningsprocessen	29
4.9	Utbildningsprojektet	30
4.10	Studiernas validitet och inbördes relation	31
4.11	Etiska överväganden	31
5	Familjernas röster om professionell hjälp	33
5.1	Socialtjänsten	33
5.2	Dygnsvården	35
5.3	Skolan	37
5.4	Barnpsykiatrien	39

5.5	Polisen	40
5.6	Sammanfattande reflektioner	41
6	Sammanfattning av de fyra artiklarna	43
6.1	Artikel I. Out-of-home care among immigrant children in Sweden: a national cohort study	43
6.2	Artikel II. The multicultural paradox: The challenge of accommodating both power and trust in child protection	44
6.3	Artikel III. Betydelsen av kunskap och tillit i socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund	45
6.4	Artikel IV. Empowerment and globalisation in a Nordic social work context	47
7	Avslutande reflektioner	49
7.1	Samhällsfaktorer	49
7.2	Organisatoriska dilemman	50
7.3	Bemötande, relationsskapande och hjälpåtgärder	51
7.4	Betydelsen av kulturell bakgrund	52
7.5	Socionomutbildningen och individer med migrationsbakgrund	53
7.6	Slutsatser	54
8	Summary	55
	Referenser	61

1 Inledning

Avhandlingen tar upp den sociala barnvårdens arbete med barn och familjer med migrationserfarenhet¹ ur flera olika aspekter. Den behandlar orsakerna till målgruppens relativa överrepresentation och undersöker enskilda familjers upplevelser av den sociala barnvården. Dessutom diskuterar jag delar av socionomutbildningens innehåll i förhållande till denna målgrupp. 2008 var 17 % av alla barn mellan 0–17 år antingen födda utomlands eller hade båda föräldrarna födda utanför Sverige. Andelen barn födda utomlands motsvarade sex procentenheter (SCB 2009:2). Nordisk forskning visar att många barn med utländsk bakgrund bor i grannskap som kännetecknas av hög barnfattigdom (Galloway et al. 2010). Detta gäller främst barn vars föräldrar kommer från medel- och låginkomstländer (ibid). Gustafsson och Österberg (2011) har undersökt utvecklingen av barnfattigdom i de tre storstadsområdena i Sverige – Stockholm, Göteborg och Malmö – genom att studera inkomstförhållandena 1990, 1996 samt 2002. På grannskapsnivå fann de ett mycket starkt och med åren ökande samband mellan barnfattigdom och etnisk sammansättning. Således rapporterade författarna att i vissa storstadsområden växer så många som drygt tre fjärdedelar av barnen upp i relativ fattigdom och med föräldrar som befinner sig utanför arbetsmarknaden (ibid). Ahmed och Ekberg (2009) har gjort en översikt av forskning som behandlar diskriminering på arbetsmarknaden på grund av etnisk bakgrund. Denna forskningsöversikt visar bland annat att personer med utländskt klingande namn i mindre utsträckning blir kallade till anställningsintervjuer jämfört med personer med svensklingande namn. Detsamma gäller i förhållande till bostadsmarknaden (ibid). Förekomsten av en stor grupp barn som bytt land och som lever med arbetslösa och lågutbildade föräldrar i segregerade bostadsområden påverkar självklart den sociala barnvården (Lundström & Vinnerljung 2001; Socialstyrelsen 2010a).

Eftersom socialt barnvårdsarbete i Sverige i huvudsak utförs inom den offentliga sektorn har invandrings- och integrationspolitiken direkta implikationer för det dagliga arbetet i individ- och familjeomsorgen. Dessutom är fördelningen av välfärdstjänster i hög grad statligt reglerad i den skandinaviska välfärdsmodellen, vilket innebär att tjänstemännen inom offentlig sektor både har makt och ansvar att förvalta och distribuera resurser i enlighet med de politiska beslut som fattas. Sedan 1975 har en invandringspolitik med multikulturella förtecken varit rådande i Sverige (Schierup 2007; Westin 2008). Enligt Sundar (2008) innebär multikulturalism en ideologi där etnisk, kulturell och religiös mångfald präglar människors identitet och handlingar. I detta politiska perspektiv har invandrare och nationella minoriteter rättigheter och möjligheter att bevara och utveckla sin specifika kultur och identitet (Dahlström 2007). Enligt Dahlström är individens förmåga att göra meningsfulla val avhängig tillgången på, vad Will Kymlicka kallar, *kulturell struktur* eller kulturellt arv (Dahlström 2007, s. 31). Vidare menar Dahlström att den mångkulturella invandringspolitiken syftar till att ge alla människor i landet möjlighet att använda och utveckla sitt kulturella arv i enlighet med de förutsättningar man har. Förhoppningen är att denna politik inte endast ska gynna den personliga utvecklingen utan även individen i sitt sociala sammanhang och i förlängningen staten som helhet (ibid).

Jämlikhet är en ledande princip inom det moderna, demokratiska samhället. Jämlikhetsprincipen kan dock vara svår att kombinera med bejakandet och framhävandet av en mångfald av önskemål och identiteter. Hylland Eriksen (1993) kallar detta fenomen *mångkulturalismens paradox*. Han påpekar det dilemma som ligger i att staten, på grund av invandringspolitikens mångkulturella uppdrag, förutsätts uppmärksamma och gynna olikheter mellan människor samtidigt som jämlikhet fortsatt är ett

---

¹ Begreppen migration/migrant/migrationsbakgrund används omväxlande med invandring/invandrare beroende på i vilket sammanhang begreppet aktualiseras. Personer kan även beskrivas som medlemmar av en etnisk minoritetsgrupp eller att de har en utländsk bakgrund.

övergripande mål. Om besluten i huvudsak fattas utifrån ett jämlikhetsperspektiv kan medlemmar i minoritetsgrupper uppleva att deras speciella behov inte uppmärksammas och respekteras. När besluten istället genomsyras av ett mångkulturellt framhävande av människors olikheter, tillgodoses visserligen deras specifika intressen men kanske till priset av ett utestängande från möjligheten till påverkan i samhället. Hylland Eriksen framhåller också maktförhållanden i samhället som en avgörande faktor, vilket innebär att majoritetsbefolkningen, i sin egenskap av en mer resursstark grupp, har större inflytande över de beslut som fattas på alla nivåer i samhället (ibid).

Med socialarbetarens² ansvar för att fördela offentliga resurser följer också ett visst mått av handlingsutrymme (Lipsky 1980). Även i ett samhälle som betonar alla kulturers lika värde finns lagliga möjligheter att göra skillnad mellan människor, vilket kan både gynna och missgynna svaga grupper (Lipsky 1980; Schierenbeck 2003). I slutrapporten från den statliga utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, "Integrationens svarta bok" (SOU 2006:79), ges en bild av konsekvenserna av den integrationspolitik som förts sedan 1975. Här fastslås att strukturell diskriminering på grund av etnisk eller religiös tillhörighet förekommer, vilket minskar möjligheten till makt och inflytande för många människor. Följande citat är hämtat ur utredningen: "den strukturella/institutionella diskrimineringen är både orsak och en konsekvens av ojämlikheten i Sverige och att den skapas och permanentas genom den komplexa interaktionen mellan strukturella villkor, institutionella arrangemang och individuella handlingar" (SOU 2006:79, s.19). Vidare konstateras att det faktum att människor ses som olika, med olika värde, är en förutsättning för diskriminering. Diskriminering på samhällsnivå påverkar med nödvändighet de människobehandlande institutionerna och deras yrkesutövare då dessa är en del av det generella välfärdssystemet (Lundström 2000). Det finns också ett relativt stort handlingsutrymme i de lagstiftningar som styr de olika verksamheterna. Detta gäller i synnerhet socialtjänsten eftersom socialtjänstlagen är en ramlagstiftning. Socialarbetarnas egna värderingar och organisationens riktlinjer blir således viktiga vid bedömningen av biståndsmottagare (Blomqvist & Rothstein 2000). Trots att socialt arbete med migranter och med etniska minoritetsgrupper i allmänhet varit i fokus för myndigheternas intresse finns det få förslag på arbetsmetoder som är särskilt inriktade på dessa grupper.

2010 gav Socialstyrelsen ut en kartläggning av arbetsmetoder och utbildningsbehov inom socialt arbete med individer och familjer med utländsk bakgrund eller tillhörande nationella minoritetsgrupper (Socialstyrelsen 2010b). Slutsatsen är att det finns brister vad gäller specifik kompetens inom rikets individ- och familjeomsorger (IFO). Socialstyrelsens utredare föreslår därför såväl ytterligare forskning inom området som omfattande utbildningsinsatser för landets socialarbetare inom IFO (ibid). Några uppmärksammade mord på flickor från "hederskulturer"³ som fick stort medialt intresse. Detta föranledde regeringen att under perioden 2003–2007 avsätta 180 miljoner kronor för arbete med frågan (Nationellt centrum för kvinnofrid 2010). Ytterligare medel delades ut under 2009 och 2010. Dessa pengar kom även socialt arbete till godo genom utbildning av professionella inom skolan och socialtjänsten i förhållande till hedersrelaterat våld (ibid). Från statligt håll har det alltså satsats mycket pengar på en relativt liten målgrupp⁴. Frånsett ungdomar/flickor som lever i s.k. hederskulturer finns mycket lite publicerat om praktiskt arbete och forskning om socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund i Sverige.

Den mångkulturella invandrapolitik som förs i Sverige har alltså betydande konsekvenser för arbetet inom människobehandlande organisationer och det är i denna kontext min avhandling tar form.

---

² I avhandlingens kapp används begreppen socialarbetare, socialsekreterare och socionom synonymt.

³ Kulturer som kännetecknas av starkt patriarkala värderingar där den patriarkala ordningen upprätthålls med våld. Enligt Nationalencyklopedin (NE) beskrivs hedersrelaterat våld enligt följande: "Hedersvåld, hedersrelaterat våld, våldsakt eller tvångsåtgärder där skälet anges vara att återupprätta familjens eller släktens heder" (<http://www.ne.se/hedersvåld>).

⁴ I en enkätundersökning bland årskurs 9 i Stockholms stad framkom att 3 procent av pojkarna och 7 procent av flickorna lever under "hedersrelaterade begränsningar där hot och våld förekommer". NCK-rapport 2010:1, s. 13.

Avhandlingen bygger på fyra artiklar. Det inledande arbetet är en registerstudie som undersöker hur sannolikheten för placering i dygnsvård skiljer sig för utrikes födda barn jämfört med infödda barn samt huruvida sådana skillnader kan hänföras till socioekonomiska förhållanden. Därefter följer två artiklar som bygger på en studie med sju unga män med migrationsbakgrund, som är eller nyligen varit placerade i dygnsvård. Studien innefattar även deras socialsekreterare, behandlingspersonal samt i några fall även deras familjemedlemmar. Samtliga personer intervjuades om sina upplevelser av bemötande och behandling inom den sociala barnvården. Den sista artikeln behandlar maktförhållanden inom social barnavård och hur de diskuteras och problematiseras i utbildningssammanhang.

Barn med utländsk härkomst är överrepresenterade i statistiken över barn placerade i dygnsvård. Detta gäller särskilt barn med icke-västerländskt ursprung. Flera studier visar dock att denna överrepresentation försvinner om hänsyn tas till socioekonomiska förhållanden (Franzén et al. 2008; Vinnerljung et al. 2008 – artikel I i denna avhandling). I Vinnerljung et al. (2008) framkommer också att det bland placerade utrikes födda barn finns något färre små barn och något fler tonåringar jämfört med gruppen svenskfödda barn. Hur kan denna ökning av placeringar i tonåren bland de utrikes födda barnen förstås? En hypotetisk förklaring är att utrikesfödda barn och deras familjer inte får den hjälp de behöver förrän barnen når tonåren då ”de kvalificerar sig på egna meriter” (artikel I). Ett gemensamt tema för de tre kvalitativa artiklarna (artikel II, III, IV) är betydelsen av bemötandet inom den sociala barnvården och hur socionomens arbetssätt betraktas och diskuteras av berörda parter. Placeringen av ett barn i dygnsvård, oavsett om det sker med tvång eller på frivillig väg, innebär nästan alltid att föräldrarna känner sig om inte diskvalificerade så i alla fall otillräckliga. Särskilt gäller detta barn med migrationsbakgrund då familjemedlemmarna inte alltid förstår anledningen till ingripandet på grund av språksvårigheter och brist på kunskap om det svenska samhället. Familjer med migrationsbakgrund inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg är därför extra utsatta i jämförelse med ”etniskt svenska familjer”.

Även om åtgärder inom den sociala barnvården är noggrant reglerade genom lagstiftning och andra regelverk har socialtjänstens företrädare likväl ett relativt stort handlingsutrymme som de förväntas förvalta på ett kunnigt och ansvarsfullt sätt (Lipsky 1980; Ponnert 2007). I socialt arbete med barn, ungdomar och familjer med migrationsbakgrund är därför socionomens arbetssätt centralt. Avhandlingen behandlar detta problemkomplex genom att undersöka bemötande och handlingar inom den sociala barnvården ur ett organisationsperspektiv såväl som ur ett klientperspektiv⁵.

1.1 Syfte och frågeställningar

Avhandlingen handlar om placerade barn med utländsk bakgrund⁶ och syftar till att undersöka och diskutera barnens/ungdomarnas sociala och ekonomiska förhållanden samt hur de och deras familjer bemöts inom den sociala barnvården. Ett annat syfte är att undersöka hur familjemedlemmarna uppfattar och värderar bemötandet inom människobehandlande organisationer i allmänhet och särskilt inom den sociala barnvården. Mer specifika frågor är:

---

⁵ Begreppet klient är ifrågasatt inom socialt arbete. Ofta används istället begreppet brukare (eng. service user). Salonen skriver att det finns medborgarroller: konsument, brukare och klient och han menar att klienten, i motsats till de två övriga medborgarrollerna, saknar möjlighet att påverka utformningen av den service och de tjänster som erbjuds (Salonen 1998, s. 49). I denna text används framförallt begreppet klient och då med avseende på mottagande av samhällets hjälp- och stödsatser.

⁶ Med utländsk bakgrund avses här utrikesfödda barn eller barn till utrikes födda föräldrar (mor).

- Vilken roll spelar familjers etniska och socioekonomiska bakgrund vid barns placering i dygnsvård?
- Hur hanterar socialarbetarna samhällets krav på likabehandling och de särskilda behov som sammanhänger med familjernas bakgrund utanför västvärlden?⁷
- Hur upplever barn och familjer med migrationsbakgrund bemötande och hjälp från människor-behandlande organisationer?
- Vilka element i bemötandet är viktigast för att familjen ska uppleva att de får hjälp?
- Vilka slags kunskaper är relevanta i förhållande till socialt arbete med familjer med migrationsbakgrund och hur kan dessa kunskaper förmedlas i socionomutbildningen?

1.2 Avgränsningar

Fokus för intervjustudien är den kontext vari socialt arbete med barn och familjer utförs och hur detta arbete uppfattas av sociala barnavårdens företrädare å ena sidan och barn och familjer med migrationsbakgrund å andra sidan. I linje med Morén (1996) uppfattar jag den sociala barnavården som organisation på följande sätt: ”fenomenet organisation betraktas som en social kontext som konstitueras av mellanmänniska samspel” (Morén 1996, s. 22). Organisationen utgör alltså det mellanmänniska samspel som äger rum mellan den sociala barnavårdens aktörer och de olika familjemedlemmarna. Till detta kommer möjligheter och begränsningar i form av lagar, regelverk och resurser inom organisationen. Jag kommer inte att behandla övriga organisatoriska aspekter eller specifika professionsfrågor.

1.3 Terminologi med komplikationer

I detta avsnitt diskuteras terminologin inom området migration, etnicitet och etniska minoriteter. Enligt Franzén (2003) ersattes på 1960-talet begreppet ”utlänning” med ”invandrare” eftersom det förra begreppet uppfattades vara negativt laddat. Emellertid blev även begreppet invandrare snart problematiskt eftersom det kom att beteckna en mycket heterogen grupp människor och eftersom officiella aktörer och enskilda personer gav det olika innebörd. Begreppet invandrare för dessutom tankarna till personliga problem och problematiska situationer såsom arbetslöshet, segregation och språksvårigheter (ibid). I statliga officiella rapporter såsom exempelvis ”Social Rapport 2010” används begreppet invandrare mycket sparsamt. Ofta används begreppet *migrant* istället medan *migration* används istället för invandring. När begreppet invandrare används i publikationer är det snarare som en beskrivning av en situation än som en personlig egenskap. Det kan exempelvis beskriva en person som nyligen bosatt sig i Sverige eller en person från en viss del av världen, exempelvis ”invandrare från Mellanöstern”. Det tidigare mycket vanliga uttrycket ”andra generationens invandrare” förekommer inte alls i publikationen.

När begreppet *utländsk bakgrund* används i officiell statistik från Statistiska Centralbyrån avses antingen att personen själv är född utomlands eller att båda föräldrarna är utrikes födda (SCB 2002:3). I Socialstyrelsens skrift ”Interkulturellt socialt arbete” används omväxlande *utländsk bakgrund*, *nationella minoriteter* eller *minoritetsgrupper* (Socialstyrelsen 2010b). Fördelen med att använda begreppet migrant istället för invandrare är att termen ännu inte är negativt belastad och att den dessutom ofta används i internationell litteratur och forskningsrapporter. Ett annat begrepp, som ofta an-

---

⁷ Med icke västerländsk bakgrund avses individer med ursprung utanför Västeuropa, Nordamerika, Australien och Nya Zeeland.

vänds i engelskspråkiga texter för att beskriva personer som inte tillhör majoritetsbefolkningen, är etniska minoritetsgrupper (ethnic minority groups). Detta begrepp är problematiskt i en svenskspråkig kontext då vi har en lagstiftning som skyddar särskilda nationella minoritetsgrupper (judar, romer, samer, sverigefinnar samt tornedalingar) i enlighet med Europarådets ramkonvention (SFS 2009:72). Likheten mellan benämningen nationell minoritetsgrupp och etnisk minoritetsgrupp kan orsaka förvirring. Däremot använder jag begreppet etniska minoritetsgrupper i förhållande till utländsk forskning då denna forskning oftast inte bara inbegriper personer med migrationsbakgrund utan även sedan länge i landet bofasta etniska minoritetsgrupper. Sammanfattningsvis använder jag i denna avhandling omväxlande *utländsk bakgrund*, *migrant*, *etniska minoritetsgrupper* och framförallt *personer med migrationsbakgrund*.

1.4 Etnicitet

Ras är ett annat starkt negativt laddat ord inom samma begreppssfär, som numera kommit ur bruk i Sverige. I t.ex. Storbritannien är däremot "race" ett vanligt och relativt värderingsfritt begrepp (Barn 2007, 2010). Barn (2010) påpekar att i Storbritannien ersätter ofta begreppen "ras" och "etnicitet" varandra eftersom de uppfattas beskriva samma sak. Men det finns en skillnad. "Ras" har degraderats till ett biologiskt begrepp som allmänt förklaras som en social konstruktion och som dessutom kopplas till förståelsen av rasismens dynamik. "Etnicitet" däremot är ett begrepp som betecknar socio-kulturella faktorer såsom gemensamma berättelser, myter, vanor, värderingar etc. (ibid). Hur uppfattas då begreppet etnicitet i Sverige? Enligt Sernhede (2000) är etnicitetsbegreppet omdiskuterat i Sverige och i övriga Norden eftersom det ofta för tankarna till det gamla rasbegreppet. Hanna Wikström skriver i sin bok "Etnicitet" att begreppet är ungt och används framförallt inom politiska och akademiska kretsar (Wikström 2009). Det finns olika definitioner av etnicitet. Följande definition från Nationalencyklopedin är återgiven i "Meddelanden i samhällsfrågor för Sveriges officiella statistik", 2002:3.

... grupp av människor med gemensamt ursprung. Den /etniska gruppen/ är biologiskt självproducerande genom hög grad av endogami, dvs. gifte inom gruppen. Gruppen kan också ha ett gemensamt territorium. Det som skiljer etniska grupper åt är främst deras kulturella särdrag, men även yttre fysiska drag kan vara särskiljande.
(SCB 2002:3)

I samma skrift finns också FN:s och Eurostats rekommendationer för 2000-talet och där står följande att läsa om etniska grupper:

Ethnic groups (and/or national groups) are made up of persons who consider themselves as having the same origin and/or culture, which may appear in linguistic and/or religious and/or other characteristics which differ from those of the rest of the population. It depends on the historical and political circumstances whether countries consider such groups as ethnic and/or national groups. [...] Persons should be free to declare to which ethnic groups and/or national group they belong.
(SCB 2002:3)

En nyare definition av etnicitet, författad av Helena Lindholm Schultz, som står att läsa i Nationalencyklopedin, lyder så här:

En nutida definition ser etnicitet som en aspekt av en social relation mellan grupper av människor vilka ser sig själva som kulturellt distinkta i relation till andra grupper. En grups självidentifikation är central. De viktigaste ansatserna i studiet av etnicitet kan sammanfattas med *primordialismen*, som ser etnicitet som en essens eller kvalitet vilken definierar en folkgrupp, *instrumentalismen*, som definierar etnicitet utifrån primärt eliters politisk-ekonomiska motiv och intressen, och *konstruktivismen*, som definierar etnicitet som något som är skapat i historiska processer och sociala relationer. Tvistefrågorna har bl.a. rört huruvida etnicitet är en given kvalitet eller essens eller något som är skapat i historiska processer. Nutida definitioner ser etnicitet som ett dynamiskt begrepp, vilket innebär att grupperns självidentifikation är föremål för förändring i relation till historiska, ekonomiska, sociala och politiska processer.

(Nationalencyklopedin, band 5, 2009)

En diskussion av dessa definitioner ligger utanför ramen för denna avhandling. Man kan dock notera att i de två första definitionerna, som varit vägledande för Sveriges statistikmyndighet under början av 2000-talet, framstår tillhörigheten till en etnisk grupp som fast och oföränderlig (se dock sista meningen i FN:s definition). Den senaste definitionen (Nationalencyklopedin 2009) beskriver däremot etnicitet som ett dynamiskt begrepp där gruppens självidentifikation står i fokus.

Etnicitet är alltså ett begrepp som inte låter sig enkelt definieras och som dessutom har negativa konnotationer. Sernhede (2000) ställer frågan om etnicitetsbegreppet behövs över huvud taget eller om det kan bytas ut mot *kultur* eftersom de två begreppen har snarlika innebörder. Sernhedes slutsats är att etnicitetsbegreppet behövs eftersom det bidrar till att förstå konflikter och motsättningar i vår tid. Inte heller kulturbegreppet är värderingsfritt och det gäller i högsta grad verbformen av detsamma, dvs. *kulturalisera* eller i substantivform, *kulturalisering*. Alghasi et al. (2009) hävdar t.ex. att den dominerande diskursen i de flesta europeiska länder i förhållande till migranter är en tilltagande *kulturalisering*. Med begreppet kulturalisering menas att migranternas kultur anses avvika från vad som bestäms vara normen i Europa (Alghasi et al. 2009). Författarna hävdar att den europiska normen för kultur är grundad på ett statiskt och *essentialistiskt*⁸ förhållningssätt. Kulturaliseringen av de nya migranterna lägger, enligt författarna, grunden till en uppdelning i ”vi” och ”de” som möjliggör att den andre ses som avvikande, vilket i sin tur bäddar för rasism (Ghorashi et al. 2009; Elisassi 2010). Enligt detta synsätt är det viktigt att undersöka hur etnicitet, och därmed besläktade begrepp, beskrivs och definieras eftersom dessa i hög grad påverkar förhållandena för nyligen anlända migranter liksom för personer med nationell minoritetsbakgrund eller migrationsbakgrund.

I denna avhandling diskuteras och problematiseras inte etnicitet i förhållande till kulturell tillhörighet eller identitet. Istället används begreppet etnicitet i förhållande till diskriminering på grund av ursprung eller hudfärg.

1.5 Disposition

Avhandlingens ”kappa” fortsätter med kapitel 2 som behandlar tidigare forskning på området och som, mot bakgrund av strukturella samhällsfaktorer, redogör för forskningsläget vad gäller socialt arbete i förhållande till familjer med migrationserfarenhet. I detta sammanhang diskuteras förekomsten och utvecklingen av olika förhållningssätt och arbetsmetoder i relation till etniska minoritetsgrupper i ett

---

⁸ Med essentialism avses en syn på kulturell tillhörighet som fast och svår att förändra (Wikström 2009).

västerländskt perspektiv. Dessutom diskuteras förekomsten av diskriminering. I kapitel 3 diskuteras barnvårdens organisation och regelverk med tonvikt på myndighetsutövning, handlingsutrymme, tillit och ansvarighet. Kapitlet avslutas med en diskussion om maktförhållanden i den sociala barnvården. I kapitel 4 kommer familjemedlemmarna till tals och deras uppfattning om och förhållande till samhällets stöd- och utbildningssystem fokuseras. Därefter följer en metoddiskussion i kapitel 5. I kapitel 6 återfinns en sammanfattning av de fyra artiklarna. Avhandlingens ”kappa” avslutas med en diskussion i kapitel 7. Därefter följer en summary som kapitel 8.

2 Tidigare forskning

2.1 Socialt arbete med familjer med migrationserfarenhet

Enligt Lundström (2000) är den sociala barnvården en del av det svenska välfärdssystemet och tillika en självständig välfärdsproducent. Vanligen betraktas dock barnvården som en del av det residuala system som människor tvingas anlita när samhällets välfärdssystem inte räcker till. Lundström menar att detta synsätt, i alla fall delvis, kan förklaras med att barnvården inte har sina organisatoriska och institutionella rötter i välfärdsstaten utan snarare i en historisk fattigvård (ibid). Det tycks alltså finnas en implicit motsättning inom barnvården på så sätt att den hör hemma dels i den svenska välfärdsstaten med dess generella välfärdspolitik och dels har rötter i det gamla fattigvårdstänkandet där hjälpen var individualiserad och behovsprövad. Det faller sig därför naturligt att ta målgruppsfamiljernas socioekonomiska förhållanden som utgångspunkt för forskningsgenomgången. Jag går därefter igenom forskning inom socialt arbete med barn och familjer ur ett nordiskt perspektiv, då de nordiska länderna anses tillhöra samma välfärdsmodell⁹. Därefter redovisas forskning om socialt arbete i förhållande till målgruppen i framförallt Storbritannien men också i USA och Australien. Kapitlet avslutas med en genomgång av utvecklingen av kulturspecifika arbetsmetoder inom socialt arbete. Detta arbete har framförallt bedrivits i Storbritannien och USA, vilket sammanhänger med att de två länderna har en lång tradition av socialt arbete med olika etniska grupper till följd av ländernas multietniska karaktär.

2.2 Personer med migrationsbakgrund, deras socioekonomiska förhållanden och etniska bakgrund

Det har länge varit känt att utomlands födda personer är överrepresenterade inom individ- och familjeomsorgen (Socialstyrelsen 2010b). Överrepresentationen kan ofta förklaras med att dessa har en sämre socioekonomisk standard (ibid). Enligt en registerstudie över placering av barn i dygnsvård, där barn till föräldrar födda utanför Sverige jämfördes med barn till svenskfödda föräldrar, framkommer att överrisken för barn med utländsk bakgrund bortfaller om hänsyn tas till socioekonomiska förhållanden (Franzén et al. 2008). En liknande studie med avseende på placering i dygnsvård har genomförts där utrikes födda barn jämfördes med svenskfödda barn (Vinnerljung et al. 2008 – artikel I i denna avhandling). I denna studie framkommer – när hänsyn tagits till socioekonomiska förhållanden – att de yngre barnen (7–12 år) placeras i något lägre utsträckning i jämförelse med sina jämnåriga svenskfödda kamrater. Däremot placeras utomlandsfödda tonåringar i något högre omfattning än jämnåriga svenskfödda ungdomar. Kan dessa resultat förstås i ljuset av den statliga integrationsutredningen, där rasism på olika nivåer i samhället diskuteras (SOU 2006:79). Där beskrivs en diskriminering på samhällsnivå som medför att personer med migrationsbakgrund har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden, bor i segregerade bostadsområden, får sämre hälso- och sjukvård och därför till slut hänvisas till samhällets hjälpsystem. Eller skall resultaten tolkas så att familjerna får för lite bistånd i etableringsfasen i landet när barnen är små, och att samhällets kontroll och hjälpsystem får upp ögonen för dem först när barnen uppnår tonåren, när de så att säga ”kvalificerar sig på egna meriter”?

---

⁹ Esping-Andersen (1990) benämnde denna välfärdsmodell den socialdemokratiska medan Lorenz (1998) benämning är den skandinaviska. Välfärdsmodellen kännetecknas av generella välfärdsåtgärder. Det sociala arbetet är myndighetsorganiserat och har många offentligt anställda socialarbetare.

Vad gäller resultatet av samhällsvård visar en brittisk studie att det inte finns någon skillnad i prognosen för familjehemsplacerade barn med etnisk minoritetsbakgrund jämfört med övriga "vita brittiska" familjehemsplacerade barn (Moffatt & Thoburn 2001). Författarna menar att denna studie visar samma resultat som tidigare, liknande och större studier, där barnens ålder vid placeringen och graden av betendemässiga problem visat sig vara utslagsgivande (ibid). I en annan metastudie av generella program mot ungdomsbrottslighet jämfördes utfallet för ungdomar med etniskt minoritetsursprung med utfall för "vita" ungdomar (Wilson et al. 2003). Forskarna fann att de generella metoder som användes var lika effektiva för etniska minoritetsungdomar som för etniskt "vita" ungdomar (ibid).

Det finns ett tilltagande intresse för familjers etniska bakgrund i förhållande till barn som far illa vilket följande två studier ger exempel på. Behl et al. (2001) undersöker i vilken omfattning artiklar från tre amerikanska tidskrifter under åren 1977–1998 diskuterar betydelsen av etnisk bakgrund i förhållande till barn som far illa. Författarna fann att endast 6,7 % av artiklarna fokuserade på etnicitet. Studien visade dock att intresset för familjernas etniska bakgrund tilltog med åren. I en uppföljande studie med samma metodik rapporterade Miller & Cross (2006) att under perioden 1999–2002 drygt 50 % av de undersökta artiklarna refererade till betydelsen av etnisk bakgrund i analys och behandling av barn som far illa. Studien framhåller att medan en fjärdedel av USA:s befolkning har etnisk minoritetsbakgrund har nästan hälften av barnen inom den sociala barnavården "icke-vit" bakgrund. Vissa av arbetena i forskningsmaterialet indikerade att "icke-vita" barn har svårare symptom och erfarenheter men att de trots detta i mindre omfattning remitteras till barnpsykiatri, jämfört med jämnåriga "vita" barn (ibid).

2.3 Nordisk forskning och nordiska texter om socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund

Det har skrivits relativt lite i Sverige om social barnavård i förhållande till personer med migrationserfarenheter eller etniska minoritetsgrupper. I artikeln "klass, kön och etnicitet i den sociala barnavården" hävdar Tommy Lundström och Marie Sallnäs, att det i ett historiskt perspektiv saknas grundliga undersökningar vad gäller socialt barnavårdsarbete i förhållande till etniska minoriteter (Lundström & Sallnäs 2003). Enligt författarna har man i vissa länder kunnat visa att barnavården varit en del av ett systematiskt förtryck av etniska eller nationella minoritetsgrupper. Detta gäller till exempel ursprungsbefolkningarna i Australien, USA och Kanada (ibid). I Sverige är det först under 1980-talet som migrationsbakgrund beskrivs som en problematisk kategori inom barnavården. Då handlar det främst om överrepresentation av ungdomar, främst pojkar, inom kriminalvård och ungdomsinstitutioner. Enligt författarna definierar texter om svensk barnavård i slutet av 1990-talet migranter och etniska minoriteter som en kategori med stora problem (Lundström & Sallnäs 2003).

Enligt Egelund et al. (2009) saknas nordisk forskning om mötet mellan familjer med migrationsbakgrund och den sociala barnavården. Jag har inte funnit några forskningsstudier som behandlar detta tema. Däremot finns en svensk FOU-rapport om socialt arbete med familjer med migrationsbakgrund (Ahmadi & Lönnback 2005). Emellertid finns jämförande forskningsstudier där Sverige ingår. Soydan (1995) genomförde i en vinjettstudie på 1990-talet med avseende på bedömning av barnavårdsärenden i Sverige respektive i England. Vinjettstudien är konstruerad som ett barnavårdsärende med ett inhemskt klingande namn respektive ett utländskt namn. Resultatet av studien indikerar att de svenska socialarbetarna tenderar att vara etnocentriska och byråkratiska medan deras brittiska kollegor är mer kulturellrelativistiska och klientorienterade (Soydan 1995).

Soydan har deltagit i ytterligare en flernationell vinjettstudie med liknande uppläggning inom barnavårdsområdet där, utöver Sverige och England, även Danmark, Tyskland och USA (Texas) ingår (Forsslund et al. 2002). Resultatet av den studien visar att ingen av de medverkande ländernas social-

sekreterare gjorde någon skillnad i bedömningen av vinjetterna med hänseende till familjernas etniska bakgrund. I jämförelse med den tidigare studien (se Soydan 1995) indikerar detta att mindre hänsyn tas till familjernas etniska bakgrund. Detta gäller i synnerhet England medan Sverige har i stort sett samma förhållningssätt som i den tidigare studien. Williams och Soydan (2005) har utgått från en kvalitativ fråga i ovanstående datamaterial vilken detaljerat behandlar betydelsen av familjernas etniska bakgrund. De fann att de svenska socialsekreterarna använde psykologiska och beteendemässiga förklaringsmodeller istället för att ta hänsyn till strukturella förhållanden i bedömningen av det finge-rade barnavårdsärendet (ibid). Studien visar även att svenska, danska och tyska socialarbetare har en tendens till ett mer kulturellt sensitivt förhållningssätt genom att minoritetsfamiljer bedömdes behöva experthjälp från den egna etniska gruppen. Bedömningen av den egna professionella kompetensen i förhållande till migrerade familjer var således låg (Williams & Soydan 2005). Av resultaten att döma förekommer parallellt både ett mer generellt förhållningssätt och ett etniskt sensitivt förhållningssätt i den sociala barnavårdens bedömningar. Således överväger den generella hållningen vid bedömningar av barnavårdsärenden medan det etniskt sensitiva synsättet dominerar när socialsekreterarna diskuterar behov av kunskaper och kompetens i förhållande till socialt arbete med familjer med etnisk minoritets-bakgrund (ibid).

England ingår i ytterligare en skandinavisk jämförande studie om socialarbetares förhållnings-sätt till familjer med etniskt minoritetsursprung. I tre artiklar undersöker och jämför Marit Skivenes från Norge tillsammans med Katrin Kriz från Storbritannien olika aspekter av socialt arbete med et-niska minoritetsfamiljer i de båda länderna (Kriz & Skivenes 2010a, 2010b, 2010c). Artiklarna baseras på intervjuer av norska och brittiska socialarbetare angående hur de uppfattar sitt arbete inom den sociala barnavården. I både Storbritannien och i Norge vittnade socialarbetarna om svårigheter att arbeta med tolk inom den sociala barnavården. De framhöll att dessa svårigheter medför att etniska minoritetsfamiljer riskerar att få en bedömning och behandling som inte är likvärdig med den som majoritetsbefolkningen får (Kriz & Skivenes 2010a). Däremot skiljer de båda länderna sig åt vad gäller bedömningen av minoritetsföräldrarnas ansvar och förmåga i förhållande till deras position i samhället och barnens bästa. I Norge förutsattes föräldrarna sträva efter att uppnå tvåspråkighet och upprätthålla två olika kulturer för att underlätta för barnen att integreras i majoritetssamhället. Bemöt-andet var individuellt med barnet i fokus och det fanns mycket liten förståelse för föräldrarnas situa-tion. Rasism och ojämlika levnadsförhållanden diskuterades inte av någon av intervjupersonerna. De brittiska socialarbetarna var däremot mycket upptagna av föräldrarnas levnadsförhållanden och av föräldrarnas svaga position i samhället på grund av rasism och förtryck. Till skillnad från sina norska kollegor har de dock låga förväntningar på föräldrarnas förmåga till förändring och var istället företrä-desvis upptagna av att skydda barnen från våld och skada (Kriz & Skivenes 2010b, 2010c). Författarna argumenterar att en avledningarna till denna skillnad skulle kunna vara olika lagstiftning på områ-det. Medan det i Storbritannien finns en specifik icke-diskriminerande lagstiftning som omfattar mino-ritetsfamiljer och som förespråkar kulturkänsliga arbetsmetoder inom socialt arbete saknas sådan lag-stiftning i Norge. Den engelska lagstiftningen innebär också att emancipatoriska och icke-diskriminer-ande metoder lärs ut på landets socionomutbildningar (ibid).

I Danmark har framförallt Marianne Skytte skrivit läroböcker om socialt arbete med etniska mi-noritetsfamiljer. Hennes bok, ”Etniske minoritetsfamiljer og socialt arbejde” från 1997 med en om-arbetad upplaga 2007, ger handfast kunskap om praktiskt socialt arbete i förhållande till barn och fa-miljer med rötter utanför Västeuropa. 2007 års upplaga finns även översatt till norska¹⁰. Skyttes av-handling ”Anbringelser av etniske minoritetsbarn – om socialarbejderes vurderinger og handlinger” från 2002, Lunds universitet, är också ett exempel på praktknära forskning inom barnavårdsfältet liksom hennes bok ”Mit barn er anbragt: etniske minoritetsforældres fortaellinger” från 2004 i sam-arbete med Sanne Möller.

---

¹⁰ Det finns dock ingen svensk översättning av boken.

Egelund et al. (2009) har gjort en forskningsöversikt om placering av barn i dygnsvård i de nordiska länderna samt i Storbritannien. Placering av barn med etnisk minoritetsbakgrund behandlas i ett av kapitlen där det bland annat konstateras att den nordiska forskningen på området är betydligt mindre omfattande än den i Storbritannien, i synnerhet vad gäller kvalitativ forskning (Egelund et al. 2009).

2.4 Övrig forskning om socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund

Nordisk forskning om socialt arbete med individer och familjer med migrationsbakgrund är således begränsad. Däremot kan länder som USA och Storbritannien, med sin långa historia av immigration och mångkulturalism, visa upp en omfattande forskning inom området. En frontfigur inom den brittiska barnavårdsforskningen, med fokus på etniska minoritetsgrupper, är professor emerita i socialt arbete, June Thoburn från Storbritannien. Thoburn har tillsammans med Chand och Procter (2005) genomfört en metastudie på grundval av ett stort antal forskningsrapporter som behandlar olika interventioner riktade till etniska minoritetsfamiljer inom den sociala barnavården. Studien omfattar familjer och barn med etniskt minoritetsursprung som lever under sådana förhållanden att barnavårdslagstiftningen är tillämplig. Studien behandlar ett brett fält inom området etniska minoritetsfamiljer och omfattar allt från stora kvantitativa registerstudier till småskaliga kvalitativa studier. Författarna menar att båda typerna av forskningsstudier behövs och att det krävs småskaliga kvalitativa studier för att undersöka till exempel bemötande och behov av hjälp på lokal nivå (ibid). Många av studierna i undersökningen diskuterar olika behandlingsmetoder med avseende på hur effektiva och användbara de är i relation till minoritetsfamiljer (ibid). En övergripande slutsats från dessa arbeten är att valet av behandlingsmetod är underordnad behandlingsrelationens kvalitet. Man fann således att samarbetet mellan socialarbetaren och familjemedlemmarna var av största vikt och egenskaper hos socialarbetarna såsom värme, empati, och äkthet värdesattes högt. Studien visar att i svåra barnavårdsärenden är det mycket viktigt att vara en pålitlig och god lyssnare. Dessutom värdesätts uttömmande information om den service och den hjälp som finns att få (Thoburn et al. 2005).

Även frågor om etniskt sensitivt socialt arbete diskuteras i flera studier. Familjemedlemmarna efterfrågar socialarbetare som kan tala deras språk och som är bekanta med de kulturella förhållanden de kommer från. Emellertid oroar de sig samtidigt över att socialarbetare med samma eller liknande etnisk bakgrund för känslig information vidare, eftersom de ibland har personliga kontakter i gemensamma nätverk (Thoburn et al. 2005). I en annan artikel som baseras på samma material undersöker Chand och Thoburn (2006) specifikt hjälpinsatserna för barn och familjer med etnisk minoritetsbakgrund. Det är svårt att generellt uttala sig om de olika hjälpprogrammen eftersom vissa tycks fungera bättre än andra för enskilda familjer. Däremot är det uppenbart att familjernas dåliga ekonomi, och de därav följande dåliga boendeförhållanden i nedslitna och otrygga områden med utbredd rasism, är en huvudsak till barnens problematiska situation (Chand & Thoburn 2006). Chand och Thoburn menar också att många hjälpberättigade familjer med etnisk minoritetsbakgrund avstår från hjälp eftersom de föredrar att klara sig utan ingripande från myndigheter. Denna aspekt kan vara viktig att undersöka i utformandet av behandlingsmetoder inom socialt arbete (ibid).

Andra studier förespråkar istället specifika metoder eller förhållningssätt i förhållande till barn och familjer med etniskt minoritetsursprung. Flera brittiska forskare diskuterar etnisk bakgrund och social barnavård mot bakgrund av mordet på en liten flicka med migrationsbakgrund, Victoria Climbié. Händelsen föranledde en statlig utredning, ”the Laming report” som visade på en rad misstag som begåtts av sociala myndigheter, sjukvård och polis (se t.ex. Chand 2003; Garret 2006). Enligt författarna uppmärksammar och diskuterar rapporten ifråga inte tillräckligt betydelsen av etnisk bakgrund respektive migration. Chand (2003) menar också att frågor om rasism inte har undersökts i tillräcklig

omfattning. "The Laming report" följdes av ett s.k. "green paper", alltså ett vägledande regeringsdokument, där barns säkerhet och behov diskuterades med särskild hänsyn tagen till barn med minoritetsbakgrund (Chand 2008; Parton 2006). Enligt Chand (2008) måste social barnavård ta hänsyn till klienters etniska ursprung på en organisatorisk nivå genom att utforma specifika program och påverka fördelningen av service och socialt utvecklingsarbete (ibid). En annan forskare från Storbritannien, Ravinder Barn (2007), är inne på samma linje, då han menar att den nuvarande brittiska hållningen till socialt arbete med etniska minoritetsgrupper är att socialarbetare inte kan skilja mellan "misshandel" och "kulturell praktik", vilket kan medföra en "laissez-faire-praktik" som kan få ödesdigra konsekvenser för barn som far illa. Författaren argumenterar för att politiska och professionella perspektiv på etnicitet och rasism påverkar etniska minoritetsfamiljer och barn. Han föreslår att den nuvarande brittiska essentialistiska kulturuppfattningen måste överges för att istället ge plats för en analys av de maktstrukturer som förekommer genom att inta ett kulturellt sensitivt perspektiv (ibid).

Enligt Christie (2010) är det inte oproblematiskt att använda antirasistiska och kulturellt sensitiva metoder och förhållningssätt i den sociala barnavården vars hållning och regelverk historiskt genomsyras av eurocentrism. Med denna historiska belastning kan en sådan praktik föra tankarna till rasism. Denna eurocentrism är svårt att upptäcka för den vita majoritetsbefolkningen och klienter från etniska minoritetsgrupper har svårt att ifrågasätta den. För att tydliggöra dessa dolda strukturer inom den sociala barnavården rekommenderar Christie att socialarbetarna undersöker officiella dokument och riktlinjer i förhållande till barn med etniskt minoritetsursprung och deras bästa. I detta sammanhang måste även socialarbetarnas inställning till sin egen etniska bakgrund och till rasism utmanas genom att undersöka kontextuella maktrelationer och se huruvida dessa reproducerar rasifierade praktiker (Christie 2010). I sin studie om svarta barn i den sociala barnavården påpekar Bernard och Gupta (2008) också faran för rasism och eurocentrism. Författarna menar att socialarbetarna måste undvika kulturell relativism genom att se varje barn och familj som unik för att på så sätt kunna göra en adekvat bedömning av risk och skyddsfaktorer. Samtidigt måste de värdesätta föräldrarnas kulturella värderingar utan att för den skull bortse från barnets behov av skydd och utveckling. En sådan skyddande faktor kan vara en positiv närmiljö. Enligt Elliott och Urquiza (2006) betraktas i en amerikansk kontext familjens kulturella bakgrund i allt fler studier som rör barn som far illa. Författarna menar att studier om grannskapets betydelse för barn i utsatta livssituationer inte tillräckligt har uppmärksamats i forskningen. Även Thoburn et al. (2005) diskuterar familjens relation till omgivningen och vilken betydelse detta har för utsatta barn med etnisk minoritetsbakgrund.

2.5 Utvecklingen av förhållningssätt och arbetsmetoder med hänsyn till kulturell bakgrund

Så här långt pekar genomgången av den tidigare forskningen åt åtminstone två håll. Dels framhålls att särskild hänsyn bör tas till barn med migrationsbakgrund, exempelvis vad gäller erfarenheter av rasism, liksom behovet av specifik hjälp på grund av familjernas kulturella bakgrund (Barn 2010, 2007; Chand 2008; Williams & Soydan 2005). Det finns studier som visar att det inte finns någon skillnad mellan barn från majoritetskulturen och etniska minoritetsbarn vad gäller utfallet av olika interventioner (Moffatt & Thoburn 2001; Wilson et al. 2003). Dessutom finns det forskning som visar att bemötande och relationsskapande är överordnat specifika metoder och behandlingsprogram (Thoburn et al. 2005). Familjer med etnisk minoritetsbakgrund uppskattar socialarbetare som har goda personliga och professionella kvaliteter och de värdesätter empati, värme och ärlighet högt. Egenskaper som demonstreras genom förmåga att lyssna och ge adekvat information. Dessa färdigheter och egenskaper kännetecknar också gott socialt arbete i allmänhet.

Behovet av specifika kunskaper har även uppmärksamats i Sverige. I en relativt nyutkommen skrift från Socialstyrelsen diskuteras således behovet av utbildning och av särskild kompetens i förhål-

lande till individer med migrationsbakgrund, ”Interkulturellt socialt arbete”, där individ- och familjeomsorgens (IFO) arbete med migrerade familjer kartläggs (Socialstyrelsen 2010b). Enligt Socialstyrelsen behövs en specifik kompetens i socialt arbete med personer med utländsk bakgrund och nationellt minoritetsursprung med motiveringen att ”– utöver allmängiltig yrkeskunskap – också behövs kunskap och insikter om specifika aspekter som kan ha betydelse för förståelsen av den enskilda, unika, brukarens behov” (Socialstyrelsen 2010b, s. 9). Citatet fortsätter med ”Det kan vara faktorer som har med det kulturella mötet att göra: migrationserfarenheter och traumatisering, rättigheter och villkor för nationella minoriteter, villkor för uppväxt och föräldraskap inom flera kulturer, strukturell diskriminering m.m.” (ibid, s. 9). Socialstyrelsen diskuterar även vilka begrepp som bör användas i förhållande till socialt arbete med ovan nämnda målgrupp och fastslår att begreppet *interkulturellt socialt arbete* är det mest gångbara i diskussioner på europeisk nivå (Socialstyrelsen 2010b, s. 8). Begreppet interkulturellt socialt arbete påbjuds således för användning i Sverige men ingenstans står nämnt hur sådant arbete ska utföras. Andra begrepp som har använts och fortfarande används i förhållande till socialt arbete med etniska minoritetsgrupper¹¹ är *kulturellt kompetent socialt arbete* och *kulturellt sensitivt socialt arbete*. I förhållande till det sociala arbetets praktik har de senare begreppen diskuterats i flera decennier i USA (Devore & Schlesinger 1999; Gutierrez & Lewis 1999) och i Storbritannien sedan 1980-talet (Graham & Schiele 2010; Langan & Day 1992). Trots den goda intentionen att på bästa sätt bemöta människor från minoritetskulturer, har det visat sig att dessa begrepp inte är invändningsfria. Enligt Williams (2006) varierar begreppen beroende på hur socialarbetaren ser på sitt uppdrag, till exempel huruvida socialarbetaren använder sig av ett postpositivistiskt eller ett postmodernt perspektiv. I en postpositivistisk tolkningsram, med dess rigida former, finns risk att stereotypisera kulturer medan risken snarare är handlingsförlamning i en postmodern tolkningsram, eftersom detta perspektiv förespråkar en icke-vetande attityd som är öppen för många förklaringsmodeller.

Även i Skandinavien finns exempel på forskning om socialt arbete med etniska minoritetsgrupper. Ämnet tas också upp i forskningsstudier och läroböcker i socialt arbete. (Kamali 2002; Skytte 1997, 2002, 2007; Williams et al. 1998). Kamali (2002) har undersökt hur klienter med migrationsbakgrund värderar kulturkompetens hos socialarbetare som arbetar med ekonomiskt bistånd respektive social barnavård. Kulturkompetens likställs i denna studie med socialsekreterarnas egna kulturella bakgrund. Kamali fann att klienter med migrationsbakgrund värdesatte socialsekreterarnas professionella kompetens högre än deras kulturella bakgrund (ibid).

Under de senaste åren har definitionen av och uppfattningen om begreppen kultur, kulturell kompetens och kulturellt sensitivt socialt arbete på nytt diskuterats, och nu i förhållande till olika teoretiska perspektiv som tar sin utgångspunkt i människosyn och värderingar inom den offentliga sektorn (Ben-Ari & Strier 2010; Park 2005; Williams 2006). Genomläsning av dessa texter blottlägger uppenbara utmaningar i relation till socialt arbete med etniska minoriteter. Utmaningarna består i utanförskap, fördomar, rasism, språksvårigheter och professionella tillkortakommanden. Men också den professionella kunskapsbasen i förhållande till socialt arbete med etniska minoritetsgrupper skärskådas och förkastas delvis, särskilt vad gäller etiska dilemman och rasism mot etniska minoritetsgrupper (Ben-Ari & Strier 2010; Graham & Schiele 2010). För att synliggöra och agera i förhållande till rasism och socialt utanförskap räcker inte ett etniskt sensitivt förhållningssätt. Enligt Graham och Schiele (2010) framträdde i Storbritannien redan på 1980-talet ett anti-rasistiskt paradigmsom också introducerades i socionomutbildningarna. Emellertid kritiserades detta perspektiv hårt eftersom det behandlade enbart en form av förtryck. Det anti-rasistiska perspektivet ersattes så småningom med ett icke-diskriminerande perspektiv som omfattar flera former av förtryck såsom klass, kön, funktionshinder etc. I USA fanns sedan länge en generell medvetenhet om rasism i samhället och anti-rasistiska förhållningssätt, och arbetsmetoder inkluderades i socionomutbildningarna under 1980-talet. På lik-

---

¹¹ Med etniska minoritetsgrupper avses här både människor som har invandrat till Sverige och nationella minoritetsgrupper som har bott i landet sedan länge.

nande sätt som i Storbritannien kom så småningom det anti-rasistiska perspektivet att breddas och inkludera andra former av förtryck. Författarna hävdar att när den postmoderna förklaringsmodellen vinner terräng, men med dess hävdande av flera diskrimineringsgrunder, finns risk att rasism-aspekten skymms (ibid). Jag har inte lyckats hitta någon liknande forskning eller diskussion om anti-rasism eller anti-rasistiska metoder inom socialt arbete i Sverige.

Sammanfattningsvis visar flera studier att barns socioekonomiska förhållanden bidrar i högre grad än deras etniska bakgrund till att de far illa. Flera studier visar dessutom att det inte finns någon skillnad vad gäller utfallet av olika interventioner inom barnvården vid jämförelser mellan barn från majoritetskulturen och barn från etniska minoritetskulturer. Däremot ifrågasätter flera författare huruvida den sistnämnda gruppen får tillräcklig och adekvat hjälp med tanke på deras situation i förhållande till fenomen såsom rasism och eurocentrism. Forskare varnar för att ”färgblindhet” i förhållande till barnens situation och behov kan bidra till att barnen inte får rätt sorts hjälp. Istället föreslås ett etniskt sensitivt perspektiv, där särskild hänsyn tas till etniska minoriteters specifika situation och behov till följd av språksvårigheter, rasism och förluster av närstående personer genom krig och flykt.

Sedan 30 år tillbaka finns det, framförallt i USA och Storbritannien, forskning såväl som läroböcker som behandlar det sociala arbetets praktik med etniska minoritetsgrupper utifrån ett anti-rasistiskt förhållningssätt och etniskt sensitiva arbetsmetoder. Emellertid har detta synsätt kritiserats, eftersom inte hänsyn tas till andra diskrimineringsgrunder. Andra författare har å andra sidan påpekat att när hänsyn tas till övriga diskrimineringsgrunder såsom kön, klass, sexualitet, ålder etc. riskerar rasistiska attityder och rasifierade praktiker att skymmas. De flesta av de genomgångna studierna behandlar de professionella aktörernas perspektiv och det finns få studier där familjemedlemmar med etnisk minoritetsbakgrund fått komma till tals, och det gäller i synnerhet barnen och ungdomarna.

3 Socialarbetarens roll, uppdrag och makt i den sociala barnvården

I ett internationellt perspektiv brukar barnvården beskrivas som antingen *familjestödsorienterad* eller *barnskyddsorienterad* (Freymond & Cameron 2006; Wiklund 2008). Den svenska barnvården utgår från uppfattningen att den främsta orsaken till att barn far illa är att de lever i dysfunktionella familjer och brukar följaktligen betecknas som familjestödsorienterad (ibid). I förhållande till detta perspektiv ges således skydd och stöd till barnet genom att arbeta med familjen och möta dess specifika behov (Andersson 2000; Freymond & Cameron 2006; Wiklund 2008). För barn som far illa finns det emellertid också ett barnskyddsperspektiv i svensk social barnvård i form av anmälningsplikt och tvångslagstiftning (Wiklund 2006). Barnvården är styrd av omfattande lagstiftning, framförallt *Socialtjänstlagen* (SFS 2001:453) och *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga* (SFS 1990:52). Enligt Wiklund (2006) hänförs barnvård i ett socialpolitiskt perspektiv till administration och förmedling av specifika välfärdstjänster. En liten del av befolkningen får del av dessa välfärdstjänster och problemen individualiseras i stor utsträckning, det vill säga förklaringarna och lösningarna till den uppkomna situationen söks på individnivå (ibid). Wiklund hävdar vidare att behovsprövningen inom den sociala barnvården är sträng trots att den svenska välfärdsmodellen är generell till sin natur (Wiklund 2006). Utöver reglering via lagstiftning och lokala regelverk styrs den sociala barnvården också av en politiskt vald nämnd. Enligt Svensson et al. (2008) medför detta att det sociala arbetets praktik är normativ. Detta synsätt överensstämmer med Hasenfeld (2000) som hävdar att välfärdsorganisationer existerar eftersom de har ett moraliskt samhällsuppdrag att bistå individer i förändring av levnadssätt och livsomständigheter. I detta perspektiv är således den sociala barnvården präglad av uppdraget att förändra barns utsatta situation samtidigt som den är underställd politisk och legal styrning.

Ponnert (2007) menar att barnvårdens framväxt under 1900-talet präglas av ett moraliskt synsätt i förhållande till arbetarklassens barn genom att dessa skulle räddas från negativa miljöer. Det var alltså brist på moral, inte pengar, som sågs som det största problemet för föräldrar från arbetarklassen (Lundström & Sallnäs 2003; Ponnert 2007). Historiskt sett finns en uttalad styrning såväl som moraliska anspråk i den svenska barnvårdens praktik (ibid). Detta har inte försvunnit med den nya socialtjänstlagen trots att värden såsom demokrati och frivillighet betonas (Ponnert 2007). Samhällets styrning såväl som moraliska krav gäller i hög grad barn och familjer med migrationsbakgrund. Lundström och Sallnäs skriver att på 1990-talet börjar invandrarbakgrund etableras som en problemkategori i barnvårdsdiskursen framförallt vad gäller pojkar med utländsk bakgrund (Lundström & Sallnäs 2003). På 2000-talet är etnisk minoritetsbakgrund en etablerad problemkategori i texter om social barnvård (ibid).

Barn med utländska rötter har alltså sedan 20 år i huvudsak definierats negativt inom den sociala barnvården. Såsom tillhörande en sådan kategori är de föremål för specifik uppmärksamhet och styrning (Johansson 2011 – artikel II i denna avhandling; Kritz & Skivenes 2010b). Uppdraget att förändra barns förhållanden och styra föräldrarna sammanfaller med Hasenfelds syn på *människo-behandlande organisationer* (Human service organisation) som moraliska praktiker, vilka behöver stöd från det omgivande samhället och framförallt från viktiga intressegrupper och organisationer för att få legitimitet (Hasenfeld 1992, 2000). Inom socialt barnvårdsarbete innebär detta att verksamheterna får legitimitet genom att stat, kommun och starka professioner har inflytande över arbetsprocesser och beslut, exempelvis genom Socialstyrelsens råd och anvisningar (Lundström & Sallnäs 2003; Järvinen 2000; Ponnert 2007).

3.1 Människobehandlande organisationer

Den sociala barnvården kan således beskrivas som en människobehandlande organisation (Hasenfeld 1983). Enligt detta synsätt kännetecknas sådana organisationer av direktkontakt med klienterna vilka betraktas som en form av ”råmaterial” som på olika sätt processas i organisationen (Hasenfeld 1983, 1992). Termen används inte i nedsättande bemärkelse utan är en metafor för arbete med människor inom organisationer med syfte att förändra och förbättra människors livsvillkor (Hasenfeld 2010). Hasenfeld menar att detta förändringsuppdrag skiljer människobehandlande organisationer från andra byråkratiska organisationer (ibid). Termen ”råmaterial” syftar på organisationernas uppdrag, nämligen att (a) sortera människor genom att bedöma var de hör hemma och vilken hjälp de behöver, att (b) hjälpa gamla och sjuka människor att upprätthålla ett så värdigt liv som möjligt eller att (c) förändra människor så att de fungerar bättre i sin vardag. Dessutom finns ur organisationens perspektiv ytterligare ett uppdrag, nämligen att förhindra alltför stor samhällelig belastning (ibid, s. 4–5). Vid sidan av kategori (c), som har högst relevans för denna avhandling, är kategori (a) också av stort intresse eftersom socialarbetarna bestämmer, respektive föreslår, hur klienterna fortsättningsvis ska behandlas. Den senare uppgiften förutsätter en förmåga till ömsesidig kommunikation med klienten för att göra problemet förståeligt och därmed möjligt att kategorisera (Hall et al. 2006).

Att medverka till förändring i människors liv är en grannliga uppgift och många läroböcker i socialt arbete poängterar att förändringsarbete kräver en bärkraftig relation (se t.ex. Bernler & Johnson 2001; Morén 1996; Payne 2005; Trevithick 2000). Enligt Hasenfeld (2010) utgör relationen socialarbetare-klient ett medium för gott analysarbete av klientens problemsituation och blir på så sätt i sig själv en viktig intervention. Relationen används också för att övervaka klientens framsteg som kan vara problematiskt med tanke på välfärdsorganisationernas inneboende sneda maktstruktur, vilket jag återkommer till senare i detta kapitel. För att etablera och vidmakthålla en uthållig relation krävs ömsesidig *tillit* (ibid). Detta gäller de flesta människor i marginaliserade positioner och i synnerhet personer som tvingats fly från sitt land på grund av statligt sanktionerad förföljelse (Björnberg 2010; Misztal 2001; Morén 1996). Hasenfeld (1992) påpekar att begreppet tillit är problematiskt eftersom tillit innebär att lita på någons välvilja (goodwill), vilket medför beroende och sårbarhet. Vidare menar Hasenfeld, att tillitskapande processer bara kan äga rum mellan individer, och att motsvarande processer inte uppstår i mötet mellan familjer och socialarbetare. Det beror bland annat på att familjemedlemmarna kan ha helt skilda målsättningar och behov. Tillitskapande arbete är dessutom ofta resurskrävande och långsiktigt eftersom det krävs en tät och kontinuerlig kontakt mellan den som ger och den som får hjälp (Björnberg 2010). Hasenfeld (1992) påpekar att tillit i en organisatorisk mening är operativ eftersom den bygger på sporadisk och begränsad kontakt mellan organisationens aktörer och klienterna. Enligt Hasenfeld är två begrepp, nämligen *handlingsutrymme* och *makt*, nödvändiga för att förstå hur tillit, trots dessa svårigheter, ändå kan uppnås i människobehandlande organisationer (Hasenfeld 1992).

3.2 Handlingsutrymme och tillit

Socialtjänstlagen (SOL) är en ramlag som endast ger allmänna riktlinjer och därmed stort handlingsutrymme (Glad 2006; Svensson et al. 2008; Wiklund 2006). En sådan lagstiftning ger socialarbetarna möjlighet att etablera samarbetsrelationen utifrån klientens situation och behov men medför även stor osäkerhet om vilka regler som råder och vad som är tillåtet. Lipsky (1980) påpekar det dilemma socialarbetarna står inför när de ska arbeta utifrån sina professionella riktlinjer och yrkesspecifika kunskaper inom en organisation med begränsade resurser. Dessa svårigheter kan ytterligare förstärkas när socialarbetarna möter personer med migrationsbakgrund med andra vanor och värderingar. Handlingsutrymmet i myndighetsutövningen är således avhängigt regelverket men också socionomens tillit

till klientens förmåga att handskas med den uppkomna situationen. Socionomernas förmåga att skapa ömsesidig tillit beror även på hur mycket tid de har till sitt förfogande och vilken tillit de åtnjuter från organisation och verksamhetsledning (Collins 2008; Hasenfeld 2010). Misztal (1996) skriver att förutsägbara och igenkännbara situationer skänker tillit i vardagen. Socialt arbete med personer från minoritetsgrupper bjuder istället på möten med annorlunda normer och värderingar som kan vara svåra att förutse och därför kan leda till missförstånd och osäkerhet (Kumlin & Rothstein 2007; Miztal 1996). Misztal refererar vidare till Luhman och skriver att förmågan att lita på en person reducerar komplexiteten i situationen, vilket medför att det blir lättare att ta de risker som handlingen kräver (Misztal 1996). Socialt arbete med personer med migrationsbakgrund innebär ett större risktagande för samtliga inblandade personer jämfört med individer och familjer tillhörande majoritetssamhället. Socionomens upplevda handlingsutrymme, och därmed utrymmet för risktagande i socialt arbete, är alltså avhängigt tillit på flera nivåer. Således bör det finnas ömsesidig tillit mellan organisationen och socialarbetarna, mellan organisationen och klienterna samt mellan socialarbetarna och de involverade familjemedlemmarna. Handlingarna inom socialt arbete med personer med migrationsbakgrund tenderar att bli komplexa och krångliga eftersom ömsesidig tillit är svår att uppnå (Misztal 1996). Som redan diskuterats kan enligt Hasenfeld tillit endast uppstå mellan individer, vilket innebär att tillitsskapande arbete är problematiskt och mångfacetterat i en familj med eventuellt sinsemellan oeniga familjemedlemmar.

Generellt involverar tillitsskapande arbete inom social barnavård såväl organisationen som relationen. I bemötandet av familjer med migrationsbakgrund tillkommer även möten mellan skilda normer och värderingar. I denna komplexa arbetssituation måste socionomerna även ta hänsyn till konkurrerande målsättningar inom organisationen. Till exempel finns ett lagstadgat utrymme att behandla klienterna individuellt samtidigt som det saknas tid och resurser för att genomföra ett sådant arbete (Lipsky 1980). Lipsky skriver vidare att: "The fundamental service dilemma of street-level bureaucracies is how to provide individual responses and treatment on a mass basis" (Lipsky 1980:44). I socialarbetarnas yrkesroll härbergas alltså motsättningar mellan organisationens uppdrag och klientens behov (Svensson et al. 2008). Enligt Lipsky (1980) kan gräsrotsarbetarna lösa detta dilemma och möta organisationens krav genom att distansera sig från arbetssituationen och klienterna. Ett annat sätt att hantera organisationens krav kan vara att stärka yrkesrollen. Detta kan ske genom användning av artikulerade (gärna evidensbaserade) metoder som stärker det professionella kunnandet och höjer statusen (Bergmark & Lundström 2008). Behovet av specifik kunskap, både för att öka handlingsutrymmet och för att 'handla rätt', är särskilt stort inom socialt arbete med etniska minoritetsgrupper (se t.ex. artikel III i denna avhandling; Skytte 2007; Socialstyrelsen 2010b; Williams et al. 1998).

3.3 Begreppet makt i människobehandlande organisationer

Enligt Hasenfeld (1992) är det viktigt att undersöka samspelen mellan makt och tillit i människobehandlande organisationer eftersom detta samspel förmedlar moraliska anspråk och praktiker (Hasenfeld 1992, 2010). Målet för socialt arbete är förändring men inte nödvändigtvis i den riktning som klienten önskar. Socialarbetaren, som bärare av organisationens och samhällets såväl som personliga värderingar, befinner sig i en maktfull position i förhållande till klienten. Låt oss undersöka hur makten ser ut i relationerna socialarbetare-klient inom den sociala barnavården. Det mest uppenbara scenariot är att den professionelle ger hjälp och klienten tar emot hjälpen. Det är inte svårt att förstå att ojämlikheten i behandlingsrelationen förstärks vid myndighetsutövning och i än högre grad när den mottagande parten inte behärskar språket eller har sitt ursprung i en annan del av världen. Många läroböcker i socialt arbete behandlar de ojämlika maktförhållandena inom det sociala arbetets praktik och mycket få studenter torde vara okunniga om betydelsen av dessa maktförhållanden efter avslutad socionomutbildning (se t.ex. Meeuvisse, Sunesson & Swärd 2000, 2002; Payne 2005). Hasenfeld (1992) menar att socialarbetare besitter tre former av makt (a) expertmakt i form av utbildning och

annan specialistkompetens (b) referensmakt, vilket i detta sammanhang är detsamma som den yrkesmässiga förmågan att upprätta tillitsfulla relationer samt (c) laglig makt. Den senare formen av makt baseras inte bara på lagstiftning utan även på att socialarbetare är bärare av majoritetssamhällets normer och värderingar. Sist men inte minst (d) har socialarbetaren kontroll över verksamhetens resurser i form av pengar och service i förhållande till klienterna (Hasenfeld 1992, s. 260–261). Ponnert (2007) skriver, med hänvisning till Lipsky (1980) och Hasenfeld (1992), att socialarbetaren inom myndighetsutövande verksamheter såsom social barnavård dessutom har en relationell fördel i förhållande till klienterna i och med att det inte finns några konkurrerande verksamheter. Denna situation underlättar maktutövningen och bidrar till att göra klienterna beroende (ibid). Relationsskapande och förändringsarbete äger dessutom rum i en organisatorisk kontext som enligt flera forskare uppfattas som diskriminerande på grund av hudfärg, religion, ursprung etc. (Kamali 2008; SOU 2006:79).

Obalansen i de relationella maktförhållandena inom social barnavård kan tydliggöras ytterligare genom att beskriva människors resurser i termer av deras personliga tillgångar såsom t.ex. pengar, utbildning, nätverk och status. Flera teoretiker har diskuterat betydelsen av *socialt kapital* i förhållande till framgång i samhället (se t.ex. Coleman 1988; Putnam 2001; Bourdieu 1986). Socialt kapital har blivit ett vanligt begrepp inom samhällsvetenskaplig forskning och avser sociala relationer och medlemskap i olika personliga nätverk. Dessa relationers och nätverks betydelse och status avgör om individen har stort eller litet socialt kapital (Bourdieu 1986; Fram 2004; Helve & Brynner 2007; Putnam 2001). Bourdieus syn på socialt kapital som ett konfliktladdat begrepp, där människor äger eller har tillgång till olika mycket socialt kapital, är av stort intresse för denna avhandling och inom socialt arbete i allmänhet. Bourdieu använder sig av ett differentierat ”kapitalbegrepp” som omfattar (a) *socialt kapital* som inbegriper nätverkstillhörighet och sociala relationer (b) *ekonomiskt kapital* det vill säga pengar och egendom (c) *kulturellt kapital* i meningen utbildning och erkänd kunskap samt (d) *symboliskt kapital* som anger status och prestige i samhället (Bourdieu 1986; Houston 2002). Inom socialt arbete med etniska minoritetsgrupper är framförallt socialt och kulturellt kapital intressanta att diskutera. Flera forskare menar att etniska minoritetsgruppers sociala band och kulturella kapital uppmärksammas sparsamt eftersom socialarbetarna är förankrade i majoritetssamhället med en kultur som värdesätter helt andra former av socialt och kulturellt kapital (Fram 2004; Garret 2007a, 2007b; Houston 2002). Detta kan förstärka den inneboende maktobalans inom social barnavård genom att t.ex. inte bekräfta viktiga sociala band eller utbildning från ursprungslandet. Vi kan alltså konstatera att socialarbetarna har en mycket stark position i relation till klienterna, inte minst inom den sociala barnavården. Enligt Järvinen (2002) betraktar de emellertid inte sig själva som en maktfull kategori i samhället. Hur ska denna paradox förstås?

3.4 Yrkesrollens olika dilemman

Egelund (2003) skriver att den institutionella föreställningen om den sociala barnavården är att den ska lösa marginaliserade barnfamiljers konflikter med hjälp av härskande normer i samhället. För detta uppdrag har den snävt tilltagna förebyggande resurser i form av psykologiska och pedagogiska insatser. Däremot kan de göra ytterst lite vad gäller familjernas sociala, ekonomiska, boendemässiga eller hälsomässiga situation – åtgärder som ofta är nödvändiga för att förbättra barnens situation (ibid). Med sådana förutsättningar är det kanske inte så märkligt att socialarbetarna ibland känner vanmakt inför sina arbetsuppgifter. Professionens status och legitimitet i samhället kan vara en annan bidragande orsak. Järvinen refererar till Bergmark och Lundström i Meeuwisse et al. (2000) och menar att socialarbetarna inte tillhör en klassisk profession på samma sätt som t.ex. läkare och advokater. Tvärtom utgör de en relativt lågavlönad och kvinnodominerad yrkesgrupp och saknar tydligt avgränsade teorier och metoder (Bergmark & Lundström 2000). Som vi redan har sett är de emellertid långt ifrån maktlösa eftersom de arbetar inom stora och maktfulla organisationer. Enligt Hasenfeld (se ovan) ger orga-

nisationen dem tillgång till ansenlig makt i förhållande till klienterna (Hasenfeld 1992). I denna makt-position (reell om än inte upplevd) har socialarbetaren ansvar för barnens och familjens bästa samt för att förvalta statens och kommunernas resurser. I detta ansvar ligger, förutom ett handlingsansvar, också ett krav på *ansvarighet* (accountability). Enligt Sarah Banks (2002) innebär ”accountability” i professionell mening att ge service till klienterna, vilket enligt författaren också är kärnan i all professionell verksamhet med människor (Banks 2002). Ansvarighet kan också betraktas och förstås utifrån hur socialarbetarna talar om sina handlingar för att framstå som kompetenta och förtroendeingivande professionella aktörer (Hall et al. 2006).

Socialarbetarna är också ansvariga gentemot allmänheten eftersom de ofta direkt eller indirekt arbetar i offentliga organisationer där de förväntas verka för samhällets bästa. Ansvarigheten mot allmänheten kan innebära att skydda de mest sårbara och behövande men också att behandla och kontrollera människors oönskade beteenden (Banks 2002). Den professionella ansvarigheten och ansvarigheten mot allmänheten är sammanlänkade och Banks hävdar att i Storbritannien höjs kraven från båda håll. Således ställer brukarna krav på bättre service medan arbetsgivarna inför standardiserade bedömningsinstrument och krav på bättre kvalitet i arbetet. Kraven på olika slags ansvarighet kan lätt komma i konflikt med varandra, t.ex. sammanfaller inte alltid barns och föräldrars intressen och ibland kolliderar klienternas behov med organisationens sparkrav (Banks 2002). Enligt Munro (2004) innebär dagens sociala arbete med krav på ansvarighet och transparens att det inte finns någon väg tillbaka till 70-talets professionella autonomi. Dessa slutsatser gäller primärt Storbritannien men jag vill påstå att de är giltiga även inom svensk barnavård. Där kan vi se ökande krav på dokumentation och utredningsförfarande genom bland annat införande av den landsomfattande utredningsmodellen ”Barns behov i centrum” (BBIC) (Rasmusson 2006).

3.5 Socialarbetarens ansvar och uppdrag

För att hantera de krav som ställs av både familjemedlemmar och uppdragsgivare och axla det ansvar som organisationen och samhällets regelverk kräver har olika handlingsstrategier utvecklats. Inte oväntat träder ofta socialarbetare in i rollen som fostrare, inte minst i förhållande till etniska minoritetsgrupper (Kritz & Skivenes 2010b, 2010c, 2010; Schierenbeck 2003). Den sistnämnda författaren visar i sin avhandling att vuxna migranter utsätts för uppfostran av samhällets hjälpare. I studien jämför hon hur gräsrotsarbetare/frontlinjearbetare¹² i Israel och i Sverige arbetar med integrering av nyanlända migranter. Hon rapporterar om ett uppfostrande förhållningssätt i Sverige vilket saknades hos motsvarande professioner i Israel (Schierenbeck 2003). Att anta rollen som uppfostrare tycks, mot bakgrund av dessa referenser, vara ett specifikt svenskt eller skandinaviskt sätt att bemöta etniska minoriteter inom socialtjänsten och andra människobehandlande organisationer, vilket även Kritz och Skivenes visar (Kritz & Skivenes 2010a, 2010b).

Inom den sociala barnavårdens myndighetsutövning finns alltså i hög grad uppfostrande inslag i förhållande till föräldrarna. Ponnert (2007) hänvisar till Donzelot som hävdar att fostran av föräldrar är ett samhälleligt påbud med rötter i franska revolutionen, en tid då industrialisering och urbanisering åsamkade staten stora problem. Fostran av familjer kan också uppfattas som en del av den kontroll som finns i myndighetsutövningen inom den sociala barnavården. Inom denna finns en sammanblandning av helt motsatta arbetsuppgifter, och i rollen som socialsekreterare ryms både skydd/kontroll av barnen och vid behov kontroll av föräldrarna (Ponnert 2007; Wächter 1998). I engelskspråkig litteratur benämns detta komplexa uppdrag som ”the dual role as carers and agents of control” (Trevithick 2000). En annan viktig konfliktpunkt som måste hanteras av socialarbetarna i den sociala barnavården

---

¹² Gräsrotsbyråkrat är en svensk översättning av Lipskys (1980) begrepp ”street-level bureaucrat” (Svensson et al. 2008). Ibland benämns denna grupp frontlinjearbetare i svensk översättning (Schierenbeck 2003).

är att de förväntas att arbeta för klienternas bästa, samtidigt som de förväntas tjäna samhället (Meeuwisse et al., 2000). Det finns andra konflikter mellan arbetsuppgifterna inom den sociala barnavården men dessa två är de mest framträdande (Johansson et al. 2008; artikel IV i denna avhandling).

3.6 Makt och medverkan

För att överbrygga den grundläggande konflikt som ligger i uppdraget att både tillgodose skydd och kontroll förordar flera forskare en större transparens (Andersson 2000; Healy 1998). Det finns olika sätt att öka transparensen i social barnavård och därmed försöka förklara och synliggöra de handlingsalternativ socialarbetaren kan urskilja i varje enskilt ärende. Transparens och öppenhet är särskilt viktigt i social barnavård i förhållande till personer och familjer från minoritetsgrupper. Dessa grupper behöver ofta särskild vägledning för att förstå den komplexa situation de befinner sig i, för att på så sätt öka graden av delaktighet. För många personer är socialtjänsten en del av vardagslivet, då de saknar arbete och förankring i majoritetssamhället och därmed är i behov av försörjningsstöd. Socialarbetarnas uppdrag i förhållande till målgruppen är alltså att vara en länk till samhället i övrigt och de kan i denna roll tjäna som ett medium för integration (Johansson et al. 2008 – artikel IV i denna avhandling; Johansson 2011– artikel II i denna avhandling). Det är därför viktigt att de professionella inom den sociala barnavården får nödvändiga kunskaper för att ta sig an detta viktiga uppdrag. Socialstyrelsen har för detta ändamål gjort en kartläggning av hur man inom *Individ- och familjeomsorgen* (IFO) i landet arbetar med etniska minoritetsgrupper. Resultatet av kartläggningen beskrivs enligt följande:

Förhållningssättet handlar i hög grad om strävan efter mer delaktighet, att tydligt inkludera brukare i att definiera problem, behov och lösningar, att möta dem 'som vuxna människor' se deras egna resurser, betona deras motivation och eget ansvar, att jobba 'med' och inte 'för' att hjälpa dem att se egna lösningar och att vara flexibel för att pröva deras egna alternativ.

(Socialstyrelsen 2010b, s. 51)

Citatet framhåller att brukarna ska inkluderas och bli delaktiga i samhället, att de ska se sina egna resurser samt betona deras motivation och egna ansvar. Det finns ytterligare exempel i Socialstyrelsens text på kunskaper som är önskvärda för att uppnå detta mål, till exempel medvetenhet om etnocentrism, kunskap om kulturens och religionens betydelse, kunskaper om maktstrukturer, marginalisering, utstötnings- och stigmatiseringsprocesser, kunskap om migrationsprocessen etc. (Socialstyrelsen 2010b, s. 50). Det är självklart bra om socialsekreterare inom IFO har grundläggande kunskaper om människors förhållanden och de maktstrukturer som råder i samhället oavsett klienternas etniska bakgrund. Men räcker detta för att göra människor delaktiga? Socialstyrelsens skrift ger inga svar vad gäller handlingsnivån i socialt arbete och det är kanske inte heller avsikten. Icke desto mindre är det genom handlingar människors delaktighet blir synlig. Läroböcker och liknande texter förordar olika perspektiv som tar fasta på människors förmåga att förändra sin egen situation, exempelvis icke-förtryckande, antidiskriminerande och antirasistiskt arbete, såsom lämpliga metoder/perspektiv i socialt arbete med etniska minoriteter (se t.ex. Dalrymple & Burke 2006; Gutiérrez & Lewis 1999; Payne 2005). Alla dessa metoder har sitt ursprung i *radikalt socialt arbete* eller det efterföljande perspektivet som benämns *kritiskt socialt arbete* (Payne 2005).

Även empowerment tillhör detta perspektiv men har sina rötter i medborgarrättsrörelsen och kvinnorrörelsen i USA (Payne 2005). Inom socialt barnavårdsarbete är det dock svårt att använda emanciperande metoder eftersom arbetet syftar till att förändra utsatta barns villkor vilket kan stå i

kontrast till föräldrarnas vilja (Andersson 2000; Banks 2002; Healy 1998). Gunvor Andersson skriver att "Det är vanligt att frågor om delaktighet och medbestämmande i socialt arbete enbart syftar på förhållanden mellan vuxna, om förhållandet mellan socialarbetare och klient, där klienten kan vara en förälder men inte ett barn." (Andersson 2000, s. 178). Hon skriver vidare att både barn och föräldrar är svaga parter i förhållande till socialtjänsten men att barnet ändå är den svagare parten. Karen Healy, som är professor i socialt arbete i Brisbane, Australien, diskuterar hur begreppen delaktighet och paternalism ofta framställs som motsatspar i social barnavård, där delaktighet är något gott och paternalism är förkastligt (Healy 1998). Delaktighet förknippas ofta med empowerment medan paternalism förknippas med tvång (ibid). Healy menar att det finns tydliga begränsningar i användandet av delaktighet i social barnavård eftersom arbetet präglas av myndighetsutövning och socialarbetarna har stort ansvar i förhållande till de utsatta barnen. Detta innebär inte att socialarbetarna ska ge upp sin strävan efter delaktighet. Tvärtom menar hon, att det finns möjligheter att luckra upp dualismen mellan delaktighet och paternalism genom att använda Foucaults syn på maktförhållanden.

Enligt Foucault ägs inte makten av en individ utan den uttrycks genom olika diskurser och praktiker (Foucault 1980; Garrity 2010). Foucault menar att makten är relationell och på så sätt både påverkar och påverkas av individer på alla nivåer i samhället (ibid). Healy menar att detta perspektiv är viktigt i socialt barnavårdsarbete eftersom det förmår oss att se att även klienten besitter makt, ofta i form av motstånd. Perspektivet förnekar däremot inte ojämlikhet, snarare uppmärksammas att klienten inte alltid är ett offer för myndigheternas beslut. Relationen mellan socialarbetaren och klienten är mycket mer komplex än så (ibid). Möjligheten att lösa upp dualismen mellan delaktighet och paternalism ger utrymme att se många och komplexa maktstrukturer inom organisationen samt att upptäcka olikheter i maktförhållanden inom familjen (ibid). Healy menar vidare att en omprövning av det emancipatoriska förhållningssättet i socialt arbete inte innebär att man avstår från bedömningar och beslut utan istället öppnar upp utredningsprocessen för insyn och dialog. I denna process är information och ett respektfullt lyssnande viktigt (Healy 1998). I socialt arbete med familjer med migrationsbakgrund kompliceras denna process ytterligare då (kan man anta) den samhälleliga kontexten är oklar eller kanske delvis okänd för familjemedlemmarna. I en sådan situation kan motstånd uttryckas genom att stänga familjesystemet för insyn och påverkan, vilket kan äventyra barnens hälsa och utveckling.

Sammanfattningsvis kännetecknas den sociala barnavården, historiskt sett, av en uttalad styrning såväl som av moraliska anspråk. Detta har inte försvunnit med den nya socialtjänstlagen trots att den betonar värden såsom demokrati och frivillighet. Samhällets styrning, såväl som dess moraliska krav, gäller i hög grad barn och familjer med migrationsbakgrund då de sedan 2000-talet är en etablerad problemkategori i social barnavård. Mot denna bakgrund av kontroll och moralanspråk förväntas socialarbetarna verka för positiv förändring, i synnerhet för barnen men även för deras föräldrar. Det är väl känt och beskrivs också i läroböcker att tillitsfulla och trygga relationer är grunden för socialt förändringsarbete. Skapandet av sådana är ett tidskrävande arbete i allmänhet och i synnerhet i förhållande till barn och föräldrar med migrationsbakgrund eftersom relationsarbetet kan kompliceras av språksvårigheter och negativa erfarenheter av myndighetspersoner.

Hasenfeld menar att makt och handlingsutrymme är viktiga begrepp för att kunna diskutera och förstå hur tillit kan skapas i människobehandlande organisationer. Den sociala barnavården är en mäktig organisation men socialarbetarna ser sig inte nödvändigtvis som en maktfull yrkeskategori. Maktutövande liksom skapande av tillit kan ses som relationella praktiker som äger rum på flera nivåer. I ett barnavårdsärende utväxlas makt och tillit mellan socialarbetare och klienter men också mellan verksamhetsledning och socialarbetare samt mellan politiker och verksamhetsledning. Det bör i detta sammanhang poängteras att den sociala barnavården kännetecknas av sneda maktförhållanden där tillit kan vara svårt att uppnå. Arbetet kan kompliceras ytterligare när familjerna kommer från kulturer med avvikande värderingar jämfört med det västerländska samhället eller saknar viktiga personer i sitt nätverk på grund av krig och flykt. Det är dock långt ifrån omöjligt att skapa en tillitsfull relation eftersom det finns ett lagstadgat handlingsutrymme som syftar till och möjliggör individuella bemötanden.

Handlingsutrymmet i myndighetsutövningen är emellertid avhängigt lagstiftning och regelverk men också socionomens tillit till klientens förmåga att handskas med den uppkomna situationen. Socionomernas möjligheter att skapa ömsesidigt tillitsfulla relationer beror också på hur mycket tid de har till sitt förfogande och vilken tillit de åtnjuter från organisation och verksamhetsledning.

Socialarbetarna inom den sociala barnvården har alltså tillgång till såväl en omfattande maktapparat som resurser i form av pengar och kunskap. De är emellertid också ansvariga för att iakttä barnens och familjernas bästa samt för att förvalta statens och kommunernas resurser. I denna situation kan socialarbetarna uppleva sig klämda mellan organisationens och regelverkets krav på effektivitet och kunskap och familjemedlemmarnas krav på ett gott och adekvat bemötande. I socialt förändringsarbete är ofta medverkan och motivation viktiga honnörsord. När barn får illa tenderar dessa begrepp att bli problematiska, dels eftersom myndighetsutövning präglas av stark maktobalans och kan medföra tvång, dels eftersom barnen alltid är den svagare parten i förhållande till föräldrarna. Trots denna mycket ojämlika relation måste socialarbetarna sträva efter ett emancipatoriskt arbetssätt och öppna utredningsprocessen för insyn och dialog. I denna process är information och respektfullt lyssnande viktigt. Detta gäller i synnerhet barn och familjer med migrationsbakgrund eftersom man kan förmoda att den samhälleliga kontexten är oklar eller delvis okänd för familjemedlemmarna.

4 Material och metoder

De fyra artiklarna baseras på tre olika typer av material. Det dataregister, som används i *artikel I*, har hämtats från Socialstyrelsens ”Register över insatser för barn och unga”, även benämnt ”det historiska barnavårdsregistret” (Vinnerljung et al. 2001). Detta register har funnits sedan 1968. *Artikel II och III* baseras på intervjuer som jag genomfört med institutionsplacerade eller nyligen institutionsplacerade unga män inom socialtjänstens barnavård samt viktiga personer i deras nätverk. *Artikel IV* utgår från en utbildningsinsats inom området ”Demokratiska principer i social barnavård” som gjordes i samarbete mellan institutioner för socialt arbete i Sverige, Norge, Danmark och Finland. Utbildningen bestod av tre olika kurser varav en kurs genomfördes två gånger (se artikel IV i denna avhandling) och beskriver och diskuterar en utbildningsinsats inom området demokratiska principer i social barnavård. Till grund för artikel IV ligger muntliga och skriftliga utvärderingar av samtliga utbildningstillfällen. Artiklarna I–III innehåller metodologiska beskrivningar och diskussioner¹³.

Utifrån min dagliga gärning som universitetslärare menar jag att de fyra arbetena belyser viktiga aspekter av socialt arbete med utsatta barn och familjer med minoritetsbakgrund. Som professionell socialarbetare och universitetslärare vet jag att socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund diskuteras och problematiseras både i handledningssituationer och i lektions-salar. Frågor som ofta kommer upp är huruvida det finns någon skillnad mellan att arbeta med barn och familjer med migrationsbakgrund jämfört med att arbeta med ”etniskt svenska” barn och familjer och vari denna skillnad i så fall består. Den registerstudie som artikel I grundas på ger övergripande information om hur situationen ser ut för placerade och utrikes födda barn i jämförelse med svenskfödda barn när hänsyn tas till socioekonomiska förhållanden. Dessa resultat har i sin tur genererat frågor om socionomernas förhållningssätt och arbetsmetoder i relation till familjer med migrationsbakgrund som sedan har undersökts i det kvalitativa projektet. Arbetet med intervjuerna (artikel II och III) gav upphov till frågor om socionomutbildningens betydelse och innehåll i förhållande till målgruppen, frågor som blev vägledande i utformandet av det nordiska utbildningsprojektet. Även om projektet ifråga inte handlar specifikt om barn och familjer med migrationsbakgrund utan om socialt barnavårdsarbete i allmänhet så kom det att fokusera på migration och globalisering i förhållande till utsatta barn och deras familjer. Till detta bidrog det globala inslaget i kurserna och medverkan av pedagoger från länder utanför Norden.

4.1 Registerstudien

Artikel I bygger huvudsakligen på data från Socialstyrelsens *register för insatser för barn och unga*¹⁴. Till detta register samlas årligen in data från landets kommuner om socialtjänstens insatser för barn och unga, bland annat om insatser inom dygnsvården. Registret innehåller även uppgifter om individuellt behovsprövade insatser som beslutas enligt *Socialtjänstlagen*, SOL, och *lagen om särskilda bestämmelser om vård av unga*, LVU (Socialstyrelsen 2010c). Uppgifterna i registret är insamlade av kommunerna, fränsett uppgifter om barnens födelseland och föräldrarnas ålder, kön, bosättning och födelseland som inhämtats från SCB:s register över totalbefolkningen (RTB) (Socialstyrelsen 2010c).

Eftersom flera studier visar att de flesta barn som placeras i dygnsvård lever med en ensamstående mor (Hessle 1988; Lundström & Sallnäs 2003; Vinnerljung 1996) redovisas i vår studie moderns förhållanden istället för att basera beskrivningen på uppgifter om båda föräldrarna. Genom att använda

---

¹³ I artikel I där jag är medförfattare, ansvarade jag för litteratursökningen, deltog i analysen av datamaterialet samt kommenterade och diskuterade texten. Jag är ensam författare till artiklarna II och III. Jag är huvudförfattare till artikel IV (arbetsprocessen finns beskriven nedan).

¹⁴ Ansvaret för registret flyttades 1994 från SCB till Socialstyrelsen (Socialstyrelsen 2010c).

sig av personnummer är det möjligt att samköra olika register och på så sätt få omfattande information på individnivå. I vår studie har uppgifter om moderns ekonomiska och sociala situation inhämtats från *Inkomstregistret*. Information om utbildningsnivå har hämtats från *Utbildningsregistret* medan information om förvärvsarbete har hämtats från *Kontrolluppgiftsregistret*. Artikel I innehåller en detaljerad beskrivning av studiens uppläggning och metod. Andra studier som helt eller delvis bygger på dessa register är exempelvis Franzén et al. (2008) samt Vinnerljung & Sallnäs (2008).

4.2 Beskrivning av Socialstyrelsens register över insatser för barn och unga

Registret ska ge underlag till den officiella statistiken över de insatser som ges till barn och unga i riket och är avsett för utredningsverksamhet och forskning (www.socialstyrelsen.se). Registret har funnits sedan 1968 och omfattar uppgifter om vårdnadshavare, insatstyp, datum för beslut, placering och beslut, placeringsform, specifikation av beslut enligt LVU samt barnets och föräldrarnas födelse-land. Även om samtliga socialtjänster rapporterar sina insatser är uppgifterna inte alltid fullständiga. På grund av bristfälliga administrativa rutiner på kommunnivå förekommer det exempelvis att insatser som rapporteras som påbörjade felaktigt inte rapporteras som avslutade. Registrets tillförlitlighet i förhållande till påbörjad vård har ännu inte utsatts för någon omfattande granskning. Däremot kontrolleras kommunernas uppgifter årligen av Socialstyrelsen. Om de avviker väsentligt från gränsvärden som beräknas för varje kommun, begär Socialstyrelsen en kommentar från uppgiftslämnaren. Kommuner som lämnat inkonsistenta uppgifter uppmanas inkomma med korrigeringar. Om detta inte sker behandlas motsvarande data som bortfall (Socialstyrelsen 2010c).

4.3 Intervjustudien

Artiklarna II och III baseras på material från intervjuer med sju placerade eller nyligen placerade unga män, deras socialsekreterare, kontaktpersoner på behandlingsinstitutionen samt i vissa fall även nära familjemedlemmar. Samtliga unga män var antingen själva födda utanför västvärlden eller har uppfostrats av en förälder från denna del av världen. De intervjuade unga männen var mellan 14 och 22 år vid intervjutillfället. Valet av åldersgrupp föll sig naturlig eftersom den sociala barnavården omfattar ungdomar till och med 18 år och vid tvångsplacering upp till 21 år. Jag valde att intervjua en 22-åring eftersom han hade erfarenhet av tvångsplacering¹⁵ och vid intervjutillfället fortfarande stod i kontakt med en öppenvårdsverksamhet. Den undre åldersgränsen (14 år) sattes på grund av att frågorna förutsätter en förmåga att reflektera över sin egen person och sina livsval vilket kräver en viss ålder och mognad. Samtliga var eller hade varit aktuella i den sociala barnavården (en sammanfattande beskrivning av de unga männen finns i artikel II). Även urval, genomförande av studien samt bearbetning av det empiriska materialet beskrivs i artiklarna II och III. Jag valde institutionsplacerade ungdomar, och inte ungdomar placerade i familjehem, eftersom jag önskade intervjua fler professionella socialarbetare än ungdomarnas socialsekreterare. På detta sätt hoppades jag få fler reflektioner och synpunkter från professionella yrkesföreträdare om vad migrationsbakgrund betyder i förhållande till socialtjänstens barnavård. Jag valde att intervjua endast pojkar eftersom forskning visar att pojkar och flickor historiskt sett (såväl som i nutid) behandlas olika inom den sociala barnavården (Claezon 2008;

---

¹⁵ Intervjupersonen har varit aktuell inom den sociala barnavården men senast placerad jämlikt LVM (lagen om vård av missbrukare i vissa fall) då han dels hade fyllt 18 år och dels att hans huvudsakliga problem var missbruk.

Hamreby 2004; Schlytter 1999). Pojkarnas tillåts t.ex. vara mer utåtagerande innan de omhändertas för samhällsvård och deras sexualitet problematiseras inte på samma sätt som flickornas (ibid).

4.4 Introduktion av studien samt urval

Olika ingångar prövades eftersom det visade sig vara svårt att få till stånd intervjuer. Inledningsvis kontaktades de statliga ungdomshemmen vilkas föreståndare informerades om studiens syfte och innehåll vid en gemensam sammankomst. Flera föreståndare uppgav att de hade ungdomar som tillhörde målgruppen och åtog sig att informera på sina respektive arbetsplatser. På samma sätt informerades en ansvarig person inom en stiftelse som driver flera hem för vård och boende i västra Sverige. I det fallet kontaktade jag föreståndarna på de olika institutionerna per telefon. Sannantaget resulterade dessa ansträngningar endast i två intervjupersoner. Nästa metod som prövades för att komma i kontakt med intervjupersoner var att kontakta socialsekreterare och chefer inom individ- och familjesektionernas barnavård. Detta förfarande gav bara en intervjuperson. Därefter prövade jag att ta kontakt med två öppenvårdsverksamheter som vänder sig till ungdomar som befinner sig i behandlingens slutskede eller som väntar på institutionsplats. Det sistnämnda förfarandet visade sig vara mest lyckosamt och resulterade i fyra ungdomar som var villiga att delta. Förutsättningen för varje intervju var ungdomens eget samtycke. Ungdomarna tillfrågades först per telefon då vi kom överens om tid och plats. Vid telefonsamtalet informerades de även kortfattat om studiens innehåll och syfte samt om att de när som helst kunde avbryta intervjun. Denna information gavs även skriftligt vid intervjutillfället, då ungdomarna även gavs tillfälle att ställa frågor eller komma med synpunkter på innehåll och uppläggning. Vid detta tillfälle fick de även underteckna en samtyckesblankett. Samma tillvägagångssätt användes vid intervjuerna med ungdomarnas nära anhöriga. Efter avslutad intervju blev ungdomarna erbjudna en biobiljett som tack för sin medverkan. Av praktiska skäl intervjuades den unges kontaktperson efter intervjun med ungdomen själv, därefter intervjuades nära anhöriga och till sist intervjuades socialsekreteraren.

Några unga män som tillhörde min målgrupp lämnades utanför studien eftersom behandlingspersonalen bedömde att de av olika skäl inte skulle klara en intervju. I ett fall där den unge mannen liksom hans kontaktperson samtyckte till intervjun avböjde socialsekreteraren inom den sociala barnavården med hänvisning till att frågorna kunde äventyra behandlingen. I flera fall beslöt de unga männen själva att inte medverka. Att de avböjde att delta i intervjun kan förstås på olika sätt. De tillhör en stigmatiserad grupp, både som barnavårdsärenden och som personer med migrationsbakgrund och på grund av detta kan de ha negativa erfarenheter av samtal med myndighetspersoner sedan tidigare. Man kan anta att en forskare från universitetet räknas till denna kategori i det här sammanhanget. Det kan också vara som Alison McLeod (2007) skriver att marginaliserade unga människor, och i synnerhet de med dåliga kunskaper i majoritetsspråket, känner att de blir överkörda i samtal med myndighetspersoner och andra företrädare för majoritetssamhället.

4.5 Intervjun som teknik och process

Min mångåriga bakgrund som socialsekreterare inom olika delar av socialtjänstens individ- och familjeomsorg är både en styrka och en svaghet i ett forskningssammanhang. Min erfarenhet innebär att jag är välbekant med det praktiska sociala arbetet, att jag är van vid att samtala med människor som inte har svenska som modersmål och att jag är väl bevandrad i socionomernas professionella utmaningar. Den största fördelen som min yrkesbakgrund ger mig menar jag är ändå min långa erfarenhet av att skapa arbetsallianser och förmågan att bekräfta och på så sätt få till stånd ett uttömmande samtal. Det finns förstås också nackdelar med min förtrogenhet. Min förförståelse kan t.ex. hindra mig från att

undersöka perspektiv som för mig tycks självklara men som kan rymma andra frågeställningar och förklaringar värda att undersöka. Enligt Holstein och Gubrium (1995) skapar den intervjuade sammanhang i sin berättelse genom att ge den form och mening i förhållande till s.k. *meningshorisonter* (horizons of meaning). I berättelsen förstärker den intervjuade vissa delar av sitt liv och utelämnar andra (Järvinen 2000). Intervjuaren å sin sida förstår det sagda i förhållande till sin tolkningsram. Min tolkningsram och förmåga att förstå den intervjuades meningshorisont är självklart avhängig mina samlade professionella och personliga erfarenheter. Det är viktigt att förstå den komplikation som ligger i att både intervjuaren och den intervjuade har ambitionen att skapa mening i berättelsen. Jag vill hävda att intervjuarens tolkningsram, och därmed förmågan att fånga det som den intervjuade förmedlar, beror på graden av erfarenhet av samtal med personer i den aktuella målgruppen. Detta gäller inte bara det som faktiskt uttalas utan även den intervjuades meningshorisont.

Intervjuarens och de intervjuades olika bakgrunder med avseende på exempelvis kön, klass, etnicitet, ålder och utbildning spelar givetvis stor roll och påverkar de båda parternas meningshorisonter och tolkningsramar. Järvinen (2000) menar, med hänvisning till Rozenwald, att "The culture speaks itself through each individual's story". Med detta avser hon att det, i hennes forskning om alkoholmissbrukare, finns en *konversationsmodell* inom alkoholismsfären som överskuggar det biografiska materialet (Järvinen 2000, s. 388). Det är sannolikt att en liknande konversationsmodell kan appliceras på andra stigmatiserade och avgränsade grupper såsom unga, utagerande män med migrationsbakgrund. Det skulle i så fall innebära att ungdomarnas berättelser är starkt färgade av deras position som representanter för en sådan grupp. Detta kan innebära att man antar rollen som t.ex. offer, rebell eller skötsam i förhållande till det svenska samhället. Det är sannolikt att en liknande konversationsmodell också är närvarande i de professionellas berättelser om sina "klienter" (se t.ex. citat av Adams kontaktperson i artikel II). Kännedom om det professionella fältet kan härvidlag vara en nackdel då man som intervjuare kan identifiera sig så starkt med det professionella fältet att man har svårt att urskilja dess idiosynkratier. Å andra sidan kan man hävda att kännedom om det sociala fältets innehåll och nyanser gör det möjligt att undersöka dess *doxa*, det vill säga vilka underförstådda regler och roller som finns inom verksamhetsområdet, vilket ger möjlighet att analysera den gällande *konversationsmodellen* (Järvinen 2000, 2002). Den största fördelen med ett långt yrkesliv som socialarbetare är en personlig tilltro att kunna etablera relationer till människor oavsett social och etnisk bakgrund.

4.6 Process, innehåll och analys

Intervjustudien innehåller intervjuer med de unga männen, med behandlingspersonal, socialsekreterare och i några fall med nära anhöriga. Målet var att intervju åttio en förälder eller annan närstående vuxen för varje ung man. Detta lyckades dock inte. Sammanlagt intervjuades fyra nära anhöriga (två pappor, en mamma samt en äldre bror). Samtliga intervjupersoner fick själva bestämma plats för intervjun. Ungdomarna intervjuades oftast på behandlingsinstitutionen eller öppenvårdsverksamheten. En intervju genomfördes på Institutionen för socialt arbete vid Göteborgs universitet. Intervjuerna med anhöriga genomfördes vid två tillfällen på Institutionen för socialt arbete, en intervju gjordes i intervjupersonens hem och en intervju per telefon. Intervjuerna med behandlingspersonalen genomfördes på deras respektive arbetsplatser. Socialsekreterarna intervjuades på sina arbetsplatser och på Institutionen för socialt arbete. En intervju ägde rum i socialsekreterarens hem.

Urvalsprocessen finns beskriven ovan samt i artiklarna II och III. Således finns "hela fallstudier" för tre unga män, dvs. i dessa fall har förutom ungdomen även socialsekreterare, behandlingspersonal och närstående vuxen intervjuats. Efter inledande presentation och kort beskrivning om ungdomens bakgrund ställdes samma fråga i samtliga intervjuer: "Varför är du/din son/bror/klient/elev just nu på institution X eller behandling X? Den andra frågan var "vilken form av hjälp behöver du/din son/ bror/ klient/elev? Därefter följde stödfrågor såsom deras tankar om socialtjänstens, socialsekreterarens,

föräldrarnas, skolans och boendets inverkan på deras/sonens/klientens liv. Beroende på hur intervjupersonernas berättelser fortskred ställde jag också frågor om kön, invandring, språksvårigheter, rasism, missbruk och kriminalitet. Därefter följde frågor om vilken hjälp de fått, betydelsefulla personer inom hjälpapparaten samt deras upplevelser av hjälpapparaten. De fick också frågor om uppfattningen om hjälpbehov och vem/vilka de förväntade sig hjälp ifrån. Intervjun avslutades med frågor om framtiden, hur livet ser ut om fem år och vad som ska inträffa för att framtidsplanerna ska bli verklighet. Samma frågor, i förhållande till den aktuella ungdomen och hans situation, ställdes till samtliga intervjupersoner.

4.7 Transkribering och hantering av intervjumaterialet

Kvale (1997) skriver att analysmetoder används för att ”organisera intervjutexter, koncentrera innebörder i former som kan presenteras på ett relativt litet utrymme och utveckla den implicita meningen i det som sägs” (Kvale 1997, s. 170). Han skriver vidare att analysprocessen påbörjas redan vid själva intervjun genom val av frågor och följdfrågor. Avsikten med mina frågor var att stimulera till eftertanke, att fundera över vilka faktorer som medverkat till situationen sådan den såg ut vid intervjutillfället. Ibland fanns viljan och förmågan att reflektera hos den intervjuade. Sådana intervjuer fortgick upp till två timmar. Men det förekom också kortare intervjuer. Den kortaste intervjun varade endast 30 minuter

Min arbetsgång har varit följande: Efter varje intervju nertecknades reflektioner, stämningar samt rumsliga förutsättningar. Efter att samtliga intervjuer i ”fallstudien” transkriberats och lästs, vidtog ytterligare en genomläsning där intervjuns olika teman jämfördes med intervjuguiden för att undersöka huruvida intervjupersonen hade fördjupat sig i frågor från intervjuguiden eller hade valt egna teman. Osammanhängande partier av intervjun sammanfördes till en koncentrerad text för att skapa mening, det som Kvale (1997) benämner *meningskoncentrering*. Kvale menar att intervjuanalysen kan betraktas som en berättelse och att hantera materialet som en berättelse innebär också att forskaren koncentrerar eller rekonstruerar ”intervjupersonens många berättelser till en rikare, mer förtätd och sammanhängande historia” (Kvale 1997, s. 181). Detta arbetssätt var särskilt användbart i förhållande till de unga männen då det ibland behövdes många följdfrågor för att bringa ordning i ordflödet eller för att få en ordkarg ungdom att utveckla sina tankar.

På detta sätt bearbetades samtliga intervjuer. Därefter analyserades varje fallstudie för sig i förhållande till viktiga teman samt vändpunkter eller kritiska händelser i den unge mannens liv (se även artikel II och III). Exempel på sådana händelser är positivt eller negativt bemötande inom socialtjänsten, skolan eller sjukvården, misslyckande i ett fosterhem eller byte av kontaktperson.

För att få en överblick av hela intervjumaterialet gjordes en sammanfattning av varje intervju och därefter av varje fallstudie. De olika fallstudierna jämfördes med varandra för att undersöka vilka teman och kritiska händelser som var gemensamma respektive unika. Självklart är varje människa unik men liknande prövningar kan uppfattas och hanteras olika och mönstret i dessa tankar och handlingar var av särskilt intresse i analysen.

4.8 Tolkningsprocessen

Min utgångspunkt i tolkningsprocessen var att undersöka och förstå hur intervjupersonerna försöker skapa mening i sina berättelser. Tolkningsprocessen är induktiv och tillika subjektiv eftersom min egen meningshorisont vävs samman med intervjupersonernas (Järvinen 2000). Därför krävs teoretiska begrepp som ger en mer generell förståelse av skeenden och fenomenen och därigenom bidrar till att skapa distans till såväl materialet som till det egna subjektet (Blom & Morén 2009). Jämförelser med

tidigare forskning inom fältet (i förhållande till fenomenet) kan också ge distans till arbetet, samtidigt som det bidrar till att validera resultaten.

Vid upprepad genomläsning av intervjuerna framträdde situationer i berättelserna som, i sig själva eller tillsammans med andra händelser, påverkade ungdomarna så starkt att livet tog en ny vändning. I varje fallbeskrivning uppehöll sig de olika intervjupersonerna mer eller mindre vid samma händelser men gav dem inte alltid samma betydelse. Byte av kontaktperson i skolan innebar t.ex. i ett fall förlust av en vän för ungdomen, ett svek från skolans sida av föräldern medan socialsekreteraren såg det som personalproblem i skolan. Trots att händelsen betraktades på olika sätt var samtliga intervjuade överens om att den hade olyckliga konsekvenser för den unge. Jag menar således att vissa händelser som beskrivs i mitt material kan betraktas som vändpunkter i den unges liv. Det blir då viktigt att undersöka dessa händelser närmare för att förstå vilken betydelse och vilka konsekvenser de fått för den berörda ungdomen samt hur de förstås av intervjupersonerna. I denna tolkningsprocess har, som redan nämnts, även tidigare forskning och teoretiska begrepp varit viktiga.

4.9 Utbildningsprojektet

Artikel IV bygger på ett nordiskt pedagogiskt samarbets- och utvecklingsprojekt på avancerad nivå. Både arbetsprocessen och innehållet användes som underlag. Studenternas utvärderingar är självklart viktiga för att kunna undersöka och beskriva kunskapsinhämtande och läroprocesser. Artikeln grundas också på anteckningar, läroplaner, litteraturlistor, ansökningshandlingar till Nordplus¹⁶ samt inte minst författargruppens reflektioner i samband med arbetet med artikeln. Hela författargruppen, bestående av lärare och forskare från Norge, Danmark och Sydafrika, träffades en gång under min ledning. Dessutom träffades de nordiska representanterna ytterligare en gång under skrivprocessen. Författarna hade dessutom kontakt via e-post och telefon. Studenternas utvärderingar var huvudsakligen muntliga och nedtecknades av kursledningen. Det fanns också möjlighet att ge skriftliga utvärderingar i form av berättelser om den egna läroprocessen, vilket några studenter utnyttjade. I skrivprocessen växlade vi mellan att reflektera över vårt eget material, dvs. föreläsningar, litteratur, examinationer, anteckningar samt över studenternas gensvar och utvärderingar. På detta sätt systematiserades det tillgängliga materialet vilket resulterade i att vissa teman framträdde. Yrkesrollen som pedagog respektive socialarbetare var ett sådant tema liksom rollen som student. Dessutom problematiserades relationen mellan lärare och student, respektive lärare och socialarbetare i relation till begreppen makt och inflytande.

Begreppet empowerment kom att bli viktigt i analysarbetet. Ett dilemma som belystes i studenternas utvärderingar var att undervisningsmetoderna inte överensstämde helt med kursens syfte. Framför allt menade studenterna att de pedagogiska metoderna inte överensstämde med kursernas uttalade målsättning, nämligen att öka graden av demokrati och medverkan i den sociala barnvården. För att förstå dessa invändningar prövades olika teoretiska begrepp i förhållande till rollerna som klient, student, socionom och pedagog. Genom att pendla mellan teoretisk förståelse och empiriska belägg i form av egna erfarenheter som pedagoger, studenters utvärderingar samt kursplaner kunde vi fördjupa vår förståelse. Denna process brukar benämnas *abduktion* ((Blom & Morén 2009). Begreppet empowerment fokuserades alltså i samtliga tre kurser och visade sig kunna tillämpas både på förhållandet mellan socialarbetare och brukare/klient och på relationen pedagog-student. Bourdieus begrepp *doxa*¹⁷ visade sig också vara ett användbart begrepp för att förstå positioner och processer i lärorummet. Rollen som lärare har ett specifikt innehåll som kommuniceras i förhållande till studenterna. På samma sätt kommuniceras innehållet i socionomrollen i förhållande till barn och familjer. Genom att

---

¹⁶ Nordplus är det nordiska ministerrådets ramprogram för samarbete mellan de nordiska och baltiska länderna.

¹⁷ Järvinen (2002) skriver på s. 255 att ett fälts doxa är i vid utsträckning "ett uppfattnings- och värderingssystem som framträder som så naturligt att deltagarna inte längre kan se att systemet är skapat av fältet själv".

undersöka innehållet i respektive doxa blev det möjligt att specificera och begreppsliggöra de aspekter av respektive yrkesrolls doxa som aktiveras i den pedagogiska kontexten. På så sätt blev det möjligt att diskutera och analysera vad som hände i lärosituationen och vilka konsekvenser detta fick i kunskapsinhämtandet och läromiljön.

4.10 Studiernas validitet och inbördes relation

Det är viktigt att ifrågasätta intervjupersonernas representativitet, sanningshalten i intervjuerna och forskarens tolkning av det sagda. Den bild jag förmedlar är således en av många möjliga bilder av socialt arbete med personer med migrationsbakgrund och av deras upplevelser av socialt arbete. Intervjustudien ska ses mot bakgrund av registerstudien som presenteras i artikel I i denna avhandling och som baseras på nationella data om placerade barn¹⁸. Registerstudien ger insikter i hur situationen ser ut för mina familjemedlemmar på strukturell nivå. Däremot ges inga svar på frågor som rör t.ex. upplevelser och känslor i förhållande till hjälpapparaten, vilket är centralt i socialt arbete. För att undersöka sådana spörsmål krävs helt andra metodologiska tillvägagångssätt. En fruktbar metod kan vara att intervjua berörda personer i en hjälprelation om hur de ser på möjligheter och hinder inom den sociala barnvården. Ett sådant tillvägagångssätt innebär dock att ett begränsat antal personer kan tillfrågas. Sju fallbeskrivningar är ett alltför litet antal för att kunna generalisera forskningsresultatet. Ett litet urval kan dock delvis kompenseras om resultaten stöds av andra studier med liknande forskningsfrågor och upplägg. Således menar jag att förståelsen av problemet på den strukturella nivån fördjupas genom jämförelse med fallbeskrivningarna, samtidigt som slutsatserna från intervjustudien i viss mån kan valideras genom jämförelser med registerstudien.

I samband med genomförandet av intervjustudien planerades och genomfördes också de gemensamma nordiska masterskurserna¹⁹. Deltagarna i masterskurserna, som i många fall var verksamma sionomer, reflekterade även över organisatoriska och yrkesmässiga förhållanden. Dessa reflektioner bidrog till att jag, som deltagande pedagog i samtliga kurser, fick vidgade kunskaper om organisatoriska förhållanden och yrkesmässiga villkor, och framför allt fick jag en djupare förståelse för intervju-svaren. Mitt intervju-material användes delvis i undervisningen på de nordiska masterskurserna. De fyra artiklarna bildar på detta sätt en helhet.

4.11 Etiska överväganden

Det är en grannliga uppgift att intervjua unga människor om upplevelser av utsatthet och misslyckanden. Detta gäller i synnerhet när de kommer från etniska minoritetsgrupper och om de inte delar majoritetssamhällets uppfattningar och värderingar. Enligt Eva Wikström (2009) finns ytterst få metodologiska texter som ger anvisningar om hur interkulturell forskning ska genomföras, vilket innebär att det råder en slags kulturlöshet i den samhälleliga metodlitteraturen. Wikström betonar särskilt vikten av att diskutera och problematisera information och samtyckeskraven i förhållande till människor med annan språklig och kulturell bakgrund. Detta är synpunkter som jag noga har övervägt. Ett sätt att överbrygga språkliga och kulturella skillnader är att erbjuda tolkhjälp vilket alltid erbjöds både i den skriftliga och i den muntliga informationen. Ingen av de intervjuade familjemedlemmarna önskade tolkhjälp²⁰. Vid ett tillfälle fanns tolk på plats men i sista stund avböjde föräldrarna att delta i intervjun.

¹⁸ Den aktuella studien finns presenterad i artikel I i denna avhandling. I artikeln presenteras en utförlig genomgång av överväganden i förhållande till material och metodval.

¹⁹ Kursernas innehåll och genomförande finns presenterat i artikel IV.

²⁰ De intervjuade personerna talade tillräckligt god svenska och var således inte i behov av tolkhjälp. Inga tilltänkta intervjupersoner avböjde att delta i studien på grund av behovet av tolkhjälp.

Forskningsprojektet, som redovisas i artiklarna I, II och III, har genomgått en etikprövning vilket innebär att projektet i sin helhet inklusive intervjuformulär, information till informanterna, arbetsordning, användandet av det kvantitativa datamaterialet etc. godkänts av den regionala etikprövningsnämnden.

Ungdomarna fick själva föreslå plats för intervjun, vilken i alla fall utom ett genomfördes på behandlingsinstitutionen eller på öppenvårdsverksamheten. Detta innebar att deras kontaktpersoner fanns på plats. Dessa informerades även om vad som skulle behandlas under intervjun och att intervjun kunde väcka känslor. Ungdomarna informerades också om att kontaktpersonerna var beredda att prata med dem efter intervjun vid behov. Den person som intervjuades utanför behandlingssammanhanget hade en kontaktperson som var informerad om tiden för och innehållet i intervjun. Intervjuerna skedde alltså under så trygga former som möjligt.

Intervjupersonerna upplystes både muntligt och skriftligt att de när som helst kunde avbryta intervjun. Samtliga erbjöds ta del av den utskrivna intervjun, vilket ett flertal intervjupersoner också gjorde. Tre ungdomar och en socialsekreterare gav respons på intervjuutskriften genom förtydliganden. För att inte röja ungdomarnas identitet gavs samtliga ett engelskklingande namn.

5 Familjernas röster om professionell hjälp

De unga männen och deras familjer har i de flesta fall haft lång och tät erfarenhet av samröre med samhällets utbildnings- och stödssystem. Ibland har dessa möten varit positiva och stödjande men ibland har familjemedlemmarna känt sig svikna och dåligt hörsammade. Avsikten med detta kapitel är att låta dessa positiva och negativa röster komma till tals för att belysa förutsättningarna när individer med migrationsbakgrund möter professionella aktörer. Alla intervjuer tog upp pojkarnas och familjernas relationer till och uppfattningar om socialtjänsten/den sociala barnavården, dygnsvården²¹ samt skolan. I flera fall valde familjemedlemmarna också att berätta om incidenter där barnpsykiatri och polisen varit involverade. Detta kapitel beskriver och diskuterar, tillsammans med artikel II, hur familjemedlemmarna i mitt intervjumaterial uppfattar sina kontakter med professionella hjälpare.

5.1 Socialtjänsten

De flesta utsagor rör socialtjänsten, vilket sammanhänger med att de unga männen och deras närstående tillfrågades specifikt om socialtjänsten/den sociala barnavården. Pojkarna uttrycker ofta besvikelse över socialsekreterarnas brist på vilja att hjälpa till. Ibland handlar besvikelsen om att socialsekreteraren inte utnyttjar den makt som de menar att hon/han besitter, vilket uttrycks av följande citat:

Jag vet inte jag kan inte säga nånting om henne men det verkar som hon inte förstår vilken makt hon har. Hon har stor makt i det här men hon verkar inte förstå det. Det är det som är problemet. Jag har försökt att säga till henne utifrån att jag har sett mina andra vänner har fått stor hjälp och jag har inte fått ett skit. Jag har fått inget dessvärre.
(Fred, 20 år)

I ovanstående citat refererar Fred till att han inte fått pengar till saker han anser sig behöva, en upplevelse han delar med flera intervjupersoner. En liknande situation beskrivs i artikel II där en placerad ung man förgäves väntar på att socialsekreteraren ska ringa tillbaka för att förhoppningsvis bevilja honom pengar till ett par jeans. I en sådan beroendeställning kan socialsekreterarens maktutövning upplevas som nyckfull. Dessa båda pojkar vistas på institution, avskilda från det vanliga vardagslivet med föräldrar och kamrater, vilket ytterligare kan bidra till pojkarnas känsla av maktlöshet. Även föräldrarna upplever maktlöshet i förhållande till socialtjänsten. I nedanstående citat beskriver en mamma hur hon sliter för att hantera arbete, hem och barn:

Jag tyckte också att jag skulle ha fått hjälp hemma och hjälp att förstå hans beteende. Ja, så jobbar jag och kommer hem och då måste jag jobba med honom också. Det kändes som om jag hade två jobb. Jag behövde avlastning men det fick jag inte. [...] Jag brukade komma hem varje dag och se till Gud. Innan trodde jag inte på Gud. För att kunna överleva tänkte jag att jag måste ladda energi. Jag måste hem, laga mat och sen leta efter honom och hjälpa honom med läxorna. Man måste sitta en timme för att han ska komma igång. Sen går man till jobbet och där är det ibland fem personal sjuka och då fick man jobba som en häst för att klara detta. Jag vet inte hur jag överlevde.
(mamma)

---

²¹ I begreppet dygnsvård ingår både placering på institution och i familjehem. Jag har inte gjort någon distinktion mellan olika former av institutionsvård.

Denna mamma ser tillbaka på sitt slitsamma liv när sonen bodde hemma och förundras över hur hon stod ut. Först skulle hon klara av ett tungt och krävande arbete i vården och därefter tog andra plikter vid som var minst lika betungande. Det är uppenbart att hon behövde avlastning och praktisk hjälp, men hon behövde också hjälp att förstå varför hennes son var som han var, så annorlunda sin syster. Men dessa frågor var hon tvingad att själv söka svaret på, vilket jag återkommer till under rubriken ”barnpsykiatri”. Men det finns också exempel på goda möten med socialsekreterare vilket följande citat är ett exempel på:

Jag kom ihåg att jag skrek på henne: ”ge mig en chans!” sa jag till henne. ”ge mig en chans bara!” och få komma ut. Och hon gav mig den chansen, förstår du vad jag menar. Hon trodde på mig när jag inte hade nånting, så trodde hon på mig och hon gav mig den chansen. [...] Ja, att nån gav mig chansen och nån trodde på mig när jag inte trodde på mig själv.

(Charlie, 22 år)

Charlie är mycket tacksam över den chans eller det förtroende han fick av sin socialsekreterare. En tillit till hans förmåga som betydde att han började ta itu med sitt liv. Det fanns också andra personer som var viktiga, inte minst föräldrarna, men socialsekreteraren hade makten att påverka behandlingen på ett genomgripande sätt. Charlies socialsekreterare gjorde något mycket oväntat, hon trodde på honom, när han inte ens kunde tro på sig själv. Detta bemötande från socialsekreteraren visade sig bli en vändpunkt i Charlies flerårigt destruktiva liv. Det finns fler citat som beskriver goda möten med socialsekreterare men de flesta, både ungdomar och föräldrar, är tyvärr kritiska eller uttrycker en uppgivenhet i förhållande till socialtjänstens förmåga att lyssna och hjälpa. Ibland är kritiken hård:

Socialsekreterare kom på ett oanmält hembesök och uppträdde mycket olämpligt. Dom snokade runt i lägenheten och bestämde över huvudet på oss att barnen skulle till sjukhus för att undersökas ifall dom hade blivit slagna. Det hade dom inte.

(pappa)

Det är inte svårt att förstå att detta oanmälda besök från den sociala barnavårdens sida uppfattades som mycket kränkande och hotfullt. Trots tidigare problem med socialtjänsten hade pappan, vid intervju-tillfället, en relativt god relation med pojakens nuvarande socialsekreterare, vilket ger hopp om att träsiga relationer kan lagas. Behovet av hjälp och hjälp vid rätt tillfälle återkommer flera gånger i intervjuerna vilket nedanstående citat ger exempel på:

Jag störde mig på soc-möten och sånt, på skitsnacket, att ”vi vill hjälpa dig”. Ja, du vet om du hade kommit för 10 år sedan och sagt att jag vill hjälpa dig och placerat mig nånstans. Jag hade fan gett dig min hand fattar du? Jag hade blivit tvärglad. Nu är jag stor och du ska komma och hjälpa mig. Men när jag var liten och jag verkligen behövde hjälp och utsattes för såna grejer var det ingen jävel som hjälpte mig. Nu när jag kan ta vara på mig själv, då ska ni hjälpa mig. Jag har gjort brott och så men det är inte det, det handlar om. Det handlar om att dom skiter i barn för vad ska dom göra och vad ska dom säga. Men när dom blir äldre då finns det resurser och pengar för att låsa in dom på institutioner bla, bla, bla. Det kostar 3, 4, 5000 per dygn och det finns resurser det finns pengar och det är då dom ska hjälpa dig. Men om du kollar har jag bott på så många ställen och träffat så mycket folk, 90 procent av de människorna (eleverna) vad är dom? Jo, det är vad dom har varit med om när dom var små som dom måste jobba med [...] men dom flesta har haft en jävla barndom du vet och det är ingen som har hjälpt dom.

(Greg, 20 år)

Den här unge mannen upplever att han fick hjälp alldeles för sent och uttrycker en djup besvikelse över socialtjänstens oförmåga att se hans situation i tid. Vidare uttrycker han i nedanstående exempel stor besvikelse över ett oprofessionellt bemötande:

När jag gick i trean så kom jag till skolan så hade jag sår och sånt så jag fick gå in till kuratorn eller vad det var. Det var lite andra folk där och dom frågade och så hade dom tystnadsplikt och "vi ska hjälpa dig" bla, bla, bla. Jag berättade om lite knas hemma och jag var rädd och såna här grejer men när jag kom hem från skolan var dom i vardagsrummet och berättade vad jag sagt och bla, bla. [...] Ja, och sen den dagen så lärde vi oss att aldrig mer snacka med nån annan om nånting och jag tänkte jävla människor, jag var så arg.

(Greg, 20 år)

I detta fall var det skolkuratorn som, trots löfte om sekretess, larmade socialtjänsten och socialsekreterarna hade, utan att meddela Greg, kommit på ett hembesök. I efterhand kan Greg beskriva denna incident som den enskilda situation, som knäckte hans förtroende för de professionella hjälparna. Flera intervjupersoner har således vittnat om vad de uppfattar som oprofessionellt beteende från den sociala barnavårdens sida. Det kan vara oanmälda hembesök eller oförmåga att förstå hjälpbehov. Det kan också vara en ovilja eller bristande intresse att lyssna och förstå. Men ibland bistår barnavården med både känslomässigt och praktiskt stöd och det oväntade sker. Den negativa uppfattningen om socialtjänstens professionella aktörer kan förstås på olika sätt. En förklaring kan vara att placerade ungdomar knyter alltför stora förhoppningar till sina socialsekreterare, att de ska vara som en jämlike eller vän (McLeod 2010). Det kan också vara så att socialsekreterarna är för dåligt utbildade vad gäller specifika behov för ungdomar med migrationsbakgrund eller etniskt minoritetsursprung (Johnson et al. 2004). Alternativt kan organisatoriska hinder i form av bristande resurser eller ett ineffektivt regelverk förhindra socialsekreterarna att arbeta för ungdomarnas bästa. En annan förklaring är att socialsekreterarna av olika skäl var olämpliga för uppgiften. I motsats till den kritiska synen på socialsekreterarnas insatser berättar ungdomarna ofta om positiva kontakter med institutionspersonalen.

5.2 Dygnsvården

Vid intervjutillfället var samtliga unga män antingen placerade på institution eller hade nyligen varit placerade. Deras senaste erfarenhet av dygnsvård var alltså knuten till en institution av något slag. Dock var vissa intervjupersoner placerade i familjehem före institutionsplaceringen. Citaten nedan rör främst erfarenheter av behandling på institution, men i något fall hänvisar intervjupersonen till familjehem.

Greg är kanske den av samtliga intervjuade unga män som uttrycker minst framtidshopp. Han har ingen kontakt med sina föräldrar eller syskon och känner sig övergiven av både familjen och vårdapparaten vilket också ovanstående citat ger uttryck för. Trots negativa erfarenheter av socialtjänsten uttalar han sig ändå positivt om en del av personalen på de institutioner han har vistats på. Personer som är och har varit betydelsefulla i hans liv.

Jag tror att ungdomar antingen man är på hem eller sånt, dom hittar nån personal, dom hittar nån som dom tycker om och som dom respekterar, man hittar alltid nån som man tycker om och det är den man håller sig till.

(Greg, 20 år)

Greg är långt ifrån ensam om att ha positiva erfarenheter av behandlingspersonal. Samtliga pojkar har exempel på möten med bra personer inom dygnsvården. Men pojkarna har även exempel på upplevelser av negativt bemötande vilket följande citat visar:

Ja, det kan man väl säga där bodde jag i två månader. Men jag klarade inte mer eftersom jag tyckte hon var fientlig mot mig, rasistisk och det gillade jag inte. Hon var rastisk mot dom som såg ut ungefär som jag då. Där bodde också en svart kille men jag tyckte att hon var rasistisk mot mig.

(Ben, 18 år)

Ben upplevde att familjehemsmamman uppträdde rasistiskt mot honom vilket han har svårt att förstå eftersom han kom från Mellanöstern och det även bodde en ”svart kille” i familjehemmet. Han omplacerades efter en tid till en annan institution där han inte heller trivdes:

Jag var där 1,5 månader och jag kunde inte gå ut utan någon anledning egentligen. Jag har inga drogproblem ingenting. Jag har bara hamnat där för att socialen inte hade någon annan plats. Då gick jag rakt ut till polisen. Jag ville inte va där bland mördare och så där.

(Ben, 18 år)

Till slut kom Ben till en institution där han trivdes och där det fanns personal som lyssnade på honom. Citaten ovan visar att det kan vara svårt att finna passande behandling i dygnsvården. Det är flera faktorer som avgör huruvida behandlingen blir framgångsrik eller ej. För Ben handlade det om rasistiskt bemötande men också om att inte passa in bland ungdomar som han upplevde hade helt andra problem än han själv.

Trots ovanstående citat är ungdomarnas berättelser om institutionerna de har bott på och personal de har lärt känna ofta positiva. Inom institutionsvården delar eleverna vardagen med personalen och man umgås i många timmar i sträck. Det innebär en möjlighet att komma nära, att påverka och låta sig påverkas. Men den dagliga samvaron innebär också att värderingar och attityder, även negativa sådana, kommer till uttryck. Dygnsvården är en del av behandlingen inom den sociala barnvården och den kan både förstärka och mildra den känsla av utsatthet och orättvis behandling som ungdomarna och deras föräldrar vittnar om. Behandling i dygnsvård medför också att ungdomar som saknar en allmänt accepterad värdegrund, något som kan försvåra deras integration i samhället, kan få hjälp att förklara, utmana och förkasta värderingar som stämmer alltför dåligt med samhällets normer. Personalen inom dygnsvården kan ses som goda förebilder som skapar tillit till samhällets vård- och behandlingsinstitutioner. Under förutsättning att tillitsfulla relationer skapas kan personalen presentera alternativa sätt att tänka och handla för ungdomarna och introducera handlingar och värderingar som bättre stämmer överens med samhällets regler och normer. Enligt Nordby (2010) är sådana värderingar en form av socialt kapital och kan bidra till ungdomarnas sociala integration i samhället (Coleman 1988; Fauske 2010; Putnam 2001). Slutsatsen av ovanstående är att varaktiga och tillitsfulla relationer är en förutsättning för förändring vilket också överensstämmer med t.ex. Hasenfeld (1992, 2010). Dygnsvården har därmed en viktig roll i behandlingen eftersom den ger goda möjligheter att skapa sådana relationer.

5.3 Skolan

Skolan är en annan viktig institution i kategorin människobehandlande organisationer. Ungdomarna frågades specifikt om hur de uppfattade skolan och hur de såg på sina skolprestationer. Jag tog upp skolan som samtalsämne av två anledningar. Dels var det ett neutralt ämne som både intervjuaren och den intervjuade kände till och som ibland fick vara en reträttplats när andra ämnen blev för känsliga eller smärtsamma. Men skolan kunde också tjäna som arena för berättelser om upplevda orättvisor och misslyckanden eller möjligheter till framgång och bekräftelse. Ibland var skolan en frizon där man kunde ha trevligt med sina kamrater och slippa tänka på sitt problematiska liv.

I skolan var det tvärroligt även fast det var lite knas, ändå tyckte jag det var kul. Jag skolkade inte från skolan, jag var på skolan men jag var stökig när jag gick i nian du vet. Men jag var ändå i klassen för dom andra var ju där, vi var där det var kul, allt var roligt, samtidigt som jag efter skolan hade mina grejer för mig.

(Greg, 20 år)

Greg tog inte allvarligt på skolarbetet men han gillade att vara i skolan. I citatet nämns ingenting om lärare eller krav på att följa undervisningen. Tydligt räcker det med att vara närvarande. I flera intervjuer ger pojkarna uttryck för hur de har ambitioner och vill lyckas i skolan och hur detta kan slås i spillror.

Flytta från min skola som det gick bra i, flytta mig hit och förstört mitt liv, det har jag fått, ja. Jag har ju varit knarkare javisst jag har gjort småsaker, kriminellt som vem som helst gör men på olika sätt kanske. Mina familjeproblem har jag haft ja men för det ska jag inte behöva sluta min skola. Det handlar om mitt liv och kräva att jag i fortsättningen ska fixa det. Jag kanske kan det men inte på samma sätt. Tyvärr.

(Fred, 20 år)

Generellt sett innebär byte av skola eller klass påfrestningar för både det enskilda barnet/ungdomen och för deras familjer. Det handlar om förluster av viktiga kamrater, lärare och annan skolpersonal. Pojkarna i mitt intervjumaterial har alla sådana erfarenheter. Ibland räcker det med att förlora en viktig vuxen kontakt för att skolarbetet ska äventyras, vilket följande exempel visar. Den här pojken hade en assistent i skolan som tyvärr slutade och efter detta blev inget mer sig likt:

Ja, men han slutade att jobba och sen gick allting dåligt för mig i skolan. [...] Ja allt gick bra när han jobbade, det fanns en annan assistent, men han kunde inte ens prata bra svenska. När han kom förstördes allting och jag började skolka och skolningen gjorde att jag inte hade något att göra och då började jag knarka.

(David, 14 år)

Skolan är inte bara en arena för kamratskap och kunskapsinhämtande. Det är också en arena för sortering och disciplinering vilket följande citat är ett exempel på:

Jag blev dömd redan när jag var liten, när jag kom till dagis i Sverige så blev jag dömd. Jag var 6 år och när jag gick på dagis här, så sa dom till mig att jag är krigsskadad. Lärarna sa det till mina föräldrar du vet, den här ungen behöver psykolog, sa dom. [...] Jag hade inte varit med i kriget men när jag målade så målade jag alltid helikoptrar och så där och då ansåg dom att jag behövde psykolog. Men när jag gick i fjärde och femte klass

så tyckte dom att jag var skitstökig, du vet, och när jag kom upp i högstadiet så tyckte lärarna att "om han inte skärper sig så kommer han aldrig komma nån vart" och det som är lustigt för mig, det är att dom kompisarna som hade det så här i den skolan när jag var liten, så är det inte många som går i högskolan, men jag gör det.

(Charlie, 22 år)

Charlie har aldrig varit i närheten av kriget men redan som 6-åring fick han ett utlåtande som bet sig fast i hans minne. Det har inte alltid gått så bra för Charlie i skolan. Vägen till högskolan var långt ifrån spikrak men med hjälp av goda vuxna, föräldrar och professionella aktörer har han lyckats ta sig in på högskolan. Det är en bedrift. För Charlie har skolan både varit en arena för bedömning och negativ klassificering men också en arena för upprättelse. Skolan kan också vara en arena för identifikation:

Ja i en vanlig klass t.ex. i XX. Där finns fler invandrare från Irak t.ex. eller från arabländer eller kurder då tror jag det finns mycket mindre risk för diskriminering. I en vanlig klass där det är mer invandrare kan man känna lite mer samhörighet. Jag känner ingenting i den klass jag går nu för alla är "blondiner" och det gör att jag känner mig inte särskilt tryggt. Jag känner att jag behöver två, tre till åtminstone (invandrare i klassen) minst.

(Ben, 18 år)

Att inte vara ensam i klassen med migrationsbakgrund, mörk hudfärg och brytning är viktigt för att känna tillräcklig trygghet för att våga testa sin identitet och sina relationer.

Av ovanstående framgår att ungdomarna har ett ambivalent förhållande till skolan. Skolan är en arena för identitetsskapande, att bli någon i förhållande till andra. Skolan är också en institution som kan göra det möjligt att förverkliga framtidsdrömmar om ett bra liv, anseende och status. Skolan är också en plats där barnens och ungdomarnas svåra liv kan hållas på avstånd, åtminstone för några timmar. Men skolan är också en plats där man blir utsatt, där man inte förstår och där man känner sig ottrygg, en plats för missförstånd och vuxenmakt. Trots att samtliga ungdomar kunde redogöra för negativa erfarenheter kopplade till skolprestationer och kamratskap övervägde ändå de positiva berättelserna. Detta var förvånande, eftersom ingen berättade om en problemfri skolgång eller nämnde skolan som arena för bekräftelse och framgång. Först flera år efter avslutad skolgång tog en av intervjupersonerna fatt i sin utbildningssituation och lyckades ta sig in på högskolan. En bedrift förvisso men något han lyckades genomföra trots skolan, inte tack vare. Placerade barns syn på utbildning har undersökts i ett EU-projekt där fem länder inklusive Sverige medverkade. Enligt Johansson et al. (2011) är utbildning mycket viktigt för de intervjuade svenska ungdomarna. I ett framtidsperspektiv såg hälften av de intervjuade ungdomarna sig själva i någon form av högre studier eller yrkesutbildning. Även ungdomar som först och främst ville bilda familj såg ändå möjligheten att senare i livet utbilda sig. Fastän placerade ungdomar alltså ser utbildning som en möjlighet att förverkliga sina drömmar finns enligt Johansson & Höjer (2012) många hinder på vägen. Hinder på strukturell nivå såsom fattigdom, rasism och social orättvisa tenderar att förpassas till individnivån vilket resulterar i lågt självförtroende i förhållande till utbildning och framtida arbete. Dessa slutsatser gäller även mina informanter eftersom samtliga ungdomar har erfarenhet av exempelvis fattiga hemförhållanden, social orättvisa och negativ särbehandling på grund av sitt ursprung.

5.4 Barnpsykiatri

En annan människobehandlande organisation, som har väckt familjemedlemmarnas känslor, är barnpsykiatri. Inga frågor har ställts specifikt om barnpsykiatri varför citaten nedan är exempel på spontana reflektioner, där barnpsykiatri har spelat en viktig roll.

Men istället skulle dom ha satsat på den här pojken och undersöka honom. Istället sa dom att vi föräldrar har problem och hans beteende påverkas av detta. Jag säger att aldrig, aldrig finns det en lycklig skilsmässa! Om man är lycklig, då bor man självklart tillsammans, om man är olycklig, så skiljer man sig. Istället hänvisar dom till något annat; hans livskris, familjeproblem, dom hänvisade hela tiden till psykosociala problem. Dom ville inte titta på hans handikapp. Till sist efter fem till sex års slit och kamp tycker jag att vi har kommit till rätta och jag hoppas han får hjälp.

(pappa)

Sonen ifråga fick efter flera år en diagnos genom behandlingsinstitutionens försorg, där han till slut placerades. Pojkens pappa har mycket svårt att lämna det orättfärdiga bemötande han tyckte att han hade fått inom barnpsykiatri bakom sig och återkommer genom hela intervjun till detta. Det var inte bara föräldrar som spontant nämnde barnpsykiatriens bemötande och innehåll i intervjuerna. Även några av pojkarna hade åsikter:

Jag vet inte. Jag tyckte inte om det. Det var tjugotvå timmar varje gång. Dom frågar sådana konstiga frågor också onödiga om när jag var liten. Jag orkar inte sitta prata om det.

(Adam, 14 år)

Inte heller Adams mamma förstod vad besöket på barnpsykiatri gick ut på.

Jo, men jag visste inte hur jag skulle gå tillväga. Dom intervjuade mig och jag tänkte att dom ska upptäcka vad som är fel, dom är professionella. Men dom bara intervjuade och sen fick jag gå.

(mamma)

Mamman önskade få en förklaring men dessa förväntningar infriades inte. Istället fick hon på egen hand försöka förstå vad pojken led av. Citatet nedan visar vilken kapacitet föräldrar har och hur de kämpar för att få ekonomin att gå ihop samtidigt som de sliter med att förstå vad problemen handlar om. Adams mamma fortsätter:

Jag tänkte på deltid men så tänkte jag att jag kanske inte klarar det ekonomiskt. X har ett sådant manipulativt beteende, så köper jag inte vad han vill ha, kan han manipulera mig. Han är ju min son och jag älskar honom så mycket. Till slut säger jag OK. När jag läste boken om ADHD, så stod det att sådana barn som har ADHD kostar också mycket pengar. Det stod i slutet att sådana familjer kan få extra hjälp av fonder. Men hur orkade jag bry mig om fonder, för just nu måste jag göra det och det. Jag tänkte inte på fonder.

(mamma)

Intervjupersonerna tillfrågades alltså inte specifikt om erfarenheter av barnpsykiatri och endast informanter från två familjer framförde synpunkter på bemötande och hjälp därifrån. Emellertid är dessa uttalanden förvånansvärt och samstämmigt kritiska till det bemötande och den hjälp som erhöles.

Möjligtvis har övriga ungdomar fått adekvat bemötande, som inte efterlämnat några särskilda minnen, eller så har de inte haft kontakt med barnpsykiatrien över huvud taget. I en studie rörande sammanbrott vid tonårsplaceringar konstaterar Vinnerljung et al. (2001) att det är ovanligt att så kallade asociala ungdomar har kontakt med barnpsykiatrien i samband med och under placeringen. En amerikansk studie indikerar att "icke-vita" barn har svårare symptom och erfarenheter, men att de trots detta i mindre omfattning remitteras till barnpsykiatrien, jämfört jämnåriga "vita" barn (Miller & Cross 2006). Några liknande studier i svensk eller skandinavisk kontext har inte hittats. Eftersom det endast är två ungdomar och deras föräldrar som har haft synpunkter går det inte att uttala sig generellt om barnpsykiatriens bemötande av barn och familjer i allmänhet och familjer med migrationsbakgrund i synnerhet.

5.5 Polisen

Det är inte bara i förhållande till sjukvården och socialtjänsten som man riskerar att bli missförstådd. Alla kontakter med professionella hjälpare kan gå fel och värst utsatta kände sig ungdomarna och föräldrarna i förhållande till polisen.

Eller den gången jag blev tagen av polisen och den kvinnliga polisen drämmer mitt huvud in i betonggolvet, förstår du vad jag menar? Såna grejer har jag upplevt. Sen [...] kan jag säga så här att jag vet att polisen måste vara tuffa mot dom som är hårda. Men jag vet att många gånger så visar dom sin makt också.

(Charlie, 22 år)

Även de vuxna kan känna skräck och oro när polisen ifrågasätter deras barn och därmed även deras egen förmåga att ta hand om och uppfostra barnen.

"Det är din uppgift att ta hand om barnet", bla, bla, bla. Han skrek på min son och det kändes att han inte hade någon respekt för mig. Då kände jag mig som en invandrare och tänkte Herre Gud!

(mamma)

Ett respektlöst bemötande tydliggör den underordnade position denna mamma har. Hon är en mor som inte lever upp till samhällets krav på föräldrar. Hon är dessutom en invandrare som inte känner sig tryggt i sitt nya hemland. Denna otrygghet, att vad som helst kan hända, finns även beskriven i citatet nedan:

Mitt i natten i polisförhör och om han erkände blev han släppt. Fritidshuset brann och han blev anklagad att ha anlagt branden. Men det var inte han, det var helt andra personer. Han har anklagats för att ha hotat en kvinna med kniv. Men det var inte han eftersom han befann sig på skolhemmet.

(pappa)

Att inte bemötas med respekt, att inte förstå och att förväntas ta ansvar, som man inte förmår att leva upp till, är kränkande och förvirrande. Detta gäller i förhållande till alla människobehandlande organisationer, men accentueras i förhållande till polisen, eftersom deras maktutövande också kan medföra våld och omedelbart frihetsberövande. Polisen har, förutom uppdraget att beivra brott och upprätthålla lag och ordning, även uppgiften att hjälpa allmänheten tillrätta på bästa sätt. Den sista uppgiften innebär att bedöma och "sortera" människor för att utvärdera vilken hjälp de behöver samt att ombesörja till-

gången till adekvat hjälp. Denna uppgift kan hänföras till Hasenfelds (1992) begrepp sortering, vilket är en av uppgifterna för människobehandlande organisationer. Hur väl polisen utför sina arbetsuppgifter påverkar människors förtroende för polismyndigheten men även deras tillit till andra människobehandlande organisationer.

5.6 Sammanfattande reflektioner

Barn och föräldrar som är aktuella inom den sociala barnvården är mestadels utsatta, hjälpbehövande och marginaliserade i samhället. Detta gäller oavsett etnisk bakgrund. I flera av ovanstående citat framgår dock att migrationsbakgrunden innebär en extra påfrestning i förhållande till samhällets hjälp- och utbildningsapparat, en extra oro att inte duga som förälder samt en känsla av otrygghet i ett ”vitt” samhälle. Inom samhällets institutioner finns också en ambition att sortera, klassificera och diagnostisera för att följa lagstiftning och riktlinjer men även att göra arbetet hanterbart (Hasenfeld 1983, 1992). För att ha möjlighet att utföra detta uppdrag har samhällets företrädare tillgång till olika former av makt. De har makt i form av lagstiftning och utbildning, men också makt att etablera relationer, s.k. referensmakt.

I förhållande till socialtjänstens professionella aktörer finns en ambivalens i hur ungdomarna beskriver och uppfattar den maktutövning som förekommer. Det finns exempel både på överutnyttjande av makt och på att man inte använder den makt som finns. Så kanske det också måste vara i en myndighetsutövande hjälprelation. Detta maktutövande ställer dock stora krav på socialsekreterarens förmåga att skapa och vidmakthålla relationer. Hur ungdomarna uppfattar den makt socialsekreteraren besitter är framförallt avhängigt kvaliteten på relationen. Charlies socialsekreterare är ett exempel på hur en god relation till klienten samt en ömsesidig tillit gör det möjligt att utnyttja den makt hon har i sin position som socialsekreterare. Men ett tillitsfullt förhållande till klienten räcker inte. Collins (2008) menar att socialsekreteraren behöver tillit från ledning och arbetskamrater för att våga lita på klienten och på situationen, vilket stöds av resultatet i artikel III.

I barnvårdsärenden behövs arbetsrelationer som präglas av tillit och förutsägbarhet i förhållande till barnet. Björnberg (2010) menar att detta särskilt gäller barn med migrationsbakgrund eftersom dessa ofta har en historia av uppbrott och svek. Flera citat beskriver sådana svek. Det kan vara en upplevelse av att inte få sina behov hörsammade eller att inte få rättvis behandling. Det kan också bestå i löften om sekretess som brutits. Familjemedlemmarna behöver också känna tillit i förhållande till andra institutioner i samhället.

Citaten tidigare i detta kapitel visar att skolan kan vara en trygg bas i en kaotisk värld men att den också kan vara en arena där man känner otrygghet och som ger mindervärdeskänslor. Intervjupersonernas skolsituation är mycket ömtålig. Av nödvändighet har de bytt skola på grund av att familjen har flytt från hemlandet eller har flyttat inom Sverige. Dessutom har de utsatts för byte av både placeringsform och placeringsort vilket i sin tur har medfört byte av skola. Trots detta kan skolan vara en arena för revansch, för att lyckas mot alla odds, genom att möta skolans krav och klara dess utmaningar. Skolan tillsammans med sjukvården är också institutioner som utövar klassificering och diagnosticering, vilket kan upplevas som både hjälp och övergrepp. Ett exempel på detta är Charlies teckningar, vilka tolkades som uttryck för traumatisering på grund av krig. Kanske uttryckte teckningarna istället problem inom familjen eller kanske var det alldeles vanliga teckningar gjorda av en liten pojke med stort intresse för helikoptrar. I detta fall tycks personalen ha haft en fix och färdig tolkningsram utifrån vilken de förklarade barnens beteende. De tillskrev Charlie känslor och egenskaper utifrån hans kulturella bakgrund och bakgrund som migrant från ett krigförande land. Hans handlingar kulturaliserades. Kulturalisering innebär bl.a. att det som individen eller familjen uppfattar som en vardaglig situation ges betydelse i förhållande till familjens erfarenheter utifrån deras kulturella bakgrund. Det är också möjligt att ge en situation eller ett fenomen en kulturell förklaringsgrund, när det

istället rör sig om ett barn som får illa i en dysfunktionell familj (Ghoshari et al. 2009; Skytte 2007). Detta kan medföra att familjen eller barnet antingen problematiseras i onödan eller inte får den hjälp de behöver. Kulturaliseringens glasögon kan också skymma sikten och hindra de professionella från att se det uppenbara (se även artikel II och III).

Trots en många gånger motig situation visar både pojkarna och deras föräldrar att de kan ta itu med problematiska situationer. De har förmåga att ta reda på saker själva och att säga ifrån så att de blir hörsammade. Det finns professionella företrädare som är stödjande men som också utmanar och ifrågasätter på ett konstruktivt sätt, inte minst inom dygnsvården. Tyvärr är det också inom dygnsvården som flera av pojkarna har mött öppen rasism. Dygnsvården, både familjehem och behandlingshem, är de människobehandlande institutioner som har tätast och mest intensiv kontakt med de unga männen. Dessutom har institutionspersonalen oftast, men inte alltid, lägre utbildning jämfört med socialsekreterarna. Det finns inte heller några formella krav på familjehemsföräldrarnas utbildning

6 Sammanfattning av de fyra artiklarna

Artikel I, II, och III undersöker, på olika sätt, överrepresentationen av barn med utländsk bakgrund i den sociala barnvården. Arbetena handlar framförallt om svenska förhållanden men gör också jämförelser med andra länder i västvärlden. Artikel IV tar upp några av de utmaningar som den sociala barnvården ställer socionomutbildningen inför.

6.1 Artikel I. Out-of-home care among immigrant children in Sweden: a national cohort study

Syfte

Studien undersöker om placering i dygnsvård skiljer sig mellan utrikes födda barn jämfört med barn födda i Sverige, och i vilken utsträckning eventuella skillnader kan hänföras till socioekonomiska förhållanden.

Bakgrund och datamaterial

Sverige var fram till 1960-talet ett etniskt homogent land men har blivit ett mångkulturellt land genom invandring i stor skala. De flesta länder i Västeuropa har gått igenom en liknande utveckling (Bask 2005). 2005 var 15 % av samtliga barn antingen födda utanför Sverige eller hade föräldrar som båda är födda utom Sverige. Detta förhållande påverkar i hög grad socialtjänstens barn- och familjeomsorg. I likhet med övriga länder i västvärlden är barn från etniska minoritetsgrupper kraftigt överrepresenterade inom barnvårdssektorn i Sverige. I USA har gjorts flera studier av överrepresentationen av afroamerikanska barn och ungdomar i den sociala barnvården (se t.ex. Barth & Blackwell 1998; Wulczyn & Lery 2007). Liknande studier har gjorts vad gäller barn från ursprungsbefolkningen (se t.ex. Cross et al. 2000; Hand 2006). Denna typ av barnvårdsforskning är inte lika vanlig i Europa, med undantag för Storbritannien (Barn 1993; Bebbington & Miles 1989). I Skandinavien finns några få studier som visar på överrepresentation av utlandsfödda barn i den sociala barnvården. Enligt en dansk studie (Skytte 2002) och en norsk studie (Allertsen & Kalve 2006) är barn som är födda inom landet av utlandsfödda föräldrar inte överrepresenterade i den sociala barnvården. I Sverige har Franzén et al. (2008) undersökt barn i dygnsvård med migrationsbakgrund som är födda i Sverige. Studien visade att denna grupp av barn inte var överrepresenterad, efter att man justerat socioekonomiska bakgrundsfaktorer. Gemensamt för de skandinaviska studierna är att den stora överrepresentationen i dygnsvården gäller första generationens invandrarbarn, och då framförallt tonåringar.

Artikel I baseras på ett statistiskt material omfattande tio hela födelsekohorter (över en miljon individer) i åldrarna 7–12 år och 13–17 år som var i livet och bodde i Sverige vid utgången av år 2002. Sammanlagt placerades 11 288 barn för första gången i dygnsvård. Barnens födelseländer delades in i sju kategorier: Sverige, övriga nordiska länder, Europa utanför Norden och andra västländer, Mellanöstern och Nordafrika, Afrika söder om Sahara, Latinamerika och Asien utanför Mellanöstern. Materialet har analyserats med hjälp av logistisk regression i två led. Först justerades för barnets kön, födelseår och födelseland. I nästa led justerades även för moderns födelseland, boställningsort, ensamstående föräldraskap, utbildning, anställningsstatus samt mottagande av ekonomiskt bistånd.

Resultat och slutsatser

I den första specifikationen av regressionsanalysen, ingick de förklarande variablerna kön, ålder och födelseland. Resultaten visade att vid åldern 7–12 år löpte barn födda utanför Europa två till tre gånger så stor risk att placeras i dygnsvård jämfört med svenskfödda kamrater. I den andra specifikationen inkluderades även variabler som mäter socioekonomiska förhållanden. Vid dessa skattningar var odd-

sen för variablerna som mäter utländsk härkomst inte statistiskt signifikanta eller i något fall till och med lägre än för svenskfödda barn. Bland barnen i åldern 13–17 år var resultaten något annorlunda. I den första specifikationen hade samtliga invandrargrupper en överrisk att placeras i dygnsvård jämfört med tonåringar från majoritetsbefolkningen. Högst var överrisken för barn födda i Afrika söder om Sahara och därefter för ungdomar från Latinamerika och resten av Asien. Men i den andra specifikationen, där även socioekonomiska variabler ingick, var motsvarande oddskvoter för variabler som angav att barnet var fött utomlands avsevärt lägre. I endast två grupper – tonåringar från söder om Sahara och Asien utanför Mellanöstern – var oddskvoterna statistiskt signifikant högre än för majoritetsbefolkningen. Sammantaget kan konstateras att när moderns socioekonomiska förhållanden beaktas har födelselandet ingen eller mycket liten självständig betydelse för placering i dygnsvård. Socioekonomiska förhållanden har däremot stor betydelse. I åldersgruppen 7–12 år tre- till fyrdubblades risken för placering om modern var ensamstående jämfört med en uppväxt med två föräldrar. Arbetslöshet hos modern fördubblade risken. Låg utbildning fyra- till femdubblade risken jämfört med att ha en mor med eftergymnasial utbildning. Samma överrisk uppmättes för mödrar som erhållit långvarigt ekonomiskt bistånd jämfört med sådana som inte hade denna erfarenhet. Det allmänna mönstret var detsamma i tonårsgruppen men effekten var inte lika stark och det gällde särskilt för variablerna utbildning och långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd.

I artikeln föreslås två hypotetiska förklaringar av den ökade sannolikheten för dygnsplacering av barn i familjer med bidragsberoende. Dels kan ett bidragsberoende inbegripa psykosociala problem i familjen som inte finns redovisade i andra dataregister. Dels tvingas dessa familjer till långvarig kontakt med socialtjänsten och blir därmed mer synliga även för de barnavårdande myndigheterna. Slutsatsen i studien är att det krävs reformer på samhälls nivå för att förbättra situationen för barnfamiljer med migrationsbakgrund.

6.2 Artikel II. The multicultural paradox: The challenge of accommodating both power and trust in child protection

Syfte

Att diskutera hur placerade unga män med migrationsbakgrund och deras familjer uppfattar hjälp och stöd som har erhållits inom den sociala barnavården. Artikeln behandlar också hur familjemedlemmar berättelser kan förstås i relation till Sveriges mångkulturella politik och till interventioner i den sociala barnavården.

Bakgrund och datamaterial

Barn med etnisk minoritetsbakgrund är överrepresenterade i det sociala barnavårdssystemet över hela västvärlden. Den europeiska forskningen återfinns främst i Storbritannien (Chand & Thoburn 2006; Thoburn et al. 2005; Williams & Soydan 2005). Forskningen visar bland annat på vikten av att en förtroendefull behandlingsrelation etableras. När familjemedlemmar träffar på den sociala barnavården möter de en professionell aktör som representerar staten (Misztal 1996; Thoburn 2005). I sådana möten krävs en ömsesidig tillit både i förhållande till socialsekreteraren och till det samhälle hon/han representerar. Sveriges mångkulturellt inriktade migrationspolitik, som innebär omfattande politiska och kulturella rättigheter för etniska minoritetsgrupper, är en viktig faktor i detta sammanhang (Dahlström 2007). Det mångkulturella synsättet, som även påverkar den sociala barnavården, står ofta i motsatsförhållande till den västerländska dominansen i social barnavård genom den värdegrund och de teorier och metoder som används.

Artikeln baseras på intervjuer med sju unga män, deras socialsekreterare, kontaktpersoner i behandlingen samt i några fall nära familjemedlemmar. Intervjuerna avser att undersöka hur de olika

parterna uppfattar varandra och hur samhällets hjälp- och stödinsatser används och värderas av respektive parter. Områden som behandlas är bl.a. socialtjänsten, skolan, hemförhållanden, rasism. Intervjustudien resulterade i sju fallbeskrivningar där kritiska situationer eller vändpunkter fokuserades.

Resultat och slutsatser

Ur materialet utkristalliseras två grupper: fyra unga män med företrädesvis negativa vändpunkter i livsberättelserna och tre unga män med företrädesvis positiva vändpunkter. Det finns en inbördes samstämmighet i var och en av fallbeskrivningarna vilka slags skeenden som varit ”kritiska”, men intervjupersonernas tolkningar kan skilja sig åt. Berättelserna innehåller teman såsom tillit, relationer och skolprestationer. I den ”negativa” gruppen finns mycket få erfarenheter av tillfredsställande hjälp från myndigheterna. Istället framhåller familjemedlemmarna den kamp de fått utkämpa för att få hjälp och förståelse. Samtliga unga män i denna grupp har upplevt svårigheter i kommunikationen med de professionella aktörerna.

Tre unga män redovisade övervägande positiva vändpunkter. I denna grupp fungerade kommunikationen med de professionella i stort sett bra. De unga männen har upplevt lyhördhet och bekräftelse. Det fanns också en ömsesidig tillit i behandlingsrelationen. Den svenska barnavården är en viktig del av det svenska välfärdssamhället eftersom den ansvarar för några av de mest sårbara grupperna. Argumentationen i denna artikel går ut på att det mångkulturella synsättet i svensk migrationspolitik är dåligt undersökt i förhållande till social barnavård i Sverige och i övriga Europa. Mina resultat visar att ungdomar och familjer med migrationsbakgrund i hög grad värdesätter lyhördhet och ett förtroendefullt bemötande av den sociala barnavårdens aktörer. Studien omfattar ett litet urval men resultaten stöds av liknande studier i Storbritannien (Barn 2007; Chand 2008; Garret 2006). Ingen av de intervjuade familjemedlemmarna upplever att de har fått ett rasistiskt bemötande. Emellertid innebär avsaknaden av sådana exempel inte nödvändigtvis att rasism är frånvarande i den sociala barnavården, då det kan förekomma dold rasism eller särbehandling på grund av etnisk bakgrund. Sverige har en mångkulturell invandringspolitik och socialarbetarna måste följa de politiska riktlinjerna genom att uppmärksamma etnisk mångfald samtidigt som de förutsätts följa lagstiftningen. Ett annat uppdrag är att alltid se till barnens bästa. Intervjumaterialet visar också att det är viktigt att uppmärksamma de särskilda behov som migration och bosättning i en annorlunda kulturell kontext medför.

6.3 Artikel III. Betydelsen av kunskap och tillit i socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund

Syfte

Huvudsyftet med denna artikel är att diskutera hur socialarbetarna inom barnavården beskriver och förklarar utmaningar i förhållande till individer och familjer med migrationsbakgrund. Artikeln fokuserar på socialarbetarperspektivet och undersöker följande problemställning: Hur förhåller sig socialarbetarna till behovet av specifika yrkeskunskaper med syfte att etablera tillitsfulla relationer till ungdomar och familjer med migrationsbakgrund? Mot bakgrund av detta diskuteras även val av interventioner i förhållande till målgruppen.

Bakgrund och datamaterial

Trots att individer och familjer med migrationsbakgrund utgör en stor grupp inom social barnavård finns få texter som tar upp handlingsaspekten i förhållande till denna målgrupp. Socialstyrelsen har publicerat en metodöversikt som berör hela individ- och familjeomsorgen och som behandlar interkulturellt socialt arbete (Socialstyrelsen 2010b). Sverige finns representerat i en tvärnationell studie där det framkom att svenska socialarbetare, i högre utsträckning än kollegorna från andra länder, an-

vände sig av psykologiska och beteendemässiga förklaringar till etniska minoritetsfamiljers problem istället för att framhålla strukturella orsaker. I en nordisk kontext finns flera registerstudier som diskuterar skillnader mellan majoritetsbefolkningen och barn med etnisk minoritetsbakgrund inom dygnsvården (Allertsen & Kalve 2006; Skytte 2002; Vinnerljung et al. 2008 – artikel I i denna avhandling).

Thoburn et al. (2005) skriver att tillitsfulla relationer är viktiga i förhållande till barn och familjer med migrationsbakgrund. Enligt Hasenfeld (1992) är det viktigt att undersöka hur makt och tillit samspelar i relationsskapandet. Inom social barnavård är maktförhållandena både omfattande och komplexa. Ojämligheten i arbetsrelationen förstärks dessutom när den som mottar hjälp inte behärskar språket eller har avvikande värdegrund i förhållande till majoritetskulturen. Å andra sidan har socialarbetarna ansvar både i förhållande till de utsatta barnen och i förhållande till uppdragsgivaren. Ansvar som dessutom präglas av divergerande målsättningar (Banks 2002). För det första sammanfaller inte alltid barnets behov av skydd och hjälp med föräldrarnas önskan om självbestämmande (Healy 1998; Johansson et al. 2008). För det andra ansvarar socialarbetarna för barns skydd, utveckling och hälsa, samtidigt som de förväntas arbeta i enlighet med arbetsgivarens regler och bestämmelser, och inte minst förhålla sig till en begränsad budget (Collins 2008; Johansson et al. 2008; Meeuvisse & Swärd 2002).

Artikeln baseras på samma intervjustudie som finns beskriven i artikel II, vilket innebär att samma datamaterial och analysförfarande har använts. Däremot skiljer artiklarna sig åt vad gäller fokus för analysen och den teoretiska referensramen.

Resultat och slutsatser

På frågan om vilka faktorer som har bidragit till den unges problematiska situation tar de intervjuade socialarbetarna endast upp faktorer på individ- och familjenivå. I analysen av datamaterialet identifieras tre teman i förhållande till artikelns syfte och frågeställningar. Socialarbetarna talar ofta om *kunskapsbrist* och den maktlöshet de känner i förhållande till detta. Det andra temat är rädslan att bli anklagad för *rasism*. Det tredje temat är *tillitens* betydelse i relationsskapandet.

Resultaten i min studie indikerar att bemötandet inom social barnavård är särskilt problematiskt i förhållande till familjer med migrationserfarenhet. Osäkerheten kan yttra sig i fler och kraftfullare maktuttryck – till exempel hänvisning till lagtexter och förordningar – för att på ett tydligt sätt rättfärdiga sitt handlande men också för att kunna ta det ansvar som förväntas av organisationen. Mina resultat indikerar också att många socialsekreterare känner sig osäkra i förhållande till familjer med migrationsbakgrund och de efterlyser mer kunskaper om målgruppen. Goda kunskaper i interkulturellt socialt arbete förväntas förbättra möjligheten att möta krav och utmaningar samt att stärka socialarbetarnas position i förhållande till politiker, chefer och familjemedlemmar. Behov av utbildning vad gäller individer med migrationsbakgrund är även avhängigt rädslan att bli kallad rasist. Talet om rasism, och strävan att undvika att bli kallad rasist, är ständigt närvarande i intervjuerna med socialsekreterare och behandlingspersonal trots att ingen av de intervjuade familjemedlemmarna säger sig ha upplevt rasism från personal inom socialtjänsten. Den sociala barnavården kännetecknas av stark styrning – i lagmässig, organisatorisk och politisk mening. Relationsskapande i en sådan kontext kräver ömsesidig tillit mellan socialarbetare och klient samt mellan socialarbetaren och organisationsledningen.

6.4 Artikel IV. Empowerment and globalisation in a Nordic social work context

Syfte

I en nordisk kontext planera, genomföra och utvärdera en mastersutbildning inom ämnesområdet social barnavård och demokratiska principer. Centrala begrepp i utbildningen är *demokrati, empowerment och deltagande*.

Bakgrund och datamaterial

Artikeln beskriver, inom ramen för Nordplus, ett nordiskt utbildningssamarbete på avancerad nivå inom området social barnavård. Temat för utbildningsåtagandet var demokratiseringsprinciper inom social barnavård och projektet bestod av tre olika kurser. (i) Empowerment and family decision making in child welfare; (ii) Strengths and solution oriented child welfare work; (iii) Children, youth and participation. Projektet omfattade mastersstudenter från samtliga nordiska länder samt pedagogisk personal från de nordiska länderna samt från Sydafrika och Australien.

Det finns sedan cirka 20 år tillbaka en ambition att demokratisera det sociala arbetet vilket syns i kurslitteraturen (Dalrymple & Burke 1995; Dominelli 2002, 2004; Fergusson & Lavayette 2006; Ife 2002; Sewpaul 2003). Internationella utblickar och internationellt utbyte används ofta i utvecklandet av teorier och metoder i socialt arbete. I artikeln dekonstrueras maktbegreppet för att förstå vilka aspekter av makt som återfinns inom den sociala barnavården. (1) Socionomerna ser sig som en låglönelad yrkesgrupp snarare än som en klassisk profession vilket kan medföra svårigheter att uppfatta den makt som finns i yrkesutövandet (Lundström & Sunesson 2000). (2) Socionomerna måste kunna hantera den institutionella makt de besitter i t.ex. tvångsomhändertagande av barn. I denna situation har de ett dubbelt åtagande att hantera föräldrarnas rättigheter och samtidigt se till barnets bästa (Banks 2002). (3) Socionomerna har ytterligare ett delvis motstridigt åtagande genom att de förväntas både se till statens intresse och till att möta familjemedlemmarnas behov. I denna uppgift ligger bl.a. ansvaret att följa politiska beslut och administrativa regelverk. (4) Socionomerna representerar majoritetskulturen och arbetar i en kontext där västerländska värderingar, teorier och metoder är förhärskande. Detta kan innebära att individer och familjer med migrationsbakgrund kan ha problem att få gehör för sina värderingar och behov som kommer ur en annan kulturell kontext. (5) Det finns ett liknande maktförhållande mellan socionomer och klienter samt mellan lärare och studenter, där socionomer respektive lärare befinner sig på en överordnad nivå i förhållande till klienter respektive studenter (Johansson 2004).

Resultat och slutsatser

Eftersom både pedagogerna och de flesta deltagarna i de nordiska masterskurserna var utbildade socionomer delades en erfarenhet av praktiskt socialt arbete. Däremot skilde sig deras professionella identiteter åt, vilket innebär att de två grupperna har var sitt professionellt *fält* med sin unika *doxa*, dvs. specifika arbetsområden och yrkeskunnande (Bourdieu & Vacquant 1992).

Vid utvärderingen av respektive kurs framkom att studenterna genomgående var nöjda med lärostoffet. Däremot pekade de på brister i och svårigheter med att få till stånd en läromiljö som motsvarade syftet med kursen, det vill säga att påvisa ett demokratiskt förhållningssätt. Studenterna framhöll att läroklimatet var sådant att de ibland kände sig fråntagna sin makt och sitt kunnande istället för att bli inbjudna till deltagande och empowerment. Detta är allvarlig kritik i en kurs vars målsättning är en ökande grad av empowerment, demokrati och deltagande. Lärosituationen i en akademisk kontext innehåller både makt och ansvar som inte kan förhandlas bort. Det finns en kursplan som måste följas, litteratur som måste läsas och sist men inte minst en omfattande examination för bedömning av studenternas kunskapsnivå. Det som faktiskt kan påverkas är förutsättningarna för läroprocess-

sen, såsom klimatet i lärorummet, transparens och dialog. Trots redovisade brister hade studenterna möjligheter att verbalisera sina upplevelser och uttrycka sig fritt. De kunde också på en akademisk och abstrakt nivå redogöra för empowerment, demokrati och deltagande i en lokal såväl som i en global kontext. Leonardsen (2007) skriver att om socionomstudenter har *empowerment* på dagordningen bör de själva delta i hela den pedagogiska processen i syfte att ta makten över det egna lärandet. Enligt författarna är detta en ömsesidig process där både pedagoger och studenter måste vara villiga att dela med sig av såväl makt som ansvar.

7 Avslutande reflektioner

Avsikten med detta kapitel är att diskutera och problematisera mina viktigaste resultat med utgångspunkt från de fem frågeställningar som presenteras i början av avhandlingen. Min utgångspunkt är att faktorer på samhälls- och organisationsnivå i hög grad påverkar det sociala barnavårdsarbetet, i synnerhet i förhållande till barn och familjer med migrationsbakgrund. Avsikten är också att diskutera hur parterna i arbetsrelationen uppfattar bemötande och relationsskapande till faktorer såsom *tillit, värdegrund samt rasism och diskriminering*. Slutligen behandlas utbildningen av socionomer och hur denna kan förhålla sig till de krav på interkulturellt lärande som uttrycks både från Socialstyrelsen och från socialsekreterarna i mitt intervjumaterial.

7.1 Samhällsfaktorer

Det finns en omfattande forskning som visar på ett starkt samband mellan barnfattigdom och individer och familjer med migrationsbakgrund. Ett exempel är en studie av Gustafsson och Österberg (2011), som beskriver bostadsområden där tre fjärdedelar av barnen växer upp i fattigdom och med föräldrar som befinner sig utanför arbetsmarknaden. Den statliga integrationsutredningen (SOU 2006:79) visar på en strukturell diskriminering av personer med migrationserfarenhet som medför minskat samhällsligt inflytande och hinder i förhållande till arbets- och bostadsmarknaden (SOU 2006:79; Ahmed & Ekberg 2009). Skillnaden mellan svenskfödda och utrikes födda individer gör sig också gällande i barnavårdsstatistiken. Artikel I i avhandlingen visar att utrikes födda barn är överrepresenterade i den grupp som placeras i dygnsvård. Överrepresentationen försvinner emellertid om man tar hänsyn till socioekonomiska förhållanden. När det gäller placering i dygnsvård tycks således barnens sociala och ekonomiska förutsättningar vara viktigare än deras etniska bakgrund. Oavsett etnisk bakgrund lever barn placerade i dygnsvård som regel med mödrar som är ensamstående, försörjningsstödsberoende, lågutbildade och arbetslösa. Resultaten från svensk forskning om barn i dygnsvård skiljer sig från liknande forskning i Danmark och Norge genom att även ”andra generationens invandrabarn” är överrepresenterade i dygnsvården i Sverige (Egelund et al. 2009; Franzén et al. 2008).

Artikel I i denna avhandling visar tydliga skillnader mellan den yngre gruppen 7–12 år och den äldre gruppen 13–17 år. Således är färre yngre barn och fler äldre barn placerade i dygnsvård jämfört med jämnåriga svenska barn. Med tanke på att de äldre barnens mammor arbetar i högre utsträckning och således uppbär försörjningsstöd i mindre omfattning kan detta förefalla paradoxalt. En tänkbar förklaring skulle kunna vara att den yngre gruppen är systematiskt underförsörjd med adekvat hjälp vilket leder till att barnen får ökade svårigheter när de når tonåren då problemen också blir tydliga för samhällets hjälpare. En annan förklaring skulle kunna vara att äldre barn får större rörelseutrymme och därmed utsätter sig för den diskriminering som finns på alla nivåer i samhället (Kamali 2008; SOU 2006:79). Mycket tyder på att diskriminering i form av rasism är en viktig förklaringsgrund till dessa tonåringars utsatta position i det svenska samhället (ibid). I sin officiella hållning strävar samhället efter att motverka diskriminering genom att tillämpa mångkulturalism, vilket bland annat innebär att människor inte ska behöva göra stora uppoffringar för att anpassa sig till majoritetskulturen (Dahlström 2007). I rollen som tjänsteman i en politiskt styrd organisation påverkas socialsekreterarna inom den sociala barnavården av de samhälleliga strukturerna (Lundström 2000; Wikström 2006). Denna strukturella påverkan är viktig eftersom socialtjänstlagen medger stort *handlingsutrymme* (Glad 2006; Williams & Soydan 2005). Hur denna påverkan kan förstås i samhällets människobehandlande organisationer diskuteras i artiklarna II och III.

Strukturella förhållanden påverkar givetvis även bemötande och relationsskapande inom den sociala barnavården. Trots detta nämnde inte socialarbetarna, i min intervjustudie, spontant något om

hur samhällsförhållanden påverkar ungdomar och familjer med migrationsbakgrund. Först på direkta frågor om samhällsfaktorers påverkan började de reflektera över denna dimension.

7.2 Organisatoriska dilemman

Socialsekreterarna inom den sociala barnvården befinner sig i en korseld av delvis motstridiga synsätt och lagstiftningar. Ett exempel är konflikten mellan den officiellt sanktionerade mångkulturella politiken med dess inkluderande intentioner och olika former av diskriminerande praktiker som är förknippade med utländsk bakgrund. Forskning, som ger belägg för sådan diskriminering, finns framförallt i förhållande till arbetsmarknad och bosättning (Ahmed & Ekberg 2009; Galloway et al. 2010; Gustafsson & Österberg 2011; Kamali 2008; SOU 2006:79). Dessutom präglas barnvårdens arbetsplatser av två parallellt förekommande synsätt. Det ena är att jämförbara problem ska behandlas lika oavsett bakgrund. Det andra är att varje individ har rätt till ett individuellt bemötande (Lipsky 1980; SFS 2001:453; artikel III i denna avhandling). Det förstnämnda synsättet stöds i den allmänna synen på rättstillämpningen i samhället ”där alla är lika inför lagen” medan det sistnämnda stöds av skrivelsen i socialtjänstlagens portalparagraf, som framhåller att människor har rätt till självbestämmande och integritet (SFS 2001:453).

Ett annat starkt framträdande motsatspar är förekomsten av samhällelig styrning och kontroll i förhållande till uppdraget att tjäna klienterna (Johansson et al. 2008; Meeuwisse & Swärd 2000). Socialsekreterarna har ett uppdrag att arbeta i samhällets tjänst och har i denna position både makt och befogenheter att vidta tvång, utöva påverkan samt bevilja eller avslå stöd och hjälp. Å andra sidan omfattar uppdraget att tjäna klientens bästa (Meeuwisse & Swärd 2000). Detta motstridiga uppdrag kompliceras ytterligare genom klientens rätt till autonomi och självbestämmande som uttrycks i socialtjänstlagens portalparagraf. Det senare artikuleras även i det sociala arbetets teoribildning genom teoretiska perspektiv såsom *empowerment* och *kritiskt socialt arbete* (Adams et al. 2002; Payne 2005).

I sin yrkesutövning möter socialsekreteraren dessutom en familj bestående av individer som ibland har motstridiga intressen och där barnet/ungdomen alltid är den svagaste parten (Andersson 2000). Lagstiftningen inom detta område har också vissa inneboende motsättningar att ta hänsyn till. Således kan FN:s konvention om barns rättigheter²² och barnperspektivet i den svenska lagstiftningen stå i konflikt med lagstiftningen om föräldrars rättigheter och skyldigheter i förhållande till barnen (Andersson 2000; Freymond & Cameron 2006; Johansson et al. 2008; Wikström 2006). Denna konflikt förstärks genom att svensk lagstiftning på detta område har ett starkt föräldraperspektiv och ett mindre uttalat barnperspektiv jämfört med många andra europeiska länder (ibid). Denna problematik i relation till lagstiftningen ställs på sin spets i förhållande till barn och familjer med migrationsbakgrund då dessa ibland har en annorlunda värdegrund. I sådana situationer måste socialsekreterarna förhålla sig både till den västerländska värdegrunden, som betonar individens rättigheter och skyldigheter, och till värdegrunder som snarare fokuserar kollektiva värden. Detta dilemma är tydligt när det gäller synen på barnuppfostran och vad som betecknar en god barndom där det västerländska synsättet kan skilja sig radikalt från betraktelsesätt i andra delar av världen (Ahmadi & Lönnback 2005; Alghasi et al. 2009; Skytte 2007). Dessutom kan det förhärskande västerländska perspektivet inom mänskobehandlande organisationer medföra att livsstilar och värderingar som är väsentligt annorlunda kan problematiseras eller *kulturaliseras* utan någon grund (ibid).

---

²² Ofta kallad barnkonventionen och antogs av FN:s generalförsamling 20 november 1989. Barnkonventionen ratificerades av Sverige 1990.

7.3 Bemötande, relationsskapande och hjälpåtgärder

Av ovanstående framgår att socialt arbete med barn och familjer är en komplex verksamhet. Det framgår också att arbetet, som drivs i en politiskt styrd organisation och som omgärdas av ett omfattande regelverk, har delvis motstridiga mål och präglas av västerländska värderingar. Är det möjligt att skapa ett gott bemötande och tillitsfulla relationer under sådana omständigheter? Ja, det går. I kapitel 4 samt i artikel II och III finns flera goda exempel på tillitsfulla relationer. Ungdomarna och deras familjer talar om vikten av att kunna lita på de professionella, en önskan om att bli bekräftade i utsatta situationer som klient, patient eller elev samt inte minst att bli lyssnade på. De berättar exempelvis om tillfällen då deras önskningar om byte av behandlingsform eller behandlingshem uppfylldes. Gemensamt för dessa positiva berättelser är att en ömsesidig tillit uppnås mellan de som ger och de som tar emot hjälp. Det kan noteras att ingen av familjemedlemmarna nämnde något om socialarbetarnas kulturella bakgrund. Vad behövs för att etablera en sådan tillit? Enligt Miszta (1996) skänker förutsägbara och igenkännbara handlingar och situationer tillit i vardagen. I relationer mellan professionella aktörer i den sociala barnvården och barn och föräldrar med migrationsbakgrund saknas ofta både förutsägbarhet och igenkännande. Båda parter kan ha bristande kunskaper om varandras värdegrunder och vardagsliv. Detta spelar särskilt stor roll i den sociala barnvården eftersom handlingar utväxlas och bistånd ges i en asymmetrisk hjälprelation, där även tvångsåtgärder förekommer.

Enligt Hasenfeld (1992, 2010) är det viktigt att undersöka olika maktfaktorer för att förstå hur tillitsfulla relationer skapas i en organisatorisk kontext. Relationsskapande inom människobehandlande organisationer är också avhängigt vilken grad av handlingsutrymme och tillit som socialsekreterarna åtnjuter från arbetsledning och politiker (ibid). Hur den sociala barnvårdens klienter ser på hjälp och bemötande inom organisationen beror alltså på hur socialsekreterarna använder makten de har till sitt förfogande. Detta maktutövande är också avhängigt hur arbetsledning och politiker uppfattar, stödjer och uppskattar de professionella aktörerna. I detta sammanhang är ledningens och klienternas uppfattning om deras kompetens och ansvarighet av avgörande betydelse (Banks 2002; Hall et al. 2006). En tillitsfull och ömsesidig arbetsrelation kan också öka familjemedlemmarnas möjligheter till integration i samhället, eftersom det i en sådan relation ges tillfälle till dialog mellan parterna och därmed chans till ökade kunskaper om samhällsliga förhållanden.

I min intervjustudie är emellertid familjemedlemmarnas åsikter om de professionella hjälparna ofta negativa. Till exempel menar ungdomarna och föräldrarna att hjälparna ofta inte lyssnar, inte håller löften eller ställer orimliga krav. Dessa negativa omdömen relaterar sannolikt till relationer där det inte funnits tillit. Det måste tilläggas att det ibland är mycket svårt, eller omöjligt, att skapa tillit såsom exempelvis i ärenden där barnvårdens företrädare måste fatta beslut eller vidta åtgärder som familjemedlemmarna inte samtycker till. Mina intervjupersoner nämner exempel på upplevelser av bristande respekt från myndigheternas sida, såsom oanmälda hembesök, att inte bli tagen på allvar eller att inte få sina materiella behov tillgodosedda (se artikel II och III samt kap 4). Vid en snabb genomläsning tycks denna typ av klagomål vara mindre allvarliga och de relaterade problemen relativt enkla att åtgärda. Delvis beror säkert också klagomålen på "triviala" orsaker såsom ogenomtänkta arbetsrutiner, tidsbrist eller besparingar inom organisationen. Upplevelserna av kränkningar och svek kan emellertid också orsakas av andra faktorer som är mindre uppenbara. Som tidigare nämnts förklarar ingen av de professionella aktörerna, i mitt intervjumaterial, spontant ungdomarnas problematiska situation med faktorer på samhälls nivå såsom arbetslöshet, trångboddhet, bristande inkomster eller socialbidragsberoende. Blindhet för strukturella faktorerers betydelse i människors vardagsliv kan bidra till att problemen individualiseras. Bristande analys av strukturella faktorerers betydelse i kombination med individualisering av sociala problem kan också bidra till en upplevelse av kränkning och svek.

Socialsekreterarna reflekterar däremot över organisatoriska faktorerers betydelse i förhållande till klientkontaktarna vad gäller ledningens kontroll av resurserna. I artikel III framgår att socialsekrete-

rarna upplever att deras handlingsutrymme begränsas på grund av att ekonomiska medel saknas. Dålig ekonomi kan innebära nedskärning av personalstyrkan, vilket i sin tur kan medföra att det finns mindre tid för klienterna eller en striktare budget som inte tillåter bistånd i förhållande till klienternas behov. Organisationens bristande resurser kan också medföra en restriktiv hållning till deltagande i olika utbildningar och handledning i klientärenden. Socialsekreterarna säger sig framförallt sakna utbildning i förhållande till socialt arbete med barn och familjer med ursprung utanför västvärlden. I mitt intervjumaterial finns också exempel på strategier för att avhjälpa sådana hinder (artikel III). "Olydnad" mot organisationens regelverk, genom att i första hand se till ungdomens vilja och behov, är ett sådant exempel.

7.4 Betydelsen av kulturell bakgrund

Ett annat exempel från mitt intervjumaterial visar hur socialsekreterarna försöker hantera sina bristande kunskaper om interkulturellt socialt arbete genom att tillämpa en uttalad likabehandling av klienter oavsett ursprung. Detta arbetssätt är inte unikt för socialt arbete med familjer med migrationsbakgrund. Enligt Lipsky (1980) är det en strategi som används inom människobehandlande institutioner för att klara av en stor arbetsbörda. En sådan hållning kan påverka individer och familjer med migrationsbakgrund både positivt och negativt. Det kan finnas en trygghet i att veta att man blir behandlad som alla andra i samma situation men det kan också vara frustrerande att uppleva att man inte får förståelse för viktiga aspekter i den egna livssituationen och värdegrunden. Ofta behöver personer med ursprung utanför västvärlden, som dessutom inte sällan har språksvårigheter, mer tid och fler möten än med svenska klienter för att bygga upp ett förtroende till socialsekreteraren samt för att förstå situationen de befinner sig i.

Likabehandling kan också vara en strategi för socialsekreterarna för att undvika att bli beskyllda för rasism. Frågor om erfarenheter av rasism och socialt arbete i förhållande till rasism ställdes till både familjemedlemmarna och socialarbetarna. Socialsekreterarna var mycket angelägna om att inte bli anklagade för rasistiska attityder. Ingen av familjemedlemmarna hade heller upplevt rasistiska attityder från företrädare för den sociala barnvården. Frågan är om detta förhållningssätt också medför att socialsekreterarna undviker att diskutera känsliga ämnen eller drar sig för att ifrågasätta klienternas handlingar och åsikter. Trots goda intentioner kan denna strategi mycket väl uppfattas som brist på bekräftelse och respekt, vilket till en del kan förklara familjemedlemmarnas kritik mot professionella aktörer. Skillnaden mellan åldersgrupperna i den kvantitativa studien skulle delvis kunna förklaras av ett sådant undvikande eller avvaktande förhållningssätt som kan medföra att socialsekreterarna inte tillräckligt uppmärksammar föräldrarnas behov eller barnens utsatta situation.

I mitt intervjumaterial finns också exempel på motsatt strategi innebärande att socialsekreterarna särskilt uppmärksammar och tar hänsyn till barnens etniska bakgrund. Ibland förekommer båda strategierna parallellt. Exempelvis tenderar familjens kulturella bakgrund att uppmärksammas – i både positiv och negativ bemärkelse – i samband med frågor som rör bemötande (Socialstyrelsen 2010b; Algashi et al. 2009). Men när socialtjänstens begränsade resurser ska fördelas tar principen om likabehandling överhanden (se artikel II). I Norge visar forskning att det finns ett inslag av likabehandling även i barnuppfostran på så sätt att alla barn oavsett ursprung har rätt att få en uppfostran som ger dem möjlighet att delta i samhällslivet på lika villkor (Kritz & Skivenes 2010b, 2010c). Dessa åsikter finns representerade i artikel III, där det ges ett exempel på hur socialsekreteraren anser att mödrar med utländsk bakgrund utanför västvärlden behöver undervisas i barnuppfostran för att leva upp till de svenska kraven på ett gott föräldraskap. Intentionen att alla barn i landet ska ha samma möjligheter tycks överskugga den mångkulturella politik som är normen i Skandinavien. Dessutom kan utläsas att migrantfamiljernas värdegrund inte jämföras med den västerländska värdegrunden. Värdegrunden består bland annat av socialt kapital såsom nätverk och sociala relationer och kulturellt kapital i form

av utbildning, erkända kunskaper och traditioner (Bourdieu 1986; Houston 2002). Samtliga av dessa element är centrala i såväl människors livssyn som i deras vardagsliv. Att inte få bekräftelse i detta avseende bör rimligtvis påverka bemötande och relationsbyggande.

Sammantaget innebär detta att relationerna till familjemedlemmarna påverkas av en mängd, ibland motstridiga, faktorer på flera nivåer i samhället. Dessa faktorer emanerar från vårt samhälle med dess människosyn och värderingar och påverkar socialarbetarnas bedömningar och handlingar. Hur individer med migrationsbakgrund påverkas av strukturella förhållanden såsom arbetslöshet, bostadsförhållanden, diskriminering, människosyn etc., liksom hur dessa faktorer påverkar bemötande och relationsbyggande, bör naturligtvis uppmärksammas och reflekteras på landets socionomutbildningar.

7.5 Socionomutbildningen och individer med migrationsbakgrund

Socionomutbildningen ska ge grundläggande kunskaper och färdigheter så att blivande socionomer kan arbeta med sociala problem på individ-, grupp- och samhällsnivå. Socialsekreterarna i mitt intervjumaterial påpekar att det dessutom finns behov av särskilda kunskaper i förhållande till barn och familjer med migrationsbakgrund. Deras uppfattning stöds av Socialstyrelsen som menar att det krävs kunskaper om interkulturellt socialt arbete för att ge individer med migrationsbakgrund ett relevant bemötande. Frågan om hur dessa kunskaper ska omsättas i praktiken lämnas emellertid öppen (Socialstyrelsen 2010 b). Däremot noteras att strukturella förhållanden är en viktig orsak till migrerade personers problem men att dessa förhållanden ligger utanför individ- och familjeomsorgens ansvar. Jag håller med Socialstyrelsen om att strukturella problem är en viktig orsak till att situationen är problematisk för individer med migrationsbakgrund. Jag hävdar emellertid att strukturella faktorer inverkan på individers och familjers situation bör tas i beaktande i analyser och bedömningar även inom individ- och familjeomsorgen. Denna aspekt är också en viktig del av socionomutbildningens kunskapsförmedling. Socialsekreterarna i mitt intervjumaterial framhåller vikten av goda kunskaper om familjernas kulturella bakgrund. Sådana kunskaper bidrar enligt dem till en tillitsfull arbetsrelation och till att risken att kränka klienterna minimeras. Men det är inte självklart hur eller av vem dessa kunskaper ska förmedlas. En möjlig väg är att fråga kulturbärarna själva, dvs. att be de barn, ungdomar och föräldrar man möter inom den sociala barnvården att berätta om sin kulturella bakgrund. Detta kan ge socialarbetarna kunskaper som är relevanta för just den situation familjen befinner sig i. Det är också viktigt att socialarbetaren reflekterar över sin egen kulturella bakgrund och vad den betyder i förhållande till den aktuella familjen²³. Däremot tycks inte de professionella aktörernas egen kulturella bakgrund vara av stor betydelse (artikel III; Kamali 2002).

Ovanstående kan vara en god början men för att kunna hjälpa utsatta barn i problematiska och ofta traumatiserade familjer krävs även andra kunskaper. Således krävs goda professionella kunskaper, god arbetsledning, väl tilltagen arbetstid samt handledning. Kraven på förutsättningar och kunskaper är desamma som vid socialt barnvårdsarbete i allmänhet. Emellertid är arbetsprocessen mer komplex i förhållande till personer med migrationsbakgrund och tar därför längre tid. Valet av arbetsmetoder och teoretiska perspektiv måste också anpassas till familjernas speciella situation. Av ovanstående framgår att faktorer som *tillit*, *lyhördhet* och *respektfullt bemötande* är hörnstenar i ett framgångsrikt arbete. Ett inkluderande och emancipatoriskt arbetssätt bidrar således till ett gott och förtroendefullt arbetsklimat. Ett sådant arbetssätt är tilltalande men kan bli problematiskt där barn far illa. Healy (1998) menar att föräldrarnas delaktighet i sådana ärenden bör begränsas eftersom barns och föräldrars intressen inte alltid sammanfaller och eftersom barnen är den svagare parten. Den sociala barnvården

---

²³ Att reflektera över sin egen kulturella bakgrund är också ett viktigt element i "anti-oppressive practice" (Dalrymple & Burke 2006).

kan inte frånhända sig uppgiften att skydda och stödja barnen. Trots att föräldrarnas delaktighet alltså är begränsad av denna orsak är det ändå möjligt att göra utredningsprocessen mer transparent och att inbjuda föräldrarna till insyn och dialog. Transparens och dialog kräver mycket goda kommunikationskunskaper, i synnerhet när kommunikationen sker på ett främmande språk, kanske med hjälp av tolk, och där parterna omfattar olika värdegrunder och kulturer. För detta krävs givetvis extra resurser. Det måste dock framhållas att socialsekreterarna inte är ”offer” i en ogin organisation. Tvärtom är de professionella aktörer med ett uppdrag från klienterna att kräva mer resurser i form av tid för professionellt bemötande, utbildning och inte minst handledning.

7.6 Slutsatser

- Strukturella faktorer påverkar människors liv i stor utsträckning. Det finns omfattande forskning som visar att arbetslöshet, segregation samt försörjningssvårigheter påverkar individer och familjer negativt. Vid placering i dygnsvård är barnens sociala och ekonomiska förutsättningar viktigare än deras etniska bakgrund. Trots detta tar socialarbetarna i min intervjustudie spontant inte upp hur samhällsförhållanden påverkar ungdomar och familjer med migrationsbakgrund.
- Den sociala barnavården är en politiskt styrd verksamhet som präglas av olika och ibland motstridiga synsätt, lagstiftningar, förhållningssätt och teoribildningar. I denna komplexa arbetsituation förhåller sig socialarbetarna i min intervjustudie grovt sett på två olika sätt. Antingen behandlas de alla lika oavsett kulturell bakgrund eller så intar de ett kulturellt sensitivt arbetssätt och uppmärksammar i hög grad ungdomarnas och föräldrarnas kulturella bakgrund. De professionella aktörerna anser att det sistnämnda förhållningssättet kräver specifik utbildning i bemötande av personer med migrationsbakgrund. En viktig drivkraft bakom båda strategierna är att undvika beskyllningar för rasism.
- Gemensamt för familjemedlemmarnas positiva berättelser om bemötande och hjälp är att ömsesidig tillit uppnåddes mellan de som ger och de som tar emot hjälp. Tyvärr uppnåddes sällan en sådan relation vilket bland annat kan förklaras med brist på analys av strukturella faktorerens betydelse i kombination med individualisering av sociala problem, vilket kan bidra till en upplevelse av kränkningar och svek. Andra orsaker kan vara exempelvis brist på tid, resurser eller bristande bekräftelse av familjemedlemmarnas sociala och kulturella kapital.
- Ungdomarna och deras familjer talar om vikten av att kunna lita på de professionella, en önskan om att bli bekräftade i utsatta situationer som klient, patient eller elev samt inte minst att bli lyssnade på. Ett tillitsfullt och ömsesidigt bemötande kan också öka familjemedlemmarnas möjligheter till integration i samhället eftersom det i en sådan situation ges tillfälle till dialog mellan parterna och därmed chans till ökade kunskaper om samhällseliga förhållanden.
- Socialt arbete med barn och familjer med migrationsbakgrund innebär att kraven på socialarbetarnas yrkeskompetens sätts på sin spets. Det behövs gedigna generella kunskaper i socialt arbete, men det behövs också kunskaper om familjernas värdegrunder och erfarenheter. Sådana kunskaper erhålls bland annat i en god arbetsrelation där kulturbärarna själva berättar, dvs. de barn, ungdomar och föräldrar man möter inom den sociala barnavården får berätta om sin kulturella bakgrund. Det är också viktigt att socialsekreteraren reflekterar över sin egen kulturella bakgrund och vad den betyder i förhållande till den aktuella familjen.

8 Summary

Mission with obstacles – Treatment of families with migration background within the child protection organisation

Background and aims

In the nineteen fifties Sweden was an ethnically relatively homogenous society. In 2008 17 % of all Swedish children below 18 years of age were either born out of Sweden or had two foreign born parents. The situation in Denmark and Norway is similar. This rapid change has affected child welfare. Hence, in the three Scandinavian countries, statistics show an overrepresentation of children with immigrant backgrounds in out-of-home care. However, according to a Swedish study, by Franzén et al. (2008) there is no or very little over risk for out-of-home care for children born in Sweden but with foreign-born parents after adjusting for socioeconomic factors. The overrepresentation of immigrant children in the Swedish child protection is a major challenge to the child welfare system. Compared with Swedish born service users people of foreign background are likely to have different expectations of the child protection services.

Child protection in Sweden is to a high extent carried out in the public sector and because of that the Swedish migration and integration policy have direct implications for the everyday work in the child protection services. In addition to that distribution of welfare work is controlled by the government according to the Scandinavian welfare model meaning that civil servants in the public sector have the power and responsibility to distribute resources according to political guidelines and decisions. Since 1975 Sweden embraces a multicultural immigration policy. As a political perspective, multiculturalism allows migrants and ethnic minorities to maintain and develop their own specific culture and identity.

The main objective of this dissertation is to discuss the social and economical situation of migrant children placed in out-of-home care. Additionally it discusses how children and their family members view treatment they receive in the human services organisations in general and especially in child protection. More specific questions are:

- How does the ethnic and socio-economical background of their families affect children placed in out-of-home care?
- How does the social worker handle, on the one hand the societal demands of equal treatment and on the other the special needs of families with non-western background?
- How do children and families with non-western background perceive treatment and help from human services organisations?
- What elements in the distribution of help in child protection are most important for the family?
- What kind of proficiencies is relevant in relation to social work with ethnic minority families and how can they be conveyed in the social work education?

Theoretical framework

The literature on effective social work practice emphasizes the importance of the quality of the relationship between the social worker and the service user. This is also true in relation to ethnic minority families. In an extensive study about child welfare services for ethnic minority families Thoburn et al. (2005) found that, irrespective of the methods used, the relationship between the family members and the professionals made the major contribution to the outcome. However, in encounters at the child protection services the family members meet not just a professional person; he/she also meets an agent of the local government and a representative of the nation state. The role of the social worker is not only that of a helpful and kind professional person. In particular in statutory settings, the use of power is obvious (Hasenfeld 1992). Hasenfeld continues that professional workers have several sources of power ranging from coercive to normative with a special emphasis on aspects like expertise, interpersonal skills and legitimate power. But all these aspects are secondary to the primary source of power, namely the resources and services controlled by the organisation or agency in which the professional is employed.

According to Hasenfeld the relationship between power and trust is of great importance in services engaged in moral welfare work. The main aim of the child protection service is to change problematic situations for disadvantaged children. Trust is an essential element on a societal as well as on a relational level and without trust in the system the democratic society would not exist (Misztal 1996). In an article, published in 2005, Misztal claims, “democratic systems rely on trust generated by familiarity and on trust produced by institutional structures and legal regulations” (Misztal 2005, p. 190). However, trust means that the family members have to put themselves in a state of vulnerability, as they are dependent on the goodwill of the social worker. Thus the social worker needs ample time to create a trustful relationship in general and more so with service users with ethnic minority background as they might have experiences from distrust and deceit in previous encounters with civil servants in Sweden or elsewhere.

According to Hasenfeld discretion is another important element in creating a trustful relationship. The Swedish services act is vaguely expressed and allows a high level of discretion. However, the level of discretion is dependent on allocated resources and a supportive climate in the organisation (Collins 2006; Lipsky 1980).

Thus child protection is a powerful organisation and the social worker has to convey both power and responsibility in relation to children and families. According to Banks (2002) the responsibility of the social worker in child protection is characterized by divergent goals. On one hand there may be a conflict between the child’s need of protection and the parents wishes for self-determination (Healy 1998; Johansson et al. 2008). On the other hand the social worker’s responsibility for good health and development of the child does not necessarily coincide with the rules and regulations of the child protection organisation not least to keep a restricted budget.

Methods for data collection and analyses

Article I is based on data from several national registers for ten entire birth cohorts ($n > 1$ million) and examines the representation of first generation immigrant children among first time entries into out-of-home care (foster/residential care) at ages 7–12 and 13–17. Logistic regression models are used to adjust results for socioeconomic background factors. Immigrant children were categorized in six groups after birth country/continent. Sweden has a long tradition of maintaining national registers with high quality data for socioeconomic and health indicators, including out-of-home care placements of children and youth. The records in different registers can be linked through the personal identification number. Also, members of the same birth family can be identified and their records linked. Our study

utilizes some of these registers, maintained by Statistics Sweden or by the National Board of Health and Welfare.

Article II and III draw on research within a wider research project about child protection and migrated families financed by The Swedish Council for Working Life and Social Research, FAS. The research is based on in-depth interviews with seven young men aged 14–22 in out-of-home placements or with a recent history of out-of-home care in the west part of Sweden, with social workers in charge and with social pedagogy staff at the juvenile institutions (contact persons). In addition, four adult carers (three parents and one older brother) volunteered for an interview. Altogether 25 interviews were carried out. The interviews were conducted separately as qualitative research interviews (Kvale 1997) and with the help of an interview guide. After initial questions about background data such as family situation, length of stay in Sweden and previous treatments; two main questions were asked to all interviewees: “Why are you/ your son/ your client/your resident in need of out-of-home care” and “What kind of help does you/your son/your client/your resident need in his present situation?” To get an overview of the material a summary was constructed for each interview as well as for each ‘case’. Interviewing more than one partner in a relationship brought an understanding of the complexity of each case. In the first phase of the analytical process, the aim was to find viable concepts for further and a more detailed analysis.

Article IV draws on material from joint Nordic (Nordplus) master courses that were arranged in order to promote a more inclusive and empowering way of working with children and families in child welfare. The overall theme of the Nordplus project is democratisation of child welfare work. The article discusses the pedagogical process as well as the evaluation of all three of the courses. The student evaluations were carried out orally and in writing. The pedagogical platform of the project, including course guides, reference lists and application forms were reviewed during preparation of this article. The writing process was carried out by reflecting on the literature, examinations and the student evaluations alternately.

Results

The main results in *article I* is that immigrant children from non-European countries had twofold-threefold (sex and birth year adjusted) odds for being placed in care for the first time at ages 7–12 compared with Swedish born peers. However, after adjustments for five socioeconomic background variables, none of these over-risks remained. Instead there was a tendency towards immigrant background being associated with reduced risks. This was statistically significant for immigrant children born in non-Nordic European countries. Immigrant children had between two- and six-fold age and birth year adjusted odds for entering care for the first time during adolescence.

The following categories of birth countries were constructed:

- *Sweden*
- *Other Nordic countries:* Denmark, Norway, Finland and Iceland
- *Other European and other western countries:* Europe (including Russia) except the Nordic countries, USA, Canada, Australia and New Zealand (very few children in the population were born in these four countries outside Europe)
- *Middle East and North Africa:* Middle Eastern countries (including Turkey, Iraq and Iran) and North African countries
- *Sub-Saharan Africa*
- *Latin America*
- *Asia:* Asian countries except the Middle Eastern countries.

After adjusting the results for socioeconomic background, only immigrant children born in Sub-Saharan Africa or in Asia outside the Middle East had significant over-risks for care entries at ages 13–17 (OR=1.5). Compared to Swedish born children, twice to four times as many immigrant children had mothers who were not employed. Having a mother, who had been persistently on social assistance, was up to seventeen times more common for some groups of immigrant children.

Article II investigates how ethnic minority background influences professional actors within the child protection organisation. The paper investigates if ethnic background is under-communicated in child welfare services in the multicultural welfare state of Sweden and, if so, how that affects the well-being of marginalized migrant families. It was found that a reciprocal and trustful relationship in combination with attention to the special needs of migrant families is a powerful vehicle for inclusion.

During the last 30 years Sweden has received a large number of immigrants from all over the world and in particular from war zones. Although the multicultural approach to integration of immigrants has been on the political agenda since 1975 the segregation of the immigrant population is increasing (SOU 2006:79; Biterman et al. 2008). The child protection organisation is an important part of the multicultural Swedish welfare state as their responsibilities include some of the most vulnerable groups in society, including dysfunctional families and teen-agers with risky behaviour. I argue that the impact of the multicultural approach in Swedish migration politics on the child protection context is under-explored in Sweden and perhaps also elsewhere in Europe. It may be argued that this study may be unrepresentative because it is based on a small sample. However, the conclusions are supported by research in for example Great Britain.

In the research four young men have predominantly negative turning points in their lives while three young men exhibit predominantly positive turning points. The study indicates, that a reciprocal trust between the child protection worker and the family members is essential for family members with ethnic minority background. There is also a need for recognising the special needs of migrant families, especially considering the weakness of their private networks and the exposure to racist attitudes. Social workers in general and in child protection in particular have to navigate between the Scylla of providing equal treatment for all families and the Charybdis of recognising the special needs of migrated families with the best interest of the child as a landmark. That means that the professionals have to listen carefully to all family members, trust migrated persons and speak up for the rights of the children both in relation to parents and the child protection services without fearing the inconvenience of a heavier workload or disapproval from the authorities. Because Sweden has, in many ways, failed to fight structural racism and segregation, leaving the most vulnerable and marginalized people for the social workers to handle with inadequate resources to provide work opportunities and decent housing, this task is both difficult and risky.

Article III investigates how authority practice and coercive actions within child protection bring professional knowledge to the head and especially so in relation to children and families with ethnic minority background. The aim of this article is to discuss how the social workers describe and explain challenges in relation to individuals and families within the target group. Major concepts are treatment, trust, power and discretion.

None of the social workers in my research material acknowledged the situation of the families on a structural level. Instead, the young men's problematic situations were explained in relation to personal or family deficiencies. Hence the social workers expressed the importance of specific knowledge in relation to individuals and families with ethnic minority background. They claimed that they were expiring great uncertainty in child protection cases as they aimed to treat the family members correctly and ethnically sensitive due to a lack of specific knowledge. A strong base of knowledge in these matters was also considered essential in order to avoid discrimination of individuals and families of ethnic minority background. Also, it appeared that the social workers requested this type of knowledge because they felt it provided some protection from the allegation of being racist. The last theme

discussed is establishing of trustful relationships in the powerful context of child protection. The Swedish child protection has a clear normative approach with a strong political and legal impact.

In conclusion the social workers in my research study have two main strategies in encounters with children and families of ethnic minority background. The first strategy is to treat all service users equally irrespective of cultural background and the second strategy is to apply an ethnic sensitive approach. They were very concerned about treating all families equally irrespective of ethnic background with the help of legislation and organisational guidelines. They also acknowledged the cultural background of the families and wanted to work in an ethnic sensitive way. However, factors such as discrimination, unemployment, bad housing etc. the social workers paid less attention to.

Article IV describes joint Nordic (Nordplus) Master level courses that have been introduced to promote a more inclusive and empowering way of social work with children and families. The overall theme of the Nordplus project was democratisation of child welfare work. The project included three separate courses: *Empowerment and family decision making in child welfare*; *Strengths and solution oriented child welfare work* and *Children, youth and participation*. The project had brought together masters students from the Nordic countries and professional academics from the Nordic countries, South Africa and Australia. This article describes and discusses the learning process and the outcomes of the project. An important aim of the project was to investigate the relationship between the global and the local.

The evaluations of the courses were very positive overall and the lecturers with different pedagogical styles inspired the students. However, some students expressed their views on the way empowerment and emancipation was mediated and discussed in the lecture room. They argued that the students and the lecturers were not invited to participate on an equal basis, and they sometimes felt disempowered rather than empowered. This was of course a very serious observation considering the emphasis on empowerment, democracy and inclusion and the effort to embrace these principles and practices.

This way of observing and criticising the role of the educator is unusual in the context of academic studies and hopefully the article will initiate a discussion about the demands put on pedagogy by a curriculum focusing on democratic principles and empowerment. Leonardsen (2007) argues that if social work students have empowerment on their agenda, they should take part in their studies in a fully empowered way. This issue is very important as it draws directly on the relationship between the social worker and the service user. The process, taking place between social worker and service user, has a certain resemblance to that between student and lecturer in the pedagogical project. Thus, in both cases a successful outcome relies on the two parties sharing power as well as responsibility.

Conclusion

- Conditions on a structural level have a major impact on people's lives and the socio-economical background of the families are of greater significance in out-of-home care than ethnic minority background. Still, the social workers in my research study do not emphasize the importance of structural conditions in the life of the ethnic minority families.
- Being a political organisation, child protection is guided by legislation and a set of governmentally sanctioned perspectives and theories that may be more or less divergent. In this complex context the social workers, in my research study, act in two ways. Either they treat all service users equally irrespective of cultural background or they apply an ethnic sensitive approach. One of the main driving forces behind both strategies is avoiding being called a racist.

- The common denominator of the positive narratives of the family members is reciprocal trust between family members and social workers. Unfortunately such a relationships were difficult to achieve. That can partly be explained by the lack of understanding and the importance of factors on the structural level in combination with the individualisation of social problems.
- The young men and their families stress the importance of trustful, sensitive and confirming relationships within the child protection context. A trustful and reciprocal treatment can possibly contribute to a better integration in the Swedish society by creating opportunities for exchanging information about each other's cultures and views.
- Social work with children and families with ethnic minority background brings the competence of the social workers to a head. Besides the need of solid general knowledge in social work there is also a need for knowledge of the cultural background and experiences of the families. The latter kind of knowledge is often obtained in a good working relationship where the family members themselves convey their specific knowledge. It is also of great importance that the social workers consider the impact of their own cultural background in relation to children and families with ethnic minority backgrounds.

Referenser

- Adams, R., Dominelli, L., Payne, M. (red) (2002) *Critical practice in social work*. Basingstoke: Palgrave.
- Ahmadi, N. & Lönnback, E-B. (red) (2005) *Tvärkulturellt socialt arbete: av socialarbetare för socialarbetare*. FOU-rapport/Forsknings- och utvecklingsenheten, Socialtjänstförvaltningen, Stockholms stad 2005:5.
- Ahmed, A. & Ekberg, J. (2009) Fältexperiment för att studera etnisk diskriminering på den svenska arbets- och bostadsmarknaden. *Socialvetenskaplig tidskrift*, årg. 16, nr 2.
- Alghasi, S., Hylland Eriksen, T. & Ghorashi, H. (2009) *Paradoxes of cultural recognition*. Aldershot: Ashgate.
- Allertsen, L. & Kalve, T. (2006) *Invandrarbarn i barnevernet*. Oslo: Statistics Norway. Rapport 2006:19.
- Andersson, G. (2000) Barnen i socialt arbete – en maktlös grupp? I Meeuwisse, A., Sunesson, S. & Swärd, H. (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Banks, S. (2002) Professional values and accountabilities. I Adams, R., Dominelli, L. & Payne, M. (red.) *Critical practice in social work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Barn, R. (1993) *Black children in the public care system*. London: Batsford.
- Barn, R. (2007) Race, ethnicity and child welfare: A fine balancing act. *British Journal of Social Work*, 37, pp. 1425-1434.
- Barn, R. (2010) Care leavers and social capital: understanding and negotiating racial and ethnic identity. *Ethnic and Racial Studies*, vol. 5, pp. 832-850.
- Barth, R. B. & Blackwell, D. (1998) Death rates among California's foster care and former foster care population. *Children and Youth Services Review*, 20, pp. 139-158.
- Bask, M. (2005) Welfare problems and social exclusion among immigrants in Sweden. *European Sociological Review*, 21, pp. 73-89.
- Bebbington, A. & Miles, J. (1989) The background of children who enter local authority care. *British Journal of Social Work*, 19, pp. 349-368.
- Behl, L., Chrouh, J., May, P., Valente, A. & Conyngham, H. (2001) Ethnicity in child maltreatment research: A content analyses. *Child Maltreatment/May 2001*.
- Ben-Ari, A. & Strier, R. (2010) Rethinking cultural competence: what can we learn from Levinas? *British Journal of Social Work*, 40, pp. 2155-2167.
- Bergmark, Å. & Lundström, T. (2000) Metoder i socialt arbete – vad är det? I Meeuwisse, A., Sunesson, S., & Swärd, H. (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bergmark, Å. & Lundström, T. (2008) Socialtjänstens individ- och familjeomsorg. Om det sociala arbetet och dess förutsättningar. I Bergmark, Å., Lundström, T., Minas, R. & Wiklund, S. (red.) *Socialtjänsten i blickfånget. Organisation, resurser och insatser*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bernard, C. & Gupta, A. (2008) Black African children and the child protection system. *British Journal of Social Work*, 38, pp. 476-492.
- Bernler, G. & Johnsson, L. (2001) *Teori för psykosocialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Björnberg, U. (2010) Socialt kapital, tillit och resilience hos asylsökande barn och föräldrar. I Andersson, H., Ascher, H., Björnberg, U. & Eastmond, M. (red.) *Mellan det förflutna och framtiden. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande*. Göteborgs universitet. Centrum för Europaforskning.
- Blom, B. & Morén, S. (2009) Analys av generativa mekanismer. I Dahlgren, L. & Sauer, L. *Att forska i socialt arbete. Utmaningar, förhållningssätt och metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Blomqvist, P. & Rothstein, B. (2000) *Välfärdsstatens nya ansikte: demokrati och marknadsreformer inom den offentliga sektorn*. Stockholm: Agora.

- Bourdieu, P. (1986) The forms of capital. I Richardson, J. G. (red.) *Handbook for the sociology of education*. New York: Greenwood.
- Bourdieu, P. & Vacquant, L. (1992) *An invitation to reflexive sociology*. Chicago: Chicago University Press.
- Chand, A. (2003). Race and the Laming report on Victoria Climbié: Lessons for inter-professional policy and practice. *Journal of Integrated Care*, vol. 11:4.
- Chand, A. (2008) Every child matters? A critical review of child welfare reforms in the context of minority ethnic children and families. *Child Abuse Review*, vol. 17, pp. 6-22.
- Chand, A. & Thoburn, J. (2006) Research review: Child and family support services with minority ethnic families: what can we learn from research? *Child and Family Social Work*, 10, pp. 169-178.
- Christie, A. (2010) Whiteness and the politics of 'race' in child protection guidelines in Ireland. *European Journal of Social Work*, vol. 13, issue 2.
- Claezon, I. (2008) *Att göra skillnad – könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.
- Coleman, J. (1988) Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, vol. 94, supplement, pp. 95-120.
- Collins, S. (2008) Statutory social work: Stress, job satisfaction, coping, social support and individual differences. *British Journal of Social Work*, 38. pp. 1173-1193.
- Cross, T. A., Earle, K. A. & Simmons, D. (2000) Child abuse and neglect in Indian country: Policy issues. *Families and Society*, 81, pp. 49-58.
- Dahlström, C. (2007) Modeller för invandrapolitik. I Peterson, A. & Hjerm, M. (red.) *Etnicitet. Perspektiv på samhället*. Malmö: Gleerups.
- Dalrymple, J. & Burke, B. (1995) *Anti-oppressive Practice. Social care and the law*. Buckingham: Open University Press.
- Dalrymple, J. & Burke, B. (2006) *Antioppressive Practice. Social care and the law*. 2:nd edition. Maidenhead: Open University Press.
- Devore, W. & Schlesinger, E. G. (1999). *Ethnic-Sensitive Social Work Practice* (5th ed.) Boston: Allyn & Bacon.
- Dominelli, L. (2002) *Anti-Oppressive social work theory and practice*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Dominelli, L. (2004) *Social work: Theory and practice for a changing profession*. Cambridge: Polity Press.
- Egelund, T. (2003) *Anbragte børn och unge uden for hjemmet. En forskningsoversigt*. Köpenhamn: Socialforskningsinstituttet.
- Egelund, T., Skovbo Christiansen, P., Jacobsen Böcker, T., Jensen, T. G., Fuglsang Olsen, R. (2009) *Anbragte børn och unge. En forskningsoversigt*. Köpenhamn: SFI Den nationale forskningscenter for velfærd.
- Eliassi, B. (2010) *A stranger in my homeland. The politics of belonging among young people with Kurdish backgrounds in Sweden*. Mid Sweden university doctoral thesis. Department of Social Work.
- Elliot, K. & Urquiza, A. (2006) Ethnicity, culture and maltreatment. *Journal of Social Issues*, vol. 62, No. 4, pp. 787-809.
- Esping-Andersen, G. (1990) *Three words of welfare capitalism*. Oxford: Polity Press.
- Fauske, H. (2010) Kan socialtjänsten bygga socialt kapital? – Om socialt kapital som resurs i barnavårdsärenden. I Starrin, B. & Rönning, R. (red.) *Socialt kapital – i ett välfärdsperspektiv*. Malmö: Liber.
- Fergusson, I. & Lavaylette, M. (2006) Globalisation and global justice: Towards a social work of resistance. *International Social Work*, 49, pp. 309-318.

- Foucault, M. (1980) Two lectures. I Gordon, C. (red.) *Power/Knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977 by Michael Foucault*. New York: Phantéon Books.
- Forslund, M., Jergeby, U., Soydan, H., Williams, C. (2002) Responding to ethnicity: A cross-national evaluation of social work responses in child protection cases. *Social Work in Europe*, 9(3), pp. 1-13.
- Fram, M. S. (2005) Research for progressive change: Bourdieu and social work. *Social Services Review* (December 2004).
- Franzén, E. (2003) *I välfärdsstatens väntrum – en studie i invandrades socialbidragstagande*. Göteborgs universitet. Institutionen för socialt arbete.
- Franzén, E., Vinnerljung, B. & Hjern, A. (2008) The Epidemiology of out-of-home care for children and youth: A national cohort study. *British Journal of Social Work*, 38, pp. 1043-1059.
- Freymond, N. & Cameron, G. (red.) (2006) *Towards positive system of child and family welfare: International comparisons of child protection, family services and community caring systems*. Toronto: University of Toronto Press.
- Galloway, T., Gustafsson, B., Pedersen, P. J. & Österberg, T. (2010) Fattigdom bland invandrarbarn – Den nordiska modellens akilleshäla. *Ekonomisk Debatt*, 38, nr. 6, s. 57-71.
- Garret, P. M. (2006) Protecting children in a globalized world: 'Race' and 'place' in the laming report on the death of Victoria Climbié. *Journal of Social Work*, 6, pp. 315-336.
- Garret, P. M. (2007a) The relevance of Bourdieu for social work: A reflection on obstacles and omissions. *Journal of Social Work*, 7(3), pp. 355-379.
- Garret, P. M. (2007b) Making social work more Bourdieusian: why the social professions should critically engage with the work of Pierre Bourdieu. *European Journal of Social Work*, vol.10, No. 2, pp. 225-243.
- Garrity, Z. (2010) Discourse analyses, Foucault and social work research: Identifying some methodological complexities. *Journal of Social Work*, 10(2), pp. 193-210.
- Glad, J. (2006) Co-operation in a child welfare case: a cooperative cross-national vignette study. *European Journal of Social Work*, vol. 9, No. 2, pp. 223-240.
- Ghorashi, H., Hylland Eriksen, T., Alghasi, S. (2009) Introduction. I *Paradoxes of cultural recognition. Perspectives from Northern Europe*. Aldershot: Ashgate.
- Graham, M. & Schiele, J. (2010) Equality-of-oppressions and anti-discriminatory models in social work: reflections from the USA and UK. *European Journal of Social Work*, 13:2, pp. 231-244.
- Gustafsson, B. & Österberg, T. (2011) Barnfattigdom i storstäderna. *Socionomens forskningssupplement nr 30*.
- Gutierrez, L. M. & Lewis, E. A. (red.) (1999) *Empowering women of color*. New York: Colombia University Press.
- Hamreby, K (2004) *Flickor och pojkar i den sociala barnavården: föreställningar om kön och sociala problem under 1900-talet*. Umeå: Umeå Universitet.
- Hall, C., Slembrouck, S. & Sarangi, S. (2006) *Language practices in social work. Categorisation and accountability in child welfare*. Routledge: London.
- Hand, C. (2006) An Ojibwe perspective on the welfare of children. Lessons of the past and visions for the future. *Children and Youth Services Review*, 28, pp. 40-46.
- Hasenfeld, Y. (1983) *Human Services Organizations*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Hasenfeld, Y. (1992) *Human services as complex organization*. Newbury Park: Sage.
- Hasenfeld, Y. (2000) Organizational forms as moral practices: The case of welfare departments. *Social Services Review*, vol. 74, No. 3, pp. 329-351.
- Hasenfeld, Y. (2010) *Human services as complex organizations*. Second edition. Thousand Oaks: Sage
- Healy, K. (1998) Participation and child protection: The importance of context. *British Journal of Social Work*, 28, pp. 897-914.

- Helve, H. & Brynner, J. (red.) (2007) *Youth and social capital*. London: Tufnell Press.
- Hessle, S. (1988) *Familjer i sönderfall*. Göteborg: Norstedts.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (1995) *Qualitative research methods: vol. 37. The active interview*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Houston, S. (2002) Reflecting on Habitus, Field and Capital: Towards a culturally sensitive social work. *Journal of Social Work*, 2(2), pp. 149-167.
- Hylland-Eriksen, T. (1993). *Etnicitet och nationalism*. Nora: Nya Doxa.
- Ife, J. (2002) *Community development. Community based alternatives in the age of globalisation*. New South Wales, Pearson Education.
- Johansson, H., Höjer, I. & Hill, M. (2011) *Young people from a public care background and their pathways to education*. Final report from the Swedish part of the YIPPEE project. www.ips.gu.se/forskning/forskningsmiljoer/pop/forskningsprojekt/yippee/
- Johansson, H. & Höjer, I. (2012) Education for disadvantaged groups – structural and individual challenges. *Children and Youth Services Review* (kommande).
- Johansson, I-M. (2004) Integrering av teori och praktik. I Alwall, J. (red.) *Vägar till kvalitetsutveckling inom socionomutbildningen*. Sköndalsinstitutet, Working paper, No. 34.
- Johansson, I-M., Sewpaul, V., Horverak, S., Schjelderup, L., Omre, C. & Brønholdt, L. (2008) Empowerment and globalisation in a Nordic social work context. *International Journal of Social Welfare*, 17, pp. 260-268.
- Johansson, I-M. (2011) The multicultural paradox: The challenge of accomodating both power and trust in child protection. *International Social Work*, vol. 54, pp. 535-550.
- Johnson, S., Davis, L. E., Williams, J. H. (2004) Enhancing social work practice with ethnic minority youth. *Child and Adolescent Social Work Journal*, vol. 21, No. 6, December 2004.
- Järvinen, M. (2000) The biographical illusion: constructing meaning in qualitative interviews. *Qualitative Inquiry*, 6, pp. 370-391.
- Järvinen, M. (2002) Hjälpens universum – ett maktperspektiv på mötet mellan klient och system. I Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Kamali, M. (2002) *Kulturkompetens i socialt arbete: om socialarbetarens och klientens kulturella bakgrund*. Stockholm: Carlssons.
- Kamali, M. (2008) *Racial discrimination: Institutional patterns and politics*. Hoboken: Routledge.
- Kriz, K. & Skivenes, M. (2010a) Lost in translation: How child welfare workers in Norway and England experience language difficulties when working with minority ethnic families. *British Journal of Social Work*, 40, pp. 1353-1367.
- Kriz, K. & Skivenes, M. (2010b) 'Knowing our society' and 'Fighting against prejudices': How child welfare workers in Norway and England perceive the challenges of minority parents. *British Journal of Social Work*, 40, pp. 2634-2651.
- Kritz, K. & Skivenes, M. (2010c) 'We have very different positions on some issues' – how should welfare workers in Norway and England bridge cultural differences when communicating with ethnic minority families. *European Journal of Social Work*, 13:1, pp. 3-18.
- Kumlin, S. & Rothstein, B. (2007) *Minorities and mistrust: The cushioning impact of informal social contacts and political-institutional fairness*. Paper presented at the European consortium for political research joint session of workshops, Helsinki, May 7-12, 2007.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Langan, M. & Day, L. (red.) (1992) *Women oppression & social work. Issues in anti-discriminatory practice*. London: Routledge.
- Leonardsen, D. (2007) Empowerment in social work: an individual versus relational perspective. *International Journal of Social Welfare*, 16, pp. 3-11.
- Lipsky, M. (1980) *Street-level bureaucracy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russel Sage Foundation.

- Lorenz, W. (1998) *Socialt arbete i ett föränderligt Europa*. Göteborg: Daidalos.
- Lundström, T. & Sunesson, S. (2000) Socialt arbete utförs i organisationer. I Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.) *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lundström, T. (2000) *Välfärd, vård och omsorg*. SOU 2000:38.
- Lundström, T. & Vinnerljung, B. (2001) Omhändertagande av barn under 1990-talet. I Szebehely, M. (red.) *Välfärdstjänster i omvandling*, s. 289-336. Stockholm, Socialdepartementet, SOU 2001:52.
- Lundström, T. & Sallnäs, M. (2003) Klass, kön och etnicitet i den sociala barnvården. *Socialvetenskaplig Tidskrift*, nr 2-3, 2003.
- McLeod, A. (2007) Whose agenda? Issues of power and relationship when listening to looked-after young people. *Child and Family Social Work*, 12, pp. 278-286.
- McLeod, A. (2010) 'A friend and an equal': Do young people in care seek the impossible from their social workers? *British Journal of Social Work*, 40, pp. 772-788.
- Meeuwisse, A. & Swärd, H. (red.) (2002) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Meeuwisse, A., Sunesson, S & Swärd, H. (red.) (2000) *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Miller, A. & Cross, T. (2006) Ethnicity in child maltreatment research: A replication of Behl et al.'s content analyses. *Child Maltreatment*, vol. 11, No. 1, pp.16-26.
- Misztal, B. (1996) *Trust in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
- Misztal, B. (2001) Trust and cooperation: the democratic public sphere. *Journal of Sociology*, 2001, 37, p. 371.
- Moffat, P. & Thoburn, J. (2001) Outcomes of permanent family placement for children of minority ethnic origin. *Child and Family Social Work*, 2001, 6, pp. 13-21.
- Morén, S. (1996) *Förändringens gestalt. Om villkoren för mänskligt bistånd*. Stockholm: Publica.
- Munro, E. (2004) The impact of audit on social work practice. *British Journal of Social Work*, 34, pp. 1075-1095.
- Nationalencyklopedin (2009) Band 5. <http://www.ne.se/lang/etnicitet>
- Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) (2010) *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt*. NCK-rapport 2010:1. Uppsala universitet.
- Nordby, H. (2010) Värderingar som socialt kapital. I Starrin, B. & Rönning, R. (red.) *Socialt kapital – i ett välfärdsperspektiv*. Malmö: Liber.
- Park, Y. (2005) Culture as a deficit: A critical discourse analysis of the concept of culture in contemporary social work discourse. *Journal of Sociology and Social Welfare*, vol. XXXII, No. 3, pp. 11-33.
- Parton, N. (2006) 'Every child matters': The shift to prevention whilst strengthening protection in children's services in England. *Children and Youth Services Review*, 28 (2006), pp. 976-992.
- Payne, M. (2005) *Modern social work theory*. Upplaga 3. Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Ponnert, L. (2007) *Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund: Dissertation in Social Work.
- Putnam, R. (2001) Social Capital: Measurement and Consequences. *Canadian Journal of Policy Research*. 2001– oecd. www.oecd.org/dataoecd/25/6/1825848.pdf
- Rasmusson, B. (2006) *Perspektiv i den sociala barnvården. Forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projektet Kunskapsbaserad socialtjänst*. Lund: Meddelande från socialhögskolan 2006:2.
- Salonen, T. (1998) Klient. I Denvall, V. & Jacobson, T (red.) *Vardagsbegrepp i socialt arbete: Ideologi, teori och praktik*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Schierenbeck, I. (2003) *Bakom välfärdsstatens dörrar*. Umeå: Boréa.
- Schierup, C-U. (2007) Migration och välfärdsstat. I Peterson, A. & Hjerm, M. (red.) *Etnicitet. Perspektiv på samhället*. Malmö: Gleerups.

- Schlytter, A. (1999) *Kön och juridik i socialt arbete. Tillämpning av 3§ på Länsrättsnivå*. Lund: Studentlitteratur.
- Sernhede, O. (2000) Föreställda gemenskaper och nya identiteter. *Nordisk Socialt Arbeid*, nr. 1, 2000, 20 årg.
- SFS (2001) *Socialtjänstlagen 2001:453*.
<http://www.socialstyrelsen.se/regelverk/lagarochforordningar/socialtjanstlagen>.
- SFS (1990: 52) *Lagen om vård av unga*. <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19900052.htm>
- Sewpaul, V. (2003) Reframing epistemologies and practice through international exchanges: Global and local discourses in the development of critical consciousness. I Dominelli, L. & Bernhard W. T, (red.) *Broadening horizons: International exchanges in social work*. Aldershot; Ashgate.
- Skytte, M. (1997) *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag.
- Skytte, M. (2002) *Anbringelser av etniske minoritetsbarn – om socialarbejderes vurderinger og handlinger*. Lunds Universitet: Avhandling i socialt arbete, nr 11.
- Skytte, M. & Möller, S. (2004) *Mit barn er anbragt: etniske minoritetsforældres fortællinger*. Köpenhamn: Socialforskningsinstituttet.
- Skytte, M. (2007) *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*. Upplaga 3. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag.
- Socialstyrelsen (2006) *Social rapport*. Stockholm, Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2010a) *Social rapport*. Stockholm: Artikelnr. 2010-3-11.
- Socialstyrelsen (2010b) *Interkulturellt socialt arbete*. Stockholm: Artikelnr. 2010-6-9.
- Socialstyrelsen (2010c) *Barn och unga – insatser 2009*. Stockholm: Artikelnr. 2010-6-28.
- Statens offentliga utredningar (2006) *Integrationens svarta bok. Agenda för jämlikhet och social sammanhållning*. Stockholm: SOU 2006:79.
- SCB (2009) *Barn i dag – En beskrivning av barns villkor med barnkonventionen som utgångspunkt*. Statistiska Centralbyrån. Tema: rapport 2009:2.
- SCB (2002) *Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken*. Statistiska centralbyrån. Stockholm: Meddelande i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik 2002:3.
- Soydan, H. (1995) A cross-cultural comparison of how social workers in Sweden and England assess a migrant family. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, pp. 485-493.
- Sundar, P. (2008) Multiculturalism. I Gray, M. & Webb, S. (red.) *Social work theories and methods*. London: Sage.
- Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008) *Handlingsutrymme. Utmaningar i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Thoburn, J., Chand, A. & Procter, J. (2005) *Child welfare for minority ethnic families*. London: Jessica Kingsley publishers.
- Trevithick, P. (2000) *Social work skills – a practice handbook*. Buckingham: Open University press.
- Westin, C. (2008) Om etnicitet, mångfald och makt. I Davishpour, M. & Westin, C. (red.) *Migration och etnicitet. Perspektiv på ett mångkulturellt Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Wiklund, S. (2006) *Den kommunala barnavården – om anmälningar, organisation och utfall*. Rapport i socialt arbete nr 117, 2006. Institutionen för socialt arbete – socialhögskolan. Stockholms universitet.
- Wiklund, S. (2008) Individ- och familjeomsorgens barnavårdsarbete. I Bergmark, Å., Lundström, T., Minas, R. & Wiklund, S. (red) *Socialtjänsten i blickfånget. Organisation, resurser och insatser*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Wikström, H. (2009) *Etnicitet*. Malmö: Liber.
- Wikström, E. (2009) Etiska dilemman och interkulturell känslighet i kvalitativa forskningsintervjuer. I Dahlgren, L. & Sauer, L. *Att forska i socialt arbete. Utmaningar, förhållningssätt och metoder*. Lund: Studentlitteratur.

- Williams, C. & Soydan, H. (2005) When and how does ethnicity matter? A cross-national study of social work responses to ethnicity in child protection cases. *British Journal of Social Work*, vol. 35, pp. 901-920.
- Williams, C., Soydan, H., Johnson, R. D. (1998) *Social work and minorities*. London and New York: Routledge.
- Williams, C. C. (2006) The epistemology of cultural competence. *Families in Society*, 87, pp. 209-220.
- Wilson, S., Lipsey, M., Soydan, H. (2003) Are mainstream programs for juvenile delinquency less effective with minority youth than majority youth? A meta-analysis of outcomes research. *Research on Social Work Practice*, 2003, 13, pp. 3-26.
- Vinnerljung, B. (1996) *Svensk forskning om fosterbarnsvård*. Stockholm: Liber Utbildning/CUS.
- Vinnerljung, B., Sallnäs, M. & Kyle Westermarck, P. (2001) *Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution*. Stockholm: Socialstyrelsen centrum för utvärdering av socialt arbete.
- Vinnerljung, B. & Sallnäs, M. (2008) Into adulthood: a follow-up study of 718 young people placed in out-of-home care during their teens. *Child & Family Social Work*, 13, pp. 144-155.
- Vinnerljung, B., Franzén, E., Gustafsson, B., & Johansson, I-M. (2008) Out-of-home care among immigrant children in Sweden – a national cohort study. *International Journal of Social Welfare*, 17, pp. 260-269.
- Wulczyn, F. & Lery, B. (2007) *Racial disparity in foster care admissions*. Chicago: Chapin Hall center for children.
- Wächter, R. (1998) Utredning. I Denvall V & Jacobson T (red.) *Vardagsbegrepp i socialt arbete. Ideologi, teori och praktik*. Stockholm: Norstedts juridik.

